

Genetiivisubjekti subjektina

Katariina Leino

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Suomen kieli, kielen oppimisen ja opettamisen opintopolku

Kesäkuu 2019

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

LEINO, KATARIINA: Genetiivisubjekti subjektina

Tutkielma, 97 s., 1 liites.

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Suomen kieli, kielen oppimisen ja opettamisen opintopolku

Kesäkuu 2019

Genetiivisubjekti on ei-finiittisen rakenteen subjekti, joka nousi yhdeksi subjektin lajeista vasta Isossa suomen kieliopissa (2004). Genetiivisubjekti on luokiteltu aiemmin muun muassa datiiivigenetiiviksi ja datiiviadverbiaaliksi, ja genetiivisubjektilliset rakenteet ovat saaneet omia lauseenjäsenasemiaan suhteessa hallitsevaan lauseeseen. Yhtä kaikki siirtymä verbinmääriteluokista subjektiasemaan on suuri. Siitä motivoituu myös tutkimuksen oppihistoriallinen näkökulma: genetiivisubjekti on saanut subjektiasemansa vasta pitkän historian päätteeksi.

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on ollut selvittää, millaiseksi subjektin kategoria on hahmottunut ennen ja nyt sekä ennen kaikkea tämän historiallisen jatkumon valossa tutkia, onko genetiivisubjektia syytä pitää subjektina. Aineisto- ja teoriapohjana käytän eri aikakausien keskeisiä lauseoppeja ja lauseoppia käsitteleviä tutkimusartikkeleita. Käsitelen ensin subjektin kategoriaa ennen ja nyt. Tämän jälkeen tarkastelen ISK:ssa genetiivisubjektilliseksi analysoituja rakenteita oppihistoriallisesti keskeisissä lauseopinkuvauksissa ennen ISK:ta, ISK:ssa ja edelleen Jaakko Leinon genetiivisubjektin syntaktista ja semanttista historiaa käsittelevässä artikkelissa vuodelta 2015. Genetiivisubjektin subjektituden arvioinnissa tukeudun Helasvuon ja Huumon artikkelissaan käyttämään lauseenjäsennysmalliin, joka pyrkii ottamaan huomioon sekä morfosyntaktiset, semanttiset että diskurssipiirteet.

Aineiston analyysi osoittaa, että vaikka partitiivisubjektista ollaan kiistelty vuosia, subjektin kategoria alalajeineen Setälän lauseopista ISK:iin asti on säilynyt lähes muuttumattomana. Genetiivisubjektin siirtymä infiniittisten rakenteiden subjektipersonasta tai datiiivigenetiivistä subjektiasemaan näyttäytyy luontevana ISK:ssa genetiivisubjektillisten rakenteiden analyysin valossa. Kun otetaan sekä morfosyntaktiset, semanttiset että diskurssipiirteet, on selvää, että genetiivisubjektia on perusteltua pitää subjektina: sillä on runsaasti prototyyppisen nominatiivisubjektin ominaisuuksia genetiivisijastaan ja infiniittisestä predikaatistaan huolimatta.

Asiasanat:

genetiivi, infiniittirakenteet, kielihistoria, lauseoppi, subjekti

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuksen aineisto ja rakenne	2
1.2. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	3
1.3. Aiempi tutkimus.....	3
2. SUBJEKTIN KATEGORIA	4
2.1. Nominatiivisubjekti.....	4
2.2. Partitiivisubjekti	13
2.3. Infinitiivi- ja lausesubjektit ja subjektittomuus	29
2.4. Genetiivisubjekti	37
3. NYKYINEN GENETIIVISUBJEKTI JA SEN AIEMMAT TULKINNAT NESESSIIVISISSÄ JA INFINIITTISISSÄ RAKENTEISSA	40
3.1. Nesessiivirakenne.....	40
3.2. Permissiivirakenne	50
3.3. Referatiivirakenne.....	58
3.4. Temporaalirakenne.....	75
3.5. Agenttipartisiippi	84
3.6. <i>tulla tehtyä ~ tehdyksi</i> -rakenne	89
3.7. Kokoavasti	91
4. LOPUKSI	93
LÄHTEET.....	96

LIITTEET

1. JOHDANTO

Genetiivisubjekti on ei-finiittisen rakenteen subjekti, joka sai subjekti-asemansa vasta Isossa suomen kielioipissa (myöh. ISK). Lauseopinkuvauksissa ennen ISK:ta infiniittisten rakenteiden genetiivisistä subjekteista kyllä puhutaan, mutta subjektin sijaksi ja subjektin luokkaan genetiivi nousi nominatiivin ja partitiivin rinnalle vasta ISK:ssa. Kiintoisaa genetiivisubjektissa on eritoten sen aiemmin saamat lauseenjäsenasemat; rakenteesta riippuen genetiivisubjekti on katsottu joko objektiksi tai adverbialiksi. Siirtymä adverbialiksi ja objektiluokista subjektiksi näyttäytyy melko suurena, etenkin, kun genetiivisubjekti on muotoutunut subjektiksi kolmen eri alkuperää olevan genetiivin, datiivigenetiivin, synkreettisen akkusatiivin ja genetiiviattribuutin, kautta. (J. Leino 2015: 231.)

Koska genetiivi nostettiin subjektin sijaksi verrattain myöhään, tutkin genetiivisubjektia myös oppihistoriallisesta näkökulmasta. Näin tulevat ilmi yhtäältä ne argumentit, jotka pitivät genetiivisubjektin pitkään eri lauseenjäsenasemissa sen infiniittisestä rakenteesta riippuen ja toisaalta ne perusteet, joiden mukaan genetiivisubjektia on pidetty ISK:ssa ja sen jälkeen nominatiivisubjektin ja partitiivisubjektin rinnalla subjektina. Tutkimus kuuluu syntaksin ja oppihistorian alaan.

1.1. Tutkimuksen aineisto ja rakenne

Tutkimukseni aineistona on opillisesti keskeisiä lauseoppeja sekä subjektia käsitteleviä tutkimusartikkeleita ja -kirjallisuutta. Lauseopit ovat E. N. Setälän Suomen kielen lauseoppi (11. ja 16. painos; 1926, 1973), Aarni Penttilän Suomen kieliooppi (1963), Paavo Siron Suomen kielen lauseoppi (1964), Auli Hakulisen ja Fred Karlssonin Nykysuomen lauseoppia (1979), Maria Vilkunän Suomen lauseopin perusteet (2000) ja Iso suomen kieliooppi (VISK). Genetiivisubjektillisten rakenteiden analyysissä lauseoppien rinnalla käytän Jaakko Leinon artikkelia *The syntactic and semantic history of the Finnish genitive subject* (2015). Tutkimukseni rakenne on puolestaan sikäli epätavallinen, että siinä ei ole periaatteessa erillistä teoriaosaa ja analyysiosaa. Luvussa 2 tarkastelen genetiivisubjektin subjektiuden arvioimisen taustaksi subjektin kategoriaa ja sen historiallista muotoutumista Setälän lauseopista ISK:iin. Luvussa 3 analysoin genetiivisubjektillisten rakenteiden saamia syntaktisia tulkintoja aloittaen jälleen Setälän lauseopinkuvauksesta ja siirtyen nykytulkintoihin. Näin ollen eriaikaiset lauseopit ja sitä käsittelevät tutkimusartikkelit ja -kirjallisuus toimivat sekä kieliooppiteoreettisen tiedon amentimina että analyysin pohjana olevana aineistona.

1.2. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on eri lauseoppien ja lauseoppia käsittelevien tutkimusartikkelien valossa selvittää,

- miten sekä subjektin kategoria että genetiivisubjekti on käsitetty ennen sekä miten se käsitetään nykykielenkuvauksissa ja
- onko tämän historiallisen jatkumon huomioon ottaen perusteltua pitää genetiivisubjektia subjektina.

Näin ollen sivuan tutkimuksessani myös subjektin rajausta. Subjektin rajoja koskevassa pohdinnassani hyödynnän Helasvuon ja Huumon (2010) artikkelissaan käyttämää lauseenjäsennysmallia, joka ottaa huomioon sekä elementtien morfosyntaktiset, semanttiset että diskurssipiirteet. Tutkimushypoteesini on, että ei-finiittisen rakenteen genetiivisubjekti vastaa näissä rakenteissa piirteiltään finiittilauseen tyypillistä nominatiivisubjektia (vrt. VISK § 910, Helasvuo–Huomo 2010: 190) siinä määrin, että genetiivisubjektia on perusteltua pitää subjektina.

1.3. Aiempi tutkimus

Fennistiikassa partitiivisubjektia (e-NP:tä) on tutkittu verrattain paljon, mutta genetiivisubjektia vielä verrattain vähän. Genetiivisubjektin syntaktista ja semanttista historiaa on selvittänyt J. Leino (2015), ja sama artikkeli toimii myös tämän tutkimuksen keskeisenä lähteenä. Minna Jaakola sivuaa genetiivisubjektia väitöskirjassaan Suomen genetiivi (2004). J. Leino käsittelee väitöskirjassaan (2003) genetiivisubjektillista rakenteista permissiivirakennetta ja sen kehitystä, Lea Laitinen (1992) puolestaan nesessiivirakenteiden syntaksia ja semantiikkaa suomen murteissa.

2. SUBJEKTIN KATEGORIA

Systemaattinen katsaus tässä tutkimuksessa käytettävään lähdeaineistoon osoittaa, että näkemys subjektin kategoriasta suomessa kokonaisuutena ei ole ollut eikä ole täysin yhteneväinen. Lähdeaineistolla tarkoitan tässä sekä kielioppeja että kielioppia koskevia artikkeleita. Niiden pohjalta yleistäyksiä voi tehdä kuitenkin kolme: Ensinnäkin subjektilla tarkoitetaan verbin ensisijaista täydennystä. Toiseksi subjekti ei lauseenjäsenenä sinänsä aina ole pakollinen, sillä eri kielenkuvaukset tutkimuksissa ja kielioppeissa tunnistavat myös subjektittomia lauseita. Kolmanneksi subjektin kaikissa kategorisissa määrittelyissä erotetaan nominatiivisubjekti, partitiivimuotoinen subjekti, infinitiivisubjekti ja lausesubjekti. Lisäksi huomattava on, että subjektikategorioista nominatiivisubjektilla on erityisasemansa lähdeaineiston artikkeleissa ja kielioppeissa tietynlaisena normaalisubjektina, tyypillisenä subjektina; kun muut subjektit voivat esiintyä vain tietyin ehdoin, kaikki verbit voivat saada nominatiivisubjektin.

Seuraavaksi käsittelen subjektikategoriaa eri kielioppien ja kielenkuvausten kautta aloittaen nominatiivisubjektista ja siirtyen sitten muihin kategorioihin, partitiivisubjektiin sekä infinitiivi- ja lausesubjekteihin. Koska genetiivisubjektilliset rakenteet on pitkään käsitetty subjektittomiksi, käsittelen infinitiivi- ja lausesubjektien yhteydessä myös subjektittomuutta. Nominatiivisubjektin tarkastelusta rajaan kuitenkin ulos eksistentiaalilauseen nominatiivisubjektit, sillä niiden morfosyntaktinen, semanttinen ja diskurssikäyttäytyminen ovat yhteydessä partitiivisubjektiin ja on siten niin poikkeavaa kuin tyypillisen nominatiivisubjektin. Näitä kahta subjektia ei ole siis relevanttia tarkastella pelkästään sijamuodon kautta luokiteltuna.¹

2.1. Nominatiivisubjekti

Kuten jo edellä käy ilmi, kaikissa kategorisissa määrittelyissä ennen ISK:ta ja ISK mukaan lukien erotetaan subjektikategorioissa nominatiivimuotoinen subjekti, joka lisäksi hahmotetaan subjektin eräänlaiseksi perustapaukseksi. Tarkastelen seuraavaksi, millaisia reunaehdoja tälle subjektille on kulloinkin kielioppeissa ja kielioppeja käsittelevissä artikkeleissa ennen ISK:ta annettu. Reunaehdoja selvittäessäni en huomioi pelkästään

¹ Huomattakoon tässä, että muodoltaan samanlaiset, mutta morfosyntaktisesti, semanttisesti ja diskurssi-piirteiltään eroavat subjektit omat omiaan vahvistamaan käsitystä partitiivisubjektista konstruktion kautta määrittävänä lauseenjäsenenä.

muotokriteerejä vaan viittaa tarkastelussani Helasvuon ja Huumon artikkelissaan (2010: 165) käyttämään lauseenjäsenysmalliin.

Syntaksi on kuitenkin ollut perinteisesti fennistiikassa leimallisesti muotoon pohjaavaa (Numminen 1959: 20), ja se näkyy nominatiivisen subjektin määritelmässä. Eri määritelmien ja niiden vertailun helpottamiseksi kursivoin eri kielioppien ja tutkijoiden näkemykset oman väliotsikkonsa alle.

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälä (1926, 1973) ja Penttilä (1963) ovat lauseopintulkinnassaan yksimielisiä: kummatkin määrittelevät (tyypillisen) nominatiivisen subjektin kokonais- tai totaalisubjektiksi. Nimitys ei kuitenkaan viittaa esimerkiksi prototyypillisyyteen tai normaaliuteen vaan subjektin laatuun: totaalisubjekti esiintyy, jos kyse on subjektin tarkoitteen koko alasta tai sen tietystä osasta. Penttilä ja Setälä eivät myöskään katso lauseopeissaan totaalisubjektia erikseen tyypilliseksi, mutta nominatiivisen subjekti tyypillisuus muihin subjekteihin nähden on kuvauksista implisiittisesti hahmotettavissa; syntakseissa todetaan, että totaalisubjekti on nominatiivissa ja että toinen subjektin alakategoria, partiaalisubjekti², voi esiintyä ainoastaan tietyin ehdoin. Esimerkkinä totaalisubjektista Setälä mainitsee lauseopeissaan lauseet *poika³ juoksee* ja *linnut laulavat*. (Setälä 1926: 10; 1973: 10; Penttilä 1963: 629.) Niin ikään lauseoppinsa molemmissa painoksissa Setälä havaitsee subjektin olevan tavallisesti substantiivi, mikä sekä tarkoittaa nominatiivisubjektin käsitettä tyypillisesti nominatiiviseksi substantiiviksi että korostaa nominatiivisubjektin normaaliutta suhteessa muihin subjekteihin vrt. (ilmaisu ”tavallisesti”). Lisäksi Setälä käsittelee subjektia yleisesti tekijänä, eli hän ei liitä nominatiivisubjektin kategoriaan suoraan agentti-visuutta, sillä tekijään ei sisälly vaatimusta esimerkiksi elollisuudesta. Subjektin tyypillisestä sijainnista verbin edellä ei myöskään ole mainintaa. (Setälä 1926: 9–10; 1973: 9–10.)

Penttilä puolestaan tarkastelee kaikkia mahdollisia subjektityyppejä eikä ota kantaa substantiivin tyypillisyyteen. Hän problematisoi perinteisen tekijä–tekeminen-suhteen: Penttilä toki huomauttaa, että hyvin usein predikaatti ilmaisee subjektin ilmoittaman teon

² Setälän lauseopin vuoden 1926 painoksessa *partiaalisesta* käytetään ilmaisua *partiaallinen*.

³ Totaalisubjektin alleviivaukset ovat omiani. Käytän itsestäni jatkossa lyhennettä KL.

tekijän, mutta painottaa samalla, että on olemassa kuitenkin varsin monenlaisia rakenteita (Penttilä 1963: 622–623).

Logiikka, joka vanhastaan on paljon tutkinut juuri subj:n ja pred:n sisältävien lauseiden merkitystä, on jo kauan ollut selvillä siitä, että tällä kielellisellä rakenteella jokapäiväinen kieli ilmaisee muutakin kuin tekijän ja tekemisen, mm. erilaisia suhteita. (Penttilä 1963: 622.)

Katkelmassa Penttilä ratkaisee omalta osaltaan eksistentiaalilauseen subjektin epätyypillisyyden problematiikkaa, mutta tulee samalla ottaneeksi kantaa nominatiivisubjektinkin rajaukseen: katkelman perusteella tekijyys ei hahmotu olennaisena subjektin kategorian kannalta. Käsittelemättä jää myös esimerkiksi subjektin paikka lauseessa, ja Penttilä toteaa katkelman jälkeen huomioivansa subjektin kategorian määrittelyssä pelkästään muodon (Penttilä 1963: 623).

Siro (1964) ei käsittele lauseopissaan nominatiivista subjektia muista subjekteista erillään. Hän määrittelee subjektin kategorialtaan substantiiviseksi, joka sisällöllisesti on predikaatin tekijä lauseenjäsenenä ja joka on muodoltaan joko nominatiivissa tai partitiivissa Siro huomauttaa kuitenkin, että subjektin substantiivisuus ei täysin päde predikaatiivisen subjektin⁴ kohdalla ja että substantiivisten sanojen alakategoriat ovat varsinaisesti subjektin kategorioita. Tällä Siro viittaa siihen tulkintaansa, että substantiivisena sanana voi esiintyä substantiivin lisäksi myös esimerkiksi lukusana, infinitiivi tai lause. (Siro 1964: 19–20.)

Lauseoppinsa kohdassa 1.23 Siro (1964: 20) toteaa, että subjekti on ”normaalisti” (vrt. Hakanen 1972) nominatiivissa, ja esimerkkinä Siro käyttää lausetta *vesi⁵ kiehuu kattilassa*. Sananvalinta ”normaalisti” eksplikoi nominatiivisubjektin asemaa subjektin perustapauksena. Lisäksi Siro mainitsee, että keskeisenä substantiivisten sanojen kategoriana on pidettävä juuri substantiivia. Näin ollen nk. normaalin subjektin määritelmä tarkentuu implisiittisesti juuri nominatiiviseen substantiiviin. Erikseen on kuitenkin huomattava, että vaikka Siro puhuu subjektista predikaatin tekijänä, hän ei suoraan liitä tätä vaatimusta nimenomaisesti nominatiiviseen normaalisubjektiin. (Siro 1964: 19–20.) Sen sijaan subjektin tyypillisen sijainnin lauseessa Siro nostaa esiin: hän toteaa, että subjekti esiintyy

⁴ Predikaatiivisella subjektilla Siro (1964 : 54) tarkoittaa invertoidun lauseen luokittelevana subjektina toimivaa adjektiivista sanaa, esimerkiksi *lapsesta tuli oikullinen*. Alleviivaus KL. Invertoiduksi lauseiksi Siro nimittää sanajärjestykseltään käänteisiä eksistentiaalilauseita, esimerkiksi *tuossa on ukko* (Siro 1964 : 49).

⁵ Alleviivaus KL.

normaalisti predikaatin edellä ja näin ollen liittää samalla normaalin subjektin kategoriaan verbinetisyyden diskurssipiirteensä (Siro 1964: 21).

Yhteistä sekä Siron, Setälän että Penttilän lauseoppikäsityksille on, että kongruenssia ei käsitetä niissä nominatiivisubjektin tai ylipäättään juuri subjektin ominaisuudeksi: Siro ja Setälä noteeraavat yksin sanoin predikaatin noudattavan nominatiivisubjektin lukua ja persoonaa predikaattia käsittelevissä jaksoissaan, mutta eivät mainitse asiasta subjektin yhteydessä. (Setälä 1926: 12; 1973: 12; Siro 1964: 18.) Kuitenkin havaintoa voi tulkita kääntäen myöhempien määritelmien tavoin, että juuri tyypillinen, nominatiivimuotoinen subjekti laukaisee kongruenssin (kongruenssista nominatiivisubjektin ominaisuutena esim. Helasvuo–Huumo 2010: 171). Penttilä puolestaan toteaa vain, että subjektin ja predikaatin välillä vallitsee yleensä kongruenssia ja paneutuu yksityiskohtaisesti sekä persoonan- että lukukongruenssin puutteeseen mm. partitiivisubjektillisissa rakenteissa ja arkikielessä (Penttilä 1963: 630–632).

Hakulisen ja Karlssonin lauseoppi

Hakulisen ja Karlssonin Nykysuomen lauseoppia (1979) käsittelee subjektia varsin laajasti ja seikkaperäisesti. Siinä subjekti erotellaan neljään lajiin, jotka ovat osittain päällekkäisiä. Nämä subjektin lajit ovat looginen eli asiasubjekti, kieliopillinen subjekti, psykologinen subjekti eli teema sekä tekijä, jota Hakulinen ja Karlsson nimittävät myös semanttiseksi määritellyksi subjektiksi ja jota he vertaavat AGENTIIVIN valenssirooliin. (Hakulinen–Karlsson 1979: 158, 102.) Koska kategorioista kieliopillinen subjekti koskee nimenomaisesti lauseopillisen pintasubjektin ominaisuuksia, käsittelen sitä tässä nominatiivisubjektin määritelmän perustana. Erityisen mielenkiintoista teoksen koko subjektikäsityksen kannalta kuitenkin on, että tekijä – semanttisesti määritelty subjekti – on omana subjektin lajinaan, sillä semanttisen piirteiden huomioon ottaminen subjektin kategorian määritelmissä on kolmessa aiemmassa lauseopinkuvauksessa niukkaa.

Kieliopillisen subjektin kategoriaa Hakulinen ja Karlsson lähestyvät ylipäättään piirrekohdaisesti eivätkä lähde perinteisestä nominatiivisubjektin ja muiden subjektien kahtiajaosta. Nominatiivisen subjektin erityisasema tulee kuitenkin selkeästi ilmi. Käsitellessään kieliopillista subjektia Hakulinen ja Karlsson nimittäin toteavat subjektin sijamerkintää käsittelevässä alakohdassa, että substantiivilausekkeen tunnusmerkitön sija on nominatiivi. Nominatiivisubjektin aseman tietynlaisena subjektin perustapauksena he vielä vahvistavat myöhemmin toteamalla, että nominatiivi on subjektin perussija. (Hakulinen–

Karlsson 1979: 164, 166.) Lisäksi nominatiivisen, perussijaisen subjektin määritelmä täydentyi, kun Hakulinen ja Karlsson huomauttavat subjekti-NP:n aiheuttavan persoona- ja lukukongruenssia. He ottavat kantaa myös siihen, että nominatiivimuotoiset subjektit ovat muita subjekteja useammin lauseen alkuasemassa tai ainakin verbin edessä. Sen sijaan agenttiivisuusvaatimusta Hakulinen ja Karlsson eivät nominatiivisubjektille aseta. (Hakulinen–Karlsson 1979: 165.)

P. Leinon, Hakulisen ja Toivaisen nominatiivisubjektitulkinnat

Lauseenjäsennyksen perusteita ja etenkin sen ongelmakysymyksiä⁶ käsittelevä seminaari kokosi yhteen fennistiikan tutkijoita Seiliin syksyllä 1982. Seminaariesitelmistä ja -raporteista kootussa julkaisussa *Lauseenjäsennyksen perusteet* Pentti Leino tiivistää nominatiivisubjektin määritelmän seuraavasti (alla). Hän tuo nominatiivisubjektin erityisase-
man esiin kutsumalla sitä prototyypiksi subjektiksi:

Kissa joi maidon.
Pojat tulivat yllättäen.

Tällaisella prototyypisellä subjektilla on ainakin seuraavat tuntomerkit:

- semanttisesti se on agentti
- morfologisesti sen sija on nominatiivi
- temaattisesti se sijoittuu lauseen alkuun (verbin edelle)
- syntaktisesti se laukaisee finiittiverbin persoona- ja lukukongruenssin
- se on definiittinen, ja sen referentin eksistenssi on presupponoitu (Kielto ei vaikuta siihen): Kissa ei juonut maitoa. (P. Leino 1982: 7.)

Huomionarvoista P. Leinon prototyypisen subjektin rajauksessa on, että viimeistä koh-
taa lukuun ottamatta se on identtinen ISK:n subjektin käsitteen kanssa, kun muut mainitut subjektin luokat jätetään ISK:n määritelmässä huomioimatta (ks. VISK, määritelmät, s. v. *subjekti*). Täten voidaan huomata, että ainakin nominatiivisen subjektin määritelmä on säilynyt jokseenkin muuttumattomana 1980-luvulta tähän päivään. P. Leinon määritelmä liittyy nominatiivisen, prototyypisen subjektin reunaehtoihin tähän mennessä käsiteltyyn nähdessä ensimmäistä kertaa yhtenä osaehtona semanttisen roolin – toisin sanoen agenttiivisuuden. Aiemmissa kuvauksissa nimittäin toistuvat joko pelkät morfologiset kriteerit tai morfologiset kriteerit ja maininta subjektin tekijyydestä sekä lisänä verbinetisyys diskursiivisena piirteenä. Tekijyyttä ja agenttiivisuutta ei voi tässä nähdä täysin

⁶ Seminaarin tavoitteenasettelua erittelee seminaariesitelmistä ja -raporteista koostetun julkaisun esipuheessa Kaisa Häkkinen (Häkkinen 1982: 3).

synonyymisina (agentiivisuudesta ja muista semanttisista rooleista esim. Levin–Rappaport Hovav 2005: 35–50).

Samassa julkaisussa kuin P. Leino subjektia pohtii myös Hakulinen. P. Leinon tapaan hän tarkastelee subjektia prototyypillisyyden käsitteen (vrt. Keenan 1976) kautta ja löytää suomen melle ominaisen subjektin prototyypin lauseista *muuttolinnut saapuvat*, *aurinko on korkealla*, *suomalaiset asuvat mukavasti*, ensimmäinen *puheenjohtaja oli Berggren* ja *isä⁷ rakensi saunan kalliolle*. Esimerkit eksplikoivat prototyypin subjektin ilmiselvästi nominatiivisubjektiksi. Lauseista Hakulinen päätelee, että prototyypin subjekti on nominatiivisijainen, sijaitsee lauseen alussa ja aiheuttaa kongruenssia. Lisäksi prototyypin subjekti on elollinen tai muuten agentiivisuuteen taipuvainen, ja lause, jossa se esiintyy, edellyttää subjektin tarkoitteen olemassaoloksi. (Hakulinen 1982: 23.) Hakulinen tämentää agentiivisuusvaatimusta vielä pohtimalla, ettei agentiivisuus kuulune kovin vankasti subjektin prototyypisiin ominaisuuksiin, sillä on helppo keksiä esimerkkejä sellaista yksinkertaisista lauseista, joissa subjekti edustaa jotakin muuta roolia, esimerkiksi kohdetta, lokaatiota tai neutraalia (Hakulinen 1982: 32).

Jorma Toivainen mukailee Hakulista ja P. Leinoa neljä vuotta myöhemmin ilmestyneessä Sananjalan artikkelissaan Suomen subjektin piirteitä: hän jättää määrittelynsä ulkopuolelle kuitenkin subjektin semanttisen roolin. Toivainen viittaa Hakulisen tavoin Keenaniin (1976) lähtiessään määrittelemään subjektille perustapausta. Tätä subjektin perustapausta Toivainen kutsuu perussubjektiksi, jonka tuntomerkit hän tiivistää kolmeen kohtaan. Toivainen toteaa, että tasapainoisessa toteamuslauseessa perussubjekti on ensinnäkin verbin edellä. Toiseksi perussubjekti on mukauttava, eli predikaatti mukautuu subjektin persoonaan ja lukuun. Kolmanneksi se on päätteeton, eli perussubjekti on nominatiivissa. (Toivainen 1986: 32.)

Vilkunan lauseoppi ja aiempi tulkinta

Vilkunan Suomen lauseopin perusteet -teoksessa (2000) näkökulma on verbikeskeinen. Lausetta ja lauseenjäsennystä tarkastellaan verbin argumenttirakenteen finiittiverbistä ja siihen kuuluvista seuralaisista käsin. Subjektia Vilkuna nimittääkin myös argumenttifunktioksi. (Vilkuna 2000: 23, 82.) Seuraavaksi käsittelemme argumenttirakenteen peruskäsitteitä Vilkunan subjektikäsitteen taustalla.

⁷ Alleviivaukset KL.

- (1) Kissa katsoo kuuta.
- (2) Uolevi katsoo aikataulua.
- (3) Joku katsoo minua.
- (4) Uolevi katsoo aikataulua kotonaan. (Vilkuna 2000: 23.)

Ensinnäkin ne seuralaiset, jotka verbi itsessään vaatii (tai on vaatimatta), kuuluvat verbin valenssiin. Esimerkkilauseista (1)–(3) voi näin ollen panna merkille, että *katsoa*-verbin saamat seuralaiset ovat keskenään erilaisia, mutta tyypiltään samoja; *katsoa*-verbi tarvitsee katsojan ja katsottavan (vrt. agentti ja patentti), jotka puolestaan ovat semanttisia rooleja. Verbin seuralaisia, valenssinmukaisia jäseniä, Vilkuna nimittää argumenteiksi tai täydennyksiksi. Valenssinmukaiset seuralaiset ovat pakollisia, ei-valenssinmukaiset vapaaehtoisia. Ei-valenssinmukaisia seuralaisia hän kutsuu määritteiksi. (Vilkuna 2000: 23–25, 27.) Täten esimerkissä (2) sekä katsottava eli *aikataulu* ja katsoja eli *Uolevi* ovat molemmat pakollisia. Esimerkissä (4) taas katsomispaikka, adverbiaali *kotonaan*, on ei-valenssinmukainen määrite, koska *katsoa*-verbi ei edellytä kerrottavan katsomisen paikasta. Lisäksi on huomattava, että argumentit ovat valenssinmukaisia seuralaisia semanttiselta kannalta, täydennykset lauserakenteen kannalta. (Vilkuna 2000: 27.)

Vilkunan analyysissa nousee esille subjektikäsityksen kannalta etenkin kaksi seikkaa: se tuo depedenssieliopin mukaisen argumenttirakenneajattelun subjektikäsityksen perustaksi ja tuntuu korostavankin etenkin kategorioinnissa semanttisia piirteitä; Vilkuna aloittaa subjektin tarkastelun luonnehtimalla sitä predikaatin semanttisesti ja kielipollisesti keskeisimmäksi argumentiksi, eli ensimmäiseksi tai ykkösargumentiksi. Hän käsittelee subjektin semantiikkaa ennen morfologisia kriteereitä: toteaa, että ykkösargumentti on usein tekijä, mutta huomauttaa Penttilän (ma.) tapaan, että tämä ei aina ole luontevaa, vaikka tekijäargumentti edustuukin suomessa lähes aina subjektina. Toisena tyypillisenä semanttisena roolina subjektille hän mainitsee kokijanroolin, esimerkiksi lauseessa *minä pelkään*. Tekijän ja kokijan rooleja Vilkuna pitää ”normaaliolotuksella” elollisuutta edellyttävinä. Tällä ilmaisulla hän asettaakin subjektin ”normaalille” tapaukselle semanttisen lisäehdon: kokijan tai tekijän roolien lisäksi tyypillinen subjekti on lisäksi elollinen. Nominatiivisubjektille voi tulkita asetettavan myös diskurssipiirre, sillä Vilkunan mukaan on tavallista, että topiikkius ja semanttinen rooli lankeavat yhteen; puheenaiheena on usein tekijä. (Vilkuna 2000: 82.)

Muotokriteereistä Vilkuna toteaa lyhyesti, että subjektin erottaa syntaktisesti siitä, että kyseinen NP on – täsmennyksen ”tai voi olla” hän laittaa sulkeisiin – nominatiivissa ja

aiheuttaa verbin persoona- ja lukukongruenssin, joskaan ei yleensä puhekielessä niin laajasti kuin yleiskielessä. Leimallista on, että Vilkuna puhuu koko ajan pelkästään subjektista ja vasta lopun kappale paljastaa, että se, mihin viitataan normaalina tai tavallisena tapauksena, on juuri nominatiivisubjekti. (Vilkuna 2000: 82–83.) sananvalinnalla ”erikoinen” hän asemoi nominatiivista subjektia suhteessa muihin subjekteihin:

hieman edempänä tulee puhe tapauksissa, joissa subjekti näyttää esiintyvän partitiivissa, ja vielä myöhemmin, luvussa 4, kerätään yhteen muita ”erikoisen” subjektin rakenteita. (Vilkuna 2000: 83; alleviivaus KL.)

Kootusti nominatiivisubjekti on näin ollen Vilkunan mukaan nominatiivinen NP, joka laukaisee kongruenssin ja joka on tavallisesti elollinen, semanttiselta rooliltaan tekijä tai kokija. Lisäksi se esiintyy tavallisesti lauseessa puheenaiheena eli topiikkina.

Tässä kohdin on tarpeen nostaa esiin myös Vilkunan väitöskirja *Free word order in Finnish* (1989), jossa Vilkuna argumentoi sen puolesta, kuten Helasvuo ja Huumokin (2010: 177), että nominatiivinen subjekti olisi ainoa subjektin laji. Vilkuna perustelee väitettään sillä, että nominatiivisella subjektilla, nominatiivisella lauseen alussa (teemapaikalla) esiintyvällä substantiivilausekkeella, on ominaisuuksia, joita muilla substantiivilausekkeilla ei ole. Tällaisiksi keskeisiksi nominatiivisen lauseenalkuisten substantiivilausekkeiden ominaisuuksiksi Vilkuna luettelee kongruenssin, kyvyn kontrolloida infinitiivin subjektia ja passivisaation, jotka nyt kääntäen tulkitsen myös keskeisiksi nominatiivisen subjektin ominaisuuksiksi. Edellä luetellut ominaisuudet määrittelevät subjektia kuitenkin diskurssipiirteiden eivätkä depedenssiakieliopin näkökulmasta kuten edellä. (Vilkuna 1989: 149–150.)

Subjektin rajausta pohdin tarkemmin päätäntöluvussa.

Iso suomen kielioppi

Ison suomen kieliopin Määritelmät-osiosta on löydettävissä kaksi määritelmää, jotka kattavat nominatiivisubjektin. Nämä määritelmät ovat 1) *perussubjekti* ja 2) *subjekti*. Termi *perussubjekti* viittaa jo aiemmin esille tulleetseen keenanilaiseen prototyyppiajatteluun (vrt. Keenanin ma). Huomionarvoista on, että tyypillisyyttä sinänsä on kuitenkin käsitelty myös ennen keenanilaista prototyyppisyyskäsitettä. Tällöin on puhuttu esimerkiksi normaaliudesta tai tavallisuudesta.

ISK:ssa (VISK, määritelmät, s. v. *perussubjekti*) perussubjekti määritellään nimitykseksi prototyyppiselle subjektille, jonka on nominatiivissa ja jonka kanssa verbi kongruoi persoonan, ja norminmukaisessa kielessä myös luvun, suhteen. Esimerkkinä tästä ovat lauseet *tyttö käveli rannalla* ja *tytöt⁸ kävelivät rannalla*. Erityisen merkille pantavaa määritelmässä on, että se sisältää ainoastaan morfologisen kriteerin ja kongruenssin ja jättää semanttiset ja diskurssipiirteet huomioimatta.

ISK:n Määritelmät-osion subjektikategoriaa yleisesti määrittelevän, *subjektin*, määritelmästä merkittävä osan kuvaa sekin kuitenkin juuri perussubjektia, siis nominatiivisubjektia. Siinä subjekti kuvataan nominaaliseksi lausekkeeksi ja verbin ensisijaiseksi täydennykseksi, joka on esimerkiksi tekoa kuvaavassa lauseessa semanttiselta rooliltaan tekijä, agentti. Määritelmä jatkaa, että subjekti on yleensä nominatiivissa ja laukaisee lauseen predikaatin kanssa kongruenssin. Nämä subjektikriteerit ISK liittää nimenomaisesti nominatiivisubjektiin toteamalla ”tällaista subjektia kutsutaan perussubjektiksi”. Vasta siten yleismääritelmässä ovat vuorossa koko subjektikategorian muut muotokriteerit: siinä luonnehditaan, että lisäksi subjekti voi olla genetiivissä ja partitiivissa, ja subjektina voi toimia myös infinitiivirakenne tai lause. ISK noteeraa määritelmässä myös sen, että sanajärjestykseltään neutraalissa lauseessa perussubjekti on predikaatin edellä teemapaikassa. (VISK, määritelmät s. v. *subjekti*.)

Nominatiivisubjektin kannalta erityisen huomionarvoista molemmissa määritelmissä on kaksi seikkaa: ensinnäkin se, että perussubjektin (joka voi tässä yhteydessä käsittää synonyymisesti nominatiivisubjektin kanssa) määritelmä on hajallaan; Määritelmät-osion perussubjekti listaa vain morfologiset piirteet sekä kongruenssin, ja vasta koko subjektikategorian yleismääritelmä ottaa kantaa sen semanttisiin ja diskurssipiirteisiin: nominatiivisubjekti on yleensä semanttiselta rooliltaan agentti, joka sijaitsee verbin edellä teemapaikassa. Toinen seikka on se, jonka Helasvuo ja Huumo (2010: 167) nostavat esiin erityisesti: tällaisenaan koko subjektin kategorian yleismääritelmä kattaa ISK:ssa vain nominatiivisubjektin (so. perussubjektin). Lisäksi ISK (VISK § 910) katsoo, että koska muukin jäsen, objekti, predikatiivi tai osma, voi olla nominatiivinen, kongruenssi on vahvin subjektikriteeri.

⁸ Alleviivaukset KL.

Kokoavasti

Kokoavasti voidaan todeta, että nominatiivisubjektin morfologisista kriteereistä ollaan kaikissa lauseopinkuvauksessa yhtä mieltä: se on nominatiivimuotoinen ja tavallisesti substantiivinen. Myös kongruenssi on mukana varhaisimmista kuvauksista lähtien, vaikka sitä ei niissä käsitetä juuri subjektin laukaisemaksi. Konstituentti- eli lausekeajattelu näkyy nominatiivisubjektin ja muiden subjektin lajien luokittelussa käsitellyissä lauseopeissa ajallisesti ensimmäisen kerran Hakulisen ja Karlssonin Nykysuomen lauseoppi -teoksessa (1979), ja konstituenttianalyysi on myös fennistisen nykylauseenjäsennyksen perusta. Depedenssikieliopin valenssiteorian mukainen argumenttirakenneajattelu edustuu puolestaan sekä ISK:n että Vilkunan malleissa.

Nominatiivisubjektin semanttisia ja diskurssipiirteitä ei varhaisimmissa lauseopeissa juuri käsitellä. Subjektin tekijyys tunnistetaan, mutta ei niin, että subjekti olisi semanttiselta rooliltaan juuri agentti. Jyrkimällä kannalla on Penttilä, joka linjaa ottavansa huomioon subjektin määrittelyssä vain muodon. Nominatiivisubjektin agenttiivisuusvaatimus nousee ensimmäisenä esiin Hakulisen ja Karlssonin lauseopissa, ja agenttiivisuus liitetään nominatiivisubjektiin tavalla tai toisella sen jälkeen. Vilkuna nostaa nominatiivisubjektin semanttisten piirteiden määrittelyssään esiin myös kokijuuden ja elollisuuden.

Diskurssipiirteiden kannalta Siro liittää nominatiivisubjektiin ensikerran verbinetisyyden, ja sen jälkeen se esiintyy kaikissa lauseopeissa ja subjektitulkinnoissa. P. Leino määrittelee vielä nominatiivisubjektin definiittiseksi, ja että sen referentin eksistenssi on presuponoitu. Vilkuna nostaa diskurssipiirteiden valossa yksin nominatiivisubjektille seuraavat ominaisuudet: kongruenssin, kyvyn kontrolloida infinitiivin subjektia ja passivisaation. Kaikkiaan nominatiivisubjektin kuvaus lauseopintulkinnoissa onkin lopulta varsin yhtenäinen.

2.2. Partitiivisubjekti

Partitiivisubjektin subjektimaisuus ja siten sen asema subjektina on ollut fennistiikassa lauseopin kiistellyimpiä kysymyksiä (esim. Ikola 1954: 7, 9; Helasvuo–Huomo 2010: 171). Koska tämä tutkimus keskittyy genetiivisubjektin ominaisuuksiin ja asemaan subjektina, ei ole tarkoituksenmukaista perata tätä keskustelua yksityiskohtaisesti läpi, vaan seuraavaksi jatkan subjektikategorian hahmottamista kielenkuvausten ja tutkimusten pohjalta. Partitiivisubjektin kiistanalaisuus on kuitenkin hyvä ottaa esiin taustaksi myös

genetiivisubjektin subjektiaseman punnitsemista ajatellen, sillä kumpikin subjektin laji eroaa tyypillisenä käsitetystä nominatiivisubjektista. Olennaista on siis kysyä, miten partitiivisubjektin subjektiasemaa on perusteltu ja miten subjektimainen partitiivisubjekti on, kun tutkimuksessa myöhemmin arvioidaan genetiivisubjektin subjektin asemaa ja sen relevanttiutta.

Setälän ja Penttilän lauseopit

Setälä nimittää partitiivisubjektia osasubjektiksi ja partiaalisubjektiksi, jonka sija on partitiivi. Partiaalisuus viitanee sääntöön, jonka mukaan partiaalista subjektia käytetään silloin, jos on puhe subjektin tarkoitteen epämääräisestä osasta ja jos subjektisana on abstraktisana, ainesana, ryhmäsana tai monikollinen sana. (Setälä 1926: 10; 1973: 10; Penttilä 1963: 629.) Erikseen voi kuitenkin todeta, että osuva osasubjektin käsite on semanttisesti muutoinkin: nominatiiviseen totaalisubjektiin verrattuna partiaallinen subjekti täyttää vain tietyt tyypillisen nominatiivisubjektin ehdoista (vrt. prototyypiajattelu), ja lienee aiheellista kysyä myös, täyttääkö toisinaan laisinkaan (Helasvuo–Huumo 2010: 167.) Toisin sanoen partitiivisubjektin voidaan katsoa olevan subjektimainen vain osittain. *Osa-*määrite kuvaa hyvin myös partitiivisubjektin rajattua käyttöalaa.

Setälän mukaan partiaalisen subjektin käyttö riippuu subjektin omasta laadusta: subjekti on partiaallinen, jos epämääräinen osa sen alasta on puheena, esimerkiksi lauseessa *ruokaa on pöydällä*. Edelleen subjektin partiaalisuus riippuu myös predikaatin laadusta: partiaallinen subjekti voi esiintyä ylipäättään vain sellaisen intransitiivisen verbin kanssa, joka ilmaisee olemista (5a)–(5c), olemaan tulemista ja olemasta lakkaamista (5d), liikettä (5e)–(5f) sekä joskus myös tilanmuutosta (5g). (Setälä 1926: 10–11, 14; Setälä 1973: 10–11, 14.) Esimerkkejä Setälä esittelee runsaasti:

- (5) a. Poikia seisoo tuvan takana. [oleminen]
 - b. Tyttöjä on tuvassa. [oleminen]
 - c. Talonkin tyttäriä on palvelijoina. [oleminen]
 - d. Ihmisiä syntyy ja kuolee. [olemaan tuleminen ja olemasta lakkaaminen]
 - e. Poikia juoksee, on juossut pihalla. [liike]
 - f. Kirjeitä oli tullut. [liike]
 - g. Lapsia sairastui joukoittain. [tilanmuutos]
- (Setälä 1926: 11; 1973: 11; esimerkkien luokitukset KL.)

Lisäksi Setälä esittää, että partiaalisubjektin käyttö riippuu lauseen kieltävästä tai myöntävästä sisällöstä: kiello- ja kysymyslauseet, joiden predikaattina on kopula, saavat

partiaalisubjektin. Partiaalisubjekti ei laukaise kongruenssia, vaan sen kanssa predikaatti on aina yksikön kolmannessa persoonassa. (Setälä 1926: 11–12, 14; Setälä 1973: 11–12, 14.)

Myös Penttilä lähtee kuvauksessaan Setälän tavoin liikkeelle siitä, että subjekti voi olla partiaallinen vain tietyin ehdoin. Hän kuitenkin väljentää partitiivisubjektin esiintymisen säännöstöä vielä Setälänkin varsin väljään säännöstöön nähden:

Partiaalisubjekti on mahdollinen ensinnäkin vain siinä tapauksessa, että predikaattina oleva verbisane on intransitiivinen (jos verbisane siis on transitiivinen, sen subj. on totaalinen), ehtona on lisäksi, että sen merkitys on varsin ylimalkainen: oleminen, olemaan tulo, olemasta lakkaaminen lähinnä. (Penttilä 1963: 623.)

Lisäksi, että liike ja tilanmuutos ovat verraten Setälän määritelmään partitiivisubjektin saavan predikaatin semanttisista ehdoista pudonneet pois, olennaista on lainauksen viimeinen sana *lähinnä* – on siis huomattu, etteivät Setälän määrittelemät ehdot varsin väljinäkään toimi sellaisenaan yleistyksinä. Partitiivisubjektin esiintymisehtojen havainnollistamiseksi Penttilä päätyykin listaamaan verbi verbiltä ”n. 275 verbiä” (Ikola 1964: 23), joiden kanssa partitiivisubjekti voi esiintyä (Penttilä 1963: 623–627). Hän esittää lisäksi, että partiaalisubjekti on mahdollinen siinä tapauksessa, että subjektin tarkoite on jaollinen (Penttilä 1963: 628).

Setälän sääntöä kielto- ja kysymyslauseista Penttilä kuitenkin täsmentää väljentämisen sijaan siten, että kieltävissä tai epäilevissä eksistentiaalilauseissa partiaalisubjekti on predikaatin suhteen jaollinen. Hän huomauttaa vielä, että kielteisissä yhteyksissä jaollisia ovat monet sellaisetkin subjektit, jotka eivät myöntölauseessa tavallisesti ole jaollisia. (Penttilä 1963: 628–629.) Sama huomio tulee ilmi myös seuraavaksi käsiteltävässä Osmo Ikolan (1964: 33) partitiivisubjektia käsittelevässä artikkelissa. Tällaisissa tapauksissa predikaattina onkin Penttilän mukaan jokin *ilmaantua*-, *ilmestyä*-, *kuulua*-, *löytyä*-, *näkyä*- tai *olla*-verbin yksikön kolmannen persoonan muoto, esimerkiksi lauseessa *tässä kylässä ei ole suutaria*⁹. Lisäksi Penttilä toteaa Setälän tavoin, että partitiivisubjekti ja predikaatti eivät kongruoi keskenään. (Penttilä 1963: 628–630.)

⁹ Alleviivaus KL.

Yksin Penttilän ja Setälän rajauksista voidaan jo havaita, että partitiivisubjektin kiistelty asema on täysin perusteltu: sen säännöstöä on ollut ilmeisen vaikeaa rajata yleispätevästi jo viime vuosisadan alun ja puolenvälin lauseoppikuvauksissa.

Osmo Ikolan partitiivisubjektitulkinna

Artikkelissaan ”Subjektin sijoista, subjektin ja predikaatin kongruenssista sekä eräistä rakenteista” Ikola (1964: 7–40) kritisoi Penttilän tapaan Setälän hahmottelemaa partitiivisubjektin esiintymistaksonomiaa ja jalostaa sitä omassa mallissaan. Setälän säännöstö toimii siis Ikolan oman säännöstön lähtökohtana. Artikkelissaan Ikola kommentoi muiden ohella Penttilänkin partitiivisubjektinäkemystä¹⁰. Ikolan lähtökohdat partitiivisubjektikriteereilleen näyttäytyvät siis myös dialogisina, ja Ikola perustelee jokaisen esittämänsä ehdon kattavasti. Seuraavassa esitän Ikolan artikkelissaan esittelemät partitiivisubjektin esiintymisen ehdot numeroituna niiden hahmottamisen helpottamiseksi. (artikkelissa ehdot ovat hajallaan). Kongruenssista Ikola toteaa muiden kuvausten tapaan, että partitiivisubjekti ja predikaatti eivät kongruoi keskenään (Ikola 1964: 40).

1. Subjekti on partitiivissa, jos on puhe subjektisanan nominatiivin tarkoittaman kokonaisuuden (yksilön, aineen, lajin, olioryhmän) epämääräisestä osasta. Subjekti on tällöin kvantitatiiviselta spesiekseltään indefiniittinen. Tämän kohdan mukaan partitiivissa subjekti voi olla vain, jos se on (luontaisesti) jaollinen. (Ikola 1964: 18–19.)

2. [P]artitiivisubjekti on mahdollinen lauseissa, jotka ensi sijassa ilmaisevat subjektin tarkoitteen olemassa olemista, joskin predikaatti voi samalla ilmoittaa jotakin tämän tarkoitteen liikkumisesta, asennosta tai muusta oloilasta. Ne verbit, jotka voivat olla tällaisen lauseen predikaattina, merkitsevät olemista (yleensä jossakin paikassa tahi olotilassa), olemaan tulemista, olemasta lakkaamista liikettä tai siirtymistä toiseen olotilaan. Subjektin tarkoitetta ei tavallisesti esitetä aktiivisesti toimivana, ja subjektin ollessa monikollinen ei ajatella tekemistä distributiivisena, kunkin yksilön erikseen suoritettamana, vaan kollektiivisena tekemisenä. – – Partitiivisubjekti voi esiintyä ainoastaan sellaisissa lauseissa kuin edellä – – on esitetty. Näissä lauseissa on etualalla olemassaolon ilmaiseminen, ja siksi niitä voidaan sanoa eksistentiaalilauseiksi. (Ikola 1964: 31, 39.)

3. [S]ubjekti on partitiivissa, vaikka ei olekaan niinkään puhe minkään kokonaisuuden epämääräisestä osasta jos koko lauseen sisältö esitetään kiellettynä tai epäiltynä eikä lause sisällä mitään myöntävää ajatusta. Niistä verbeistä, jotka yleensä voivat esiintyä partitiivisubjektillisten lauseiden predikaatteina – – tulevat kysymykseen ne, jotka vähimmin edellyttävät subjektin tarkoitteen aktiviteettia. (Ikola 1964: 40.)

¹⁰ Esimerkiksi Penttilän luetteloa partitiivisubjektin saavista verbeistä Ikola pitää mielenkiintoisena ja valaisevana, vaikkei se olekaan täysin tyhjentävä (Ikola 1964 : 23).

Termi *spesies* nousee edellä Ikolan partitiivisubjektin esiintymisehdoissa keskeiseksi. Nostan seuraavaksi esiin kaksi Ikolan käsittelemää spesieksen määritelmää. Setälän johtama kielioppikomitea on ensinnäkin määritellyt spesieksen Ikolan mukaan seuraavasti:

pitäen silmällä, missä määrin oliot ovat määrättyjä ja määräämättömiä, voidaan oliot osoittaa a) tunnetuiksi tai ennen mainituiksi (määrätty merkitys) ja b) tuntemattomiksi ja ennen mainitsemattomiksi. (Ikola 1964: 13–14.)

Toiseksi Ikola mainitsee Siron, joka on määritellyt spesieksen tarkoittavan kahta asiaa: toisaalta sitä, että subjektin tarkoite voi olla laadultaan sellainen, että se tarkoittaa epämääräistä tai määräistä joukkoa (kvantitatiivinen spesies) ja toisaalta sitä, että subjektin tarkoite viittaa joko tunnettuun tai tuntemattomaan tarkoitteeseen (notiivinen spesies). (Ikola 1964: 13–15.)

(6) Jauhot ovat pöydällä.

(7) Koulussa on hyvät opetusvälineet. (Ikola 1964: 14–15; subjektin alleviivaus KL.)

Esimerkin (6) subjekti on kaksinkertaisesti definiittinen, sillä puhe on tietystä määrästä jauhoja (vrt. partitiivi) ja samalla aivan tietystä jauhoerästä (esim. kaupasta ostettu pussi; KL). Sen sijaan lauseen (7) subjekti tarkoittaa määräsuuruista, mutta muuten tuntemattonta joukkoa. Se on siis kvantitatiiviselta spesiekseltään definiittinen, mutta notiiviselta spesiekseltään indefiniittinen. Lisäksi Ikola huomauttaa, että Penttilä on ehdottanut kahden spesieskategorian rinnalle myös puolidefiniittisen spesieksen kategoriaa, johon kuuluisivat subjektit, joilla on sekä definiittisen että indefiniittisen spesieksen ominaisuuksia. (Ikola 1964: 14–15.)

Siron lauseoppi

Toisin kuin Ikola ja Penttilä, Siro ei pohjaa partitiivisubjektitulkintaansa suoraan Setälän lauseoppiin. Kuten kuitenkin Penttilä, myös Siro puhuu partitiivisubjektista eksistentiaalilauseelle ominaisena subjektina. (Penttilä 1963: 627 Siro 1964: 49). Erikseen on silti huomattava, että kun puhe on tarkalleen ”eksistentiaalilauseen subjektista”, se voi olla myös nominatiivissa (Siro 1964: 52).

Siro pitää partitiivisubjektia kvantitatiiviselta spesiekseltään indefiniittisenä subjektina, joka siis voi ylipäättään esiintyä vain eksistentiaalisen verbin kanssa. Hän jakaa eksistentiaalilauseet kolmeen tyyppiin partitiivisubjektin laadun mukaan. (Siro 1964: 51, 77–78.)

- Tyypissä A subjektina toimiva sana on jaollinen, ja predikaatti on joko myönteinen tai kielteinen, esimerkiksi *kaapissa on leipää*.
- Tyyppi B kattaa ryhmän sellaisia lauseita, joissa on kielteinen verbi ja subjektina toimiva sana on jaoton, esimerkiksi *ei häneltä leipäpalaa köyhälle hellinyt tai meillä ei ole kellaria*.
- Tyyppi C käsittää ainoastaan verbin *näkyä*, jonka subjektina toimiva sana on jaoton, esimerkiksi *kirkkoa näkyy puiden lävitse*. (Siro 1964: 78.)

Tyyppi A on Siron mukaan tyypeistä yleisin. Tyyppiin B kuuluvia verbejä ei puolestaan ole paljon, lähinnä verbit *ilmestyä*, *hellitä*, *ilmaantua*, *kuolla*, *kuulua*, *lietä*, *löytyä*, *näkyä*, *olla* ja *tulla*, jotka kaikki kuuluvat myös tyyppiin A. Tyypin B kohdalla huomattakoon myös, että siinä Penttilän ja Siron huomiot partitiivisubjektin käyttöalasta ovat identtisiä¹¹. Tyypin C verbi *näkyä* kuuluu myös tyyppeihin A ja B. (Siro 1964: 78.)

Siro esittää, että partitiivisubjektia voidaan lisäksi käyttää eksistentiaalisen verbin säännöstä poiketen kahdessa tapauksessa. Ensinnäkin silloin, kun predikaattina on modaalinen verbi (alleviivaus KL) ja tämän objektina on eksistentiaalinen verbi (lihavointi KL). Näin on esimerkiksi lauseessa *näin komeita puita ei taida muualla ollakaan*. Toiseksi partitiivisubjekti voi tulla kyseeseen silloin, kun predikaattina on distributiivinen verbi. Distributiivinen verbi merkitsee tekemistä, jota subjektin tarkoitteen jäsenet suorittavat kukin erikseen. Esimerkkeinä Siro käyttää sanomalehtiteksteistä poimittuja lauseita *amerikkalaisia lentäjiä on saanut surmansa Alpeilla* ja *suuria autoja seurasi toisiaan tuoden Kanadan pääministerin sekä Hollannin, Abessinian ja Brasilian edustajat*. (Siro 1964: 77.)

Lisäksi Siro mainitsee, että jos subjekti on partitiivissa, subjektin ja predikaatin kongruenssi puuttuu. Hän huomauttaa myös, että partitiivisubjektia ei saisi määrätä tapaa ilmoittava adverbiali, ja tähän nojaten kielenvastainen on lause *lintuja hyppeli ketterästi puiden oksilla*. Lause ei kuitenkaan tunnu ainakaan nykykielen vastaiselta, tosin huomattava on, että lukumääräkvanttorin (vrt. Hakulinen ja Karlsson tuonnempana) kanssa se

¹¹ Vrt. Penttilän aiemmin mainittu huomautus partiaalisubjektin esiintymisen ehdoista: ” – kielteisissä yhteyksissä jaollisia ovat monet sellaisetkin subjektit, jotka eivät myöntölauseessa ole jaollisia – ” (Penttilä 1963 : 627–628).

tuntuu jo täysin luontevalta, esimerkkinä *muutamia lintuja hyppeli puiden oksilla*. (Siro 1964: 77, 80.)

Hakulisen ja Karlssonin lauseoppi

Subjektin sijamerkintää myöntölauseissa käsittelevässä luvussa Hakulinen ja Karlsson vahvistavat sen, mikä jo hahmottuu kieliopillista subjektia käsittelevässä luvussa: he toteavat yksikantaan, että nominatiivi on subjektin perussija. Näin he argumentoivat samalla partitiivisubjektin nominatiivisubjektia suppeampaa jakaumaa: kaikki verbit eivät, niin kuin aiemmatkin lauseopin kuvaukset ovat todenneet, voi saada partitiivisubjektia. Ilmeistä on myös se, Hakulinen ja Karlsson pyrkivät merkittävästi edellisiä kuvauksia tarkempaan partitiivisubjektin esiintymissäännöstöön – sitä käsittelevä luku on laaja. Äärimmäisen kiinnostava on myös se seikka, etteivät Hakulinen ja Karlsson näe partitiivisubjektin ja predikaatin kongruenssin puutetta juuri partitiivisubjektin ominaisuutena – vaan eksistentiaalilauseen ominaisuutena. (Hakulinen–Karlsson 1979: 164, 166–172.)

Myöntölauseen partitiivisubjektin esiintymisehdot Hakulinen ja Karlsson jakavat kolmeen tyyppiin.

- Tyyppi A, subjekti-NP:n referenssille asetettavat ehdot
- Tyyppi B, verbin rektiolle asetettavat ehdot
- Tyyppi C, lauseen merkitykseen ja predikaatin pragmaattiseen tulkintaan liittyvät ehdot

(Hakulinen–Karlsson 1979: 166.)

Ehdossa A Hakulinen ja Karlsson esittävät, että myöntölauseen subjekti voi olla partitiivissa vain, kun se viittaa jaollisen tarkoitteen epämääräiseen paljouteen (Hakulinen–Karlsson 1979: 166). Samasta on kyse niin Ikolan määrittelemässä kvantitatiivisen speciesin indefiniittisyssäännössä kuin Setälän epämääräisessä osassa subjektin alaa ja Penttilän määrittelemässä jaollisuussaneessa. Hakulinen ja Karlsson täydentävät kuitenkin, että ehdon A tapauksissa partitiivi ilmaisee epämääräistä paljoutta tai tarkemmin sanoen ylijäämän sallivaa paljoutta. He huomauttavat, että partitiivin peruskäyttö on yksi kvantifioinnin lajeista ja että jokaiseen partitiivi-NP:hen voi liittyä vielä oma, määrää erikseen rajaava kvanttorsinsa. He esittävät seuraavat esimerkit:

- (8) Jääkaapissa on *maitoa*. / Jääkaapissa on *vähän ~ litra maitoa*.

- (9) Torilla on *kalakauppiaita*. / Torilla on muutamia *~kourallinen kalakauppiaita*.
(Hakulinen–Karlsson 1979: 167.)

Yksikön partitiivia subjekti sijana myöntölauseissa käytetään Hakulisen ja Karlssonin mukaan, kun subjektin tarkoite on jaollinen. Tällöin kyseessä on siis aine- abstrakti- tai kollektiivisana (8). Monikon partitiivia käytetään, kun luontaisesti jaotontarkoitteisia (9) tai jopa luontaisesti jaollistarkoitteisiakin (vrt. *vesi*) sanoja kvantifioidaan epämääräisesti. Viimeksi mainitusta he antavat esimerkin *täälläpäin on monenlaisia kalavesiä*. Nominatiivisubjekti asettuu tässä partitiivisubjektin selväksi vastakohtaksi: se poimii selvärajaisen yksilön, esimerkiksi *kalakauppias on torilla*, tietystä kontekstista ilmenevän koko joukon, esimerkiksi *kalakauppiat ovat torilla* tai yleisesti lajin. (Hakulinen–Karlsson 1979: 167.)

Ehdossa B myöntölauseen partitiivisubjektin esiintymiseen vaikuttaa verbin rektio, eli sen argumenttien määrä ja luonne: partitiivisubjekti on mahdoton silloin, kun lauseessa on joko objekti tai predikatiivi (10). Poikkeuksia säännöstä kuitenkin esiintyy, ja näissä lauseissa on Hakulisen ja Karlssonin mukaan varsin yleistä, että partitiiviojekti tai valenssiadverbiaali saa seurakseen kvanttoria (11)–(13). Asteriskilla merkitty ilmaus on kielenvastainen. (Hakulinen–Karlsson 1979: 167–168.)

- (10) **Ministereitä* on sosiaalidemokraattisia.
(11) Vuosittain korkeakoulussa antaa tukiopetusta *useita tuhansia henkilöitä*.
(12) Venäjää lukee *hyvin vähän suomalaisia*.
(13) Toivotaan, että *yhä enemmän amerikkalaisia käyttää äänioikeuttaan*.
(Hakulinen–Karlsson 1979: 167–168.)

Hakulinen ja Karlsson löytävät näille esimerkkilauseille yhteiseksi sen, että ne ovat ei-indeksisiä. Esimerkkilauseet ovat siis tulkittavissa ilman puhetilanteen tarjoamia vihjeitä. Lauseissa ei ole puhe myöskään minkään tiettyjen joukkojen osista. (Hakulinen–Karlsson 1979: 168.) Ehdon voisi määritellä luontevasti myös Siron spesieskategorioin: yhteistä näille lauseille siis näyttäisi olevan se, että niiden saamat partitiivisubjektit ovat sekä noitiiviselta että kvantitatiiviselta spesiekseltään indefiniittisiä. Näissä lauseissa partitiivisubjekti myös näyttäisi poikkeuksetta olevan monikossa.

Kolmatta, myöntölauseen partitiivisubjektin esiintymiseen liittyvää ehtoa C, Hakulinen ja Karlsson nimittävät subjekti-NP:n ja verbin ilmaiseman toiminnan semanttis-pragmaattiseksi yhteydeksi. Ehdossa C kyse on lauseista, joissa on yksi subjekti ja yksi tai useampi adverbialaaleja – mutta kaikki tämän säännön kattavat lauseet eivät kuitenkaan ole

partitiivisubjektillisia. Säännön pohja näyttäisi olevan Setälän säännössä predikaatin laadusta: Hakulinen ja Karlsson lähtevät ehdossa C siitä, että lauseessa on oletettu esiintyvän selvä nk. olemiselementti. Olemiselementillä he tarkoittavat, että verbin on ilmaistava olemista laajasti suhteessa johonkin paikkaan, ja vielä tarkentaen niin, että ilmaisisi johonkin paikkaan luontaisesti kuuluvaa olemista, tekemistä tai muuta vastaavaa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 168–169.) Tämän semanttisen piirteen mukaisesti he esittävät seuraavat verbit (14) partitiivisubjektillisiksi:

- (14) *Ahtautua, asua, heilua, istua, kasvaa, kilpailla kokoontua, kuolla, levätä, mahtua, näkyä olla, opiskella, riippua, seistä, tapahtua ja uida.*
(Hakulinen–Karlsson 1979: 169.)

Ottaen huomioon, etteivät kaikki listassa esiintyvistä verbeistä ole ilmeisen eksistentiaalisia, olemassa oloa ilmaisevia, Hakulinen ja Karlsson ehdottavat tässä säännössä olevan parempi ilmaista, että partitiivisubjektillisissa lauseissa verbin ilmaisema tekeminen sallii paikantamisen; sillä mitä selvemmin olemispiirre verbissä on ja mitä tyypillisemmin verbi saa lokaalisen määritteen, sitä luontevammin verbi saa myös partitiivisubjektin. (Hakulinen–Karlsson 1979: 169.)

Partitiivisubjektia karttaville verbeillä Hakulinen ja Karlsson ovat puolestaan havainneet kaksi yhteistä tekijää: ensinnäkin niiden merkitykseen sisältyy jokin yksityinen tunne- tai mielentila, esimerkiksi *kelvata*, tai toiseksi ne ovat merkitykseltään abstrakteja, minkä vuoksi tekeminen ei yhdisty johonkin tiettyyn lokaatioon. Lisäksi, kun partitiivin perustehtävänä on kvantifioida epämääräisesti, Hakulinen ja Karlsson perustelevat partitiivisubjektin sopimattomuuden pragmaattisesti – on luonnotonta kvantifioida yksityisiä tiloja epämääräisesti, koska yksityinen tila on ainutkertainen. (Hakulinen–Karlsson 1979: 169.)

Edelleen on huomattava, että vaikka partitiivisubjektin sallivien verbien luokka on avoin, sinne toisaalta kuuluu vain pieni joukko verbejä. Toisaalta kymmenen tavallisinta partitiivisubjektin saavaa verbiä (frekvenssijärjestyksessä yleisimmästä alkaen), *olla, tulla, tapahtua, kuulua, näkyä, syntyä, esiintyä, aiheutua, sattua* ja *jäää*, täyttävät nimenomaan verbiltä vaaditun olemiselementin, joka on myös tämän ehdon lähtökohta. Havainnossa yleisimpien partitiivisubjektiverbien vahvasta eksistentiaalisuudesta Hakulinen ja Karlsson viittaavat myös Ikolaan ja täydentävät, että samalla, kun verbi ilmaisee subjektin tarkoitteen olemassa olemista, se voi ilmoittaa jotakin esimerkiksi subjektin tarkoitteen liikkumisesta, asennosta, tai muusta olotilasta. Viimeksi mainittua he pitävät puolestaan

syynä sille, miksi paikanilmaus ja kvanttori sopivat partitiivsubjektilliseen lauseeseen hyvin. (Hakulinen–Karlsson 1979: 169–170.)

Partitiivisubjektiin liittyväksi semanttiseksi esiintymisehdoksi on Hakulisen ja Karlssonin mukaan lisäksi esitetty subjekti-NP:n tarkoitteen epätoiminnallisuutta eli passiivisuutta. He kuitenkin huomauttavat, että partitiivisubjektin saavien verbien joukossa esiintyvät esimerkiksi verbit *lentää*, *loikata*, *tarttua*, *työntyä*, *häärätä*, *kilpailla*, *kurkistella*, *opiskella*, *pelata*, *ruokailla* ja *työskennellä*. Hakulinen ja Karlsson kuitenkin päätyvät omassa tulkinnassaan siihen, että kyse on erosta leksikaalisen toiminnallisuuden ja eksistentiaalilauseen epätoiminnallisuuden välillä: verbit ovat perusmerkitykseltään toiminnallisia, mutta niiden toiminnallisuus jää eksistentiaalilauseissa taka-alalle. Siksi Hakulinen ja Karlsson toteavat, ettei yksilöllistäviä adverbiaaleja voi käyttää eksistentiaalilauseissa, koska ne pyrkivät korostamaan verbin eksistentiaalilauseissa kiellettyä toiminnallista piirrettä. (Hakulinen –Karlsson 1979: 170.) Tässä yhteydessä on huomattava myös, että partitiivimuotoinen NP ei voi viitata määrättyyn yksilöön tai määrättyihin yksilöihin, vaan tarkemmin rajaamattomaan paljouteen. Toimintaverbi sen sijaan edellyttää toimijakseen tarkoituksellisesti toimivaa, määrättyä yksilöä. (Hakulinen–Karlsson 1979: 170.)

Edellä kuvatut ehdot B ja C pätevät myös kieltolauseissa. Kieltolauseessa subjekti ei siis voi olla partitiivissa, jos predikaatin argumenttirakenteeseen kuuluu objekti, predikaatiivi tai valenssiadverbiaali tai jos predikaattiverbi on semanttis-pragmaattisesti soveltumaton (15)–(17). Asteriskilla merkityt lauseiden kohdat ovat kielenvastaisia. (Hakulinen–Karlsson 1979: 170–171.)

- (15) Juoksija ~ **Juoksijaa* ei katkaissut maalinauhaa.
- (16) Lötjonen ~ **Lötjöstä* ei kelvannut olympialaisiin.
- (17) **Missejä* ei hymyillyt tuomareille. (Hakulinen–Karlsson 1979: 171.)

Kieltolauseiden kohdalla Hakulinen ja Karlsson muistuttavat, että kielto niissä kohdistuu tavallisesti reemaan. Täten syntyy oppositio nominatiivisten ja partitiivisten subjektin välille eksistentiaalisissa presuppositioissa: nominatiivisubjekti presupponoi subjektin tai jonkin muun NP:n tarkoitteen olemassaoloa (18a)–(18c), partitiivisubjektiin taas ei tällaista presuppositiota sisälly, vaan referentin olemassaolo jätetään avoimeksi (18d)–(18f). (Hakulinen–Karlsson 1979:171.)

- (18) a. *Avain* ei ole naulassa. (presuppositio: avain on olemassa)
- b. Naulassa ei ole *avain*. (presuppositio: naulassa on jotakin)
- c. *Kellon lyönti* ei kuulu. (presuppositio: kello lyö)

- d. *Avainta* ei ole naulassa. (eikä välttämättä muuallakaan)
 - e. Naulassa ei ole *avainta*. (eikä välttämättä mitään muutakaan)
 - f. *Kellon lyöntiä* ei kuulu. (eikä kello ehkä lyökään)
- (Hakulinen–Karlsson 1979: 171.)

Edelliset esimerkit todentavat myös sen, että kieltolauseessa jaotontarkoitteinenkin subjekti voi olla partitiivissa. Hakulinen ja Karlsson toteavatkin, että kiellon esiintyminen vastaavanlaisissa lauseissa kumoaa partitiivisubjektin jaollisuusehdon. Samasta syystä partitiivisubjektit ovat kieltolauseissa yleisempiä kuin myöntölauseissa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 171.)

Vilkunan lauseoppi

Vilkuna nivoo partitiivisen subjektin esiintymisehdot kolmeen kohtaan: jaollisuuteen, verbin laatuun ja kieltoon. Edellä esitettyjen partitiivikuvausten tavoin myös Vilkuna korostaa omassa tulkinnassaan, että partitiivi on subjektin sijana tunnusmerkkinen, sillä kaikki verbit voivat saada nominatiivisubjektin mutta eivät partitiivisubjektia. Lisäksi vain nominatiivinen subjekti voi kongruoida predikaatin kanssa, eli partitiivisubjekti ei voi laukaista kongruenssia. Jaollisuuden ja verbin laadun kohdalla Vilkuna käsittelee selvyysyistä pelkkiä myöntölauseita. (Vilkuna 2000: 110–115.)

Ensimmäinen Vilkunan partitiivisubjektin esiintymisehdoista koskee siis subjektin jaollisuutta. Partitiivisubjektia käytetään Vilkunan mukaan silloin, kun kyse jaollisista indefiniittisistä subjektilausekkeista. Nominatiivisubjektia käytetään myönteisissä lauseissa muissa tapauksissa: kaikissa jaottomissa subjektilausekkeissa sekä definiittisissä jaollisissa subjektilausekkeissa, joihin voi viitata tyhjentävästi. Vilkuna tarkentaa, että tyhjentävällä viittauksella tarkoitetaan koko tarkoitepaljouteen tai -joukkoon viittaamista ja ei-tyhjentävällä viittauksella sitä, että viitataan vain johonkin määrään tarkoitetta tai tarkoitteita antamatta ymmärtää, että kyseessä olisi koko määrä (Vilkuna 2000: 111). Aiempiin kuvauksiin viitaten voidaan huomata, että Vilkunan jaollisuusehto myötäilee Setälää, Penttilää ja Siroa sekä on identtinen niin ikään Ikolan ykkössäännön (kun subjektin jaollinen tarkoite on kvantitatiiviselta spesiekseltään indefiniittinen ja Hakulisen ja Karlssonin (ehto A:n sisältö) kanssa.

(19) a. Elsalta oli jäänyt ammeeseen vettä.

[ei tyhjentävä]

b. Vesi ¹² oli jäänyt ammeeseen Elsalta.	[tyhjentävä]
(20) a. Pihalle ilmestyi naapurin poikia.	[ei tyhjentävä]
b. Pihalle ilmestyivät naapurin pojat.	[tyhjentävä]
(21) a. Bussilinjoja muuttuu Espoossa.	[ei tyhjentävä]
b. Bussilinjat muuttuvat Espoossa.	[tyhjentävä]
- (Vilkuna 2000: 111.)

Vilkuna huomauttaa, että tyhjentävyysero on siinä mielessä varsin abstrakti, että samaa tilannetta voi usein yhtä lailla kuvata nominatiivi- kuin partitiivisubjektillakin. Hän kuvaa tilannetta lähinnä määräisyysserona; esimerkkiparin (19) a-kohdassa on vain jokin määrä vettä, b-kohdassa ehkä puheena ollut vesierä (ks. alaviite 12). Esimerkki (20a) taas jättää auki mahdollisuuden, etteivät kaikki pojat (20b) olisi olleet mukana ja viimeisessä esimerkkiparissa (21a) implikoi sitä, etteivät kaikki bussilinjat (21b) muuttuisi. (Vilkuna 2000: 111.) Voi kuitenkin kysyä, onko ero sittenkään aina niin abstrakti ja tilanne sama kuin Vilkuna esittää. Esimerkkiparissa (19) ero on sitä kaikkein selvimmin, mutta kahdessa muussa keskinäinen samatilanteisuus on jo pohdinnan arvoinen: jos naapurin poikia on neljä ja heitä ilmestyykin pihalle vain kaksi, joukkio on jo puolet pienempi. Jos bussilinjoista muuttuukin vain muutama, se vastaa paljon huonommin nominatiivisubjektilla ilmaistavaa tilannetta kuin jos busseista muuttuisi suurin osa. Totta tietenkin on, että verbien predikoimat toiminnot, ilmestyminen ja muuttuminen, säilyvät subjektin sijasta huolimatta samoina.

Kun Vilkuna siirtyy partitiivisubjektin esiintymisehdoissaan verbin laatuun liittyviin kriteereihin, hän huomauttaa Hakulisen ja Karlssonin tavoin, että partitiivin käyttö subjektin sijana riippuu yhdeltä osin verbin luonteesta ja argumenttirakenteesta. Siinä missä predikatiivilauseen¹³ subjekti on nominatiivissa, eksistentiaalilauseessa se voi olla partitiivissa. (Vilkuna 2000: 112.) Koska kummankin lausetyypin ytimessä on *olla*-verbi (eksistentiaalilauseessa ylipäänsä eksistentiaalinen verbi), voidaan tässä yhteydessä huomata implisiittisesti jo aiemmin esiin tullut partitiivisubjektin vahva kytkös eksistentiaalikonstruktion.

¹² Huomattakoon, että tässä subjekti on määräinen paitsi kvantitatiivisesti myös notiivisesti, eli subjekti on kaksinkertaisesti definiittinen (ja siten jaoton, vaikka tarkoite onkin ainesanana yleensä jaollinen). Huomautus KL.

¹³ ISK käyttää predikatiivilauseesta termiä *kopulalause*.

Partitiivisubjektin aiemmin esitettyjä esiintymisen ehtoja tukee kuitenkin myös se Vilkun havainto, että sana *olemassa* sopii pelkästään eksistentiaalilauseeseen (22) eikä lainkaan predikatiivilauseeseen (23) (Vilkuna 2000: 112). Siinä missä predikatiivilause näyttäisi siis ilmaisevan ”pelkkää” olemista, eksistentiaalilause ilmaisee juuri olemassaoloa. Kaikki lauseopinkuvauksethan ovat lähteneet partitiivisubjektin kohdalla juuri siitä, että partitiivisubjektillisen lauseen verbi ilmaisee leimallisesti olemassa olemista (ja toisinaan kertoo jotain muutakin). Predikatiivilauseen ja eksistentiaalilauseen ero onkin esimerkki-parissa varsin selkeä, sillä *olemassa*-sana ei sovi asteriskilla kielenvastaiseksi merkittyyn lauseeseen (23) ollenkaan:

(22) Joutsenia on olemassa mustia tai valkoisia.

(23) *Joutsenet ovat olemassa mustia tai valkoisia. (Vilkuna 2000: 112.)

Lisäksi Vilkuna esittää, että partitiivisubjekti ei yleensä käy, jos lauseessa on objekti tai rektiotäydennys (Hakulinen ja Karlsson käyttävät rektiotäydennyksestä nimitystä valenssiadverbiaali) tai jos predikaatti on transitiivinen¹⁴ (24a)–(24c). Hän huomauttaa tosin, että tästä yleistyksestä on havaittu poikkeuksia esimerkiksi silloin, kun subjektilausekkeessa on kvanttori. Kvanttorisanan sisältävä partitiivi-NP täten kyllä käy objektillisen lauseen subjektiksi (25a)–(25c), ja Vilkuna lisää, että joskus partitiivinen subjekti hyväksytään objektilliseen lauseeseen ilman kvanttoriakin, mikä on melko harvinaista, mutta luontevaa esimerkiksi *seurata*-verbin (25b) kanssa. Esittämänsä Vilkuna tukee seuraavien esimerkein, joissa kielenvastaiset muodot ovat merkitty asteriskilla. (Vilkuna 2000: 112–113.) Huomattakoon lisäksi, että Vilkunan edellä esitetyt huomiot ovat jälleen hyvin pitkälle identtisiä Hakulisen ja Karlssonin huomioiden kanssa.

(24) a. *Opiskelijoita haki opintotukilomakkeita.

b. *Lentäjiä sai palkintoja.

c. *Lapsia pitää nakeista.

(25) a. Muutamia opiskelijoita kyseli opintotukilomakkeita.

b. Ajatus, että tiettyjä muutoksia seuraa automaattisesti jotakin muuta...

c. Nikkeliä etsii useita geologeja. (Vilkuna 2000: 112–113.)

Edelleen Vilkuna toteaa, että joidenkin verbien merkitys on sinänsä sellainen, että se estää partitiivisubjektin käytön. Rajoitus ei ole kuitenkaan ehdoton, sillä Vilkuna esittää, että partitiivia kokeiltaessa verbistä löytyy jokin merkitysvivahde, joka sittenkin tuntuu sallivan partitiivin. Vilkuna käyttää seuraavia esimerkkilauseita havainnollistaakseen verbejä,

¹⁴ (ks. kuitenkin transitiivisten predikaattien partitiivisubjekteista Huumo 2018.)

joiden yhteydessä partitiivi olisi epätodennäköinen (26a)–(26e). (Vilkuna 2000: 113.) Lisäksi huomattakoon, että kaikki esimerkit tuntuvat olevan myös sellaisia, joissa kvanttori muuttaisi tilanteen (vrt. ylempänä). Verrokkiesimerkit suluissa kirjoittajan.

- (26) a. Miehet epäonnistuivat kisoissa. (mutta: muutamia miehiä epäonnistui kisoissa)
 b. Lapset niskoittelivat. (mutta: joitakin lapsia niskoitteli)
 c. Pojat pelästyivät. (mutta: useita poikia pelästy)
 d. Kananpojat aivastivat. (mutta: muutamia kananpoikia aivasti.)
 e. Helsingin asukkaat vanhenivat. (mutta: useita Helsingin asukkaita vanheni)
 (Vilkuna 2000: 113.)

Toisaalta Vilkuna huomauttaa, että jotkin, lähinnä intransitiiviset verbit, esiintyvät erityisen usein partitiivin kanssa eli ovat erityisen sopivia partitiivisubjektin merkitykseen. Yleisimpiä niistä ovat hänen mukaansa ja itsestään selvästi *olla* ja *olla olemassa*. Muita tyypillisiä partitiivisubjektin sallivia verbejä ovat esimerkiksi *tulla*, *tupsahtaa*, *ilmestyä*, *valua*, *virrata*, *näkyä*, *vilistä*, *kasvaa*, *esiintyä*, *kuolla*, *löytyä*, *syntyä*, *seurata* ja *aiheutua*. (Vilkuna 2000: 113.) Myös tässä ehdossa Vilkuna mukailee Hakulista ja Karlssonia (vrt. ehto C).

Kyse ei kuitenkaan vaikuta olevan pelkästään itse verbistä vaan jollakin tavalla myös konstruktiosta, vaikka Vilkuna ei konstruktiota mainitsekaan. Partitiivisubjektia nimittäin kutsutaan myös e-subjektiksi eli eksistentiaalilauseen subjektiksi. Toisin sanoen voidaan tulkita, että partitiivisubjektin hyväksyvät useimmin ne verbit, jotka tavalla tai toisella sopivat eksistentiaalilauseen muottiin. Partitiivisubjektillinen muotti on lisäksi myös intransitiivisella kvanttorilauseella (VISK § 902).

Viimeisenä partitiivisubjektin esiintymisehdoissa Vilkuna käsittelee kieltoa koskevia ehtoja. Vilkunan mukaan jaotonkin subjekttilauseke voi olla partitiivissa, jos lause on kielteinen. Sitä vastoin hän muistuttaa, että jaollinenkin subjekti-NP voi olla kiellon yhteydessä partitiivissa aivan itsenäisistä syistä, sillä kiellon vaikutus on havaittavissa vain jaottomista subjekttilausekkeista. Kuitenkin, jos subjekttilauseke on ilman kvanttoria, kiellon partitiivi sopii vain tyypillisimpien partitiivisubjektin saavien verbien kanssa kuten *olla*, *tulla* *näkyä* ja *kuulua* (27a)–(27c). (Vilkuna 2000: 114.)

- (27) a. Ovessa ei ole avainta.
 b. Taivaalla ei näy kuuta.
 c. Meille ei tule lehteä. (Vilkuna 2000: 114.)

Muunlaisten kuin partitiivisubjektin tyypillisesti sallivien verbien kanssa partitiivi käy kiellon kohteena olevaan jaottomaan subjekti-NP:hen luontevasti, jos mukaan tulee sellainen kvanttori kuin *kukaan*, *mikään* tai *yhtään* (28)–(29). Huomionarvoisia kuitenkin ovat lisäksi Vilkunan esittämät verrokkimuodot; siinä kvanttoritonta muotoa ei ole merkitty suoraan asteriskilla kielenvastaisiksi vaan kysymysmerkillä. Kysymysmerkki on ”ilmaus, jonka käypyydestä tekijä ei osaa antaa selvää arviota; mahdollinen rajatapaus”. (Vilkuna 2000: 20; 114.) Vilkunan tulkintaan on helppo yhtyä:

(28) Meidän pihalla ei kasva ?puuta ~ yhtään puuta.

(29) Pihalla ei leiki ?lasta ~ yhtään lasta. (Vilkuna 2000: 114.)

Vilkuna lisää vielä, että kiello ei välttämättä vaadi partitiivia edes *olla*-verbin jälkeiseen subjektiin. Tällöin sijanvalinnalla on semanttinen ero, jossa partitiivin käyttö on neutraalia mutta nominatiivi ”kontrastoi oikeaan vastaukseen”, vrt. *katiskassa ei ollut haukea*; *katiskassa ei ollut hauki (vaan lahna)*. (Vilkuna 2000: 114.) Tässä kohdin on myös huomautettava, että samaa nominatiivin ja partitiivin oppositiota käsittelevät myös Hakulinen ja Karlsson, mutta kuitenkin siten, että nominatiivisubjekti presupponoi subjektin tarkoitteen olemassaoloa eikä niinkään ”oikeaa vastausta”; partitiivia he eivät käsittele neutraalina vaan sijana, joka jättää subjektin tarkoitteen olemassaolon avoimeksi.

Kiellon vaikutuksesta Vilkuna muistuttaa vielä lisäksi, että objektissa kiellon aiheuttama partitiivi on laajempi ilmiö kuin subjektissa. Aivan lopuksi hän ottaa esiin partitiivin problemaattisuuden subjektin sijana – objektin sijanmerkintä verraten partitiivisubjektiin on hyvin samankaltainen, partitiivisubjekti on näin ollen kovin objektimainen. Vilkuna pitääkin suurimpana syynä partitiivisubjektin subjektiuteen sitä, että se edustaa samaa argumenttia, ”samaa semanttista roolia”, kuin nominatiivisubjektikin. (Vilkuna 2000: 114–115.)

Iso suomen kielioppi

ISK pitää partitiivisubjektia osana e-subjektin eli eksistentiaalilauseen subjektin kategoriaa. Eksistentiaalilauseessa e-subjekti on ISK:n mukaan tunnusmerkittävästi verbin jäljessä ja tarkoitteeltaan indefiniittinen. E-subjekti on partitiivissa, jos sen tarkoite on jaollinen (30a) tai jos lause on kielteinen (30b), muussa tapauksessa e-subjekti on nominatiivissa (30c). Nominatiivimuotoisenakaan e-subjekti ei laukaise kongruenssia. (VISK, määritelmät, s. v. *e-subjekti*; VISK § 916)

- (30) a. Lasissa on sameaa vettä.
 b. Talossa ei ollut korkinavaajaa.
 c. Lentokoneessa oli yksi lääkäri. (VISK, määritelmät, s. v. *e-subjekti*)

ISK toteaa lisäksi, että myönteisen lauseen partitiivisubjekti viittaa rajaamattomaan, ylijäämän sallivaan paljouteen, jolloin subjektin tarkoite on juuri kvantitatiivisesti epämääräinen. Kuitenkin niissä tapauksissa, joissa partitiivi perustuu kielteisyyteen, epämääräinen kvantiteetti ei ole relevanttia. (VISK § 916.) Kuten Hakulinen ja Karlssonkin huomauttavat, myös ISK katsoo, että partitiivisubjektilla on kiinteä yhteys määrän ilmaisemiseen etenkin kvanttorilauseessa (VISK § 917). Pykälässä 919 ISK tarkentaa partitiivisubjektin saavan eksistentiaalilauseen rakennetta; sen mukaan partitiivi esiintyy lähes yksinomaan intransitiivisen verbin, tyypillisimmin *olla*-verbin kera. Intransitiiviverbit kuitenkin eroavat siinä, miten tyypillisesti ne saavat partitiivisubjektin. ISK lisää vielä, että jonkin verran esiintyy myös lauseita, joissa on sekä partitiivisubjekti että objekti, ja tällöin partitiivisubjekti saa useimmiten määritteekseen kvanttoripronominin tai numeraalin. Objektin saava partitiivisubjekti on kuitenkin mahdollinen myös, kun predikaattina on *olla tekemässä* -verbiliitto tai jos esimerkiksi kuvateksti ilmaisee meneillään olevaa tilannetta tai toimintaa, jossa subjektitarkoite on mukana. (VISK § 919.)

Kun huomioidaan vielä se, ettei nominatiivinenkaan *e*-subjekti kongruoi predikaatin kanssa, kaikkiaan vahvistuu se oletamus, että partitiivisubjektin morfosyntaktisessa käytäytymisessä on kyse konstruktioista ja muotista, varsinkin, kun partitiivisubjekti sijaitsee verbin jäljessä ja suhtautuu kieltoon ja kvantiteettiin objektimaisesti (VISK § 923).

Kokoavasti

Jos nominatiivisubjekti näyttäytyy historian valossa alati tarkentuvana lähtien pelkistä muotopiirteistä ja saaden vasta jälkeenpäin semanttisia ja diskurssipiirteitä, partitiivisubjektin esiintymisehtojen kuvaus nojaa vahvasti dialogisuuteen. Lauseopissan Setälä asettaa pohjan, jota eri tutkijat lähtevät kehittämään klassisesti teesi–antiteesi–synteesi -näkökulmasta. Kaikille kuvauksille on kuitenkin yhteistä Setälälle ominainen piirre jakaa partitiivisubjektin esiintymisehdot kolmeen eri kohtaan (vrt. Setälän lauseopin kohta 9 a–c; Setälä 1926: 10–12, 1973: 10–12). Nuo kolme kategoriata ovat samasisältöisiä kaikissa kuvauksissa Siroa lukuun ottamatta: partitiivisubjektin esiintyminen riippuu subjektin jaollisuudesta, predikaatin luonteesta sekä lauseen myönteisestä tai kielteisestä sisällöstä. Se, kuinka yksityiskohtaisia lisäehtoja kategorioiden sisälle hahmotetaan, vaihtelee

suuresti. Väljin säännöstö on Setälällä, yksityiskohtaisimmin partitiivisubjektin esiintymisehtoja hahmottelevat Hakulinen ja Karlsson.

Myös Siron malli on kolmekohtainen (kaksine lisäehtoineen), mutta se, kuten jo todettua, eroaa muista malleista. Ensimmäinen ehto kattaa saman kuin muiden ensimmäinen, siinä subjekti on jaollinen, ja predikaatti joko kielteinen tai myönteinen. Toisessa ehdossa subjekti on jaoton, ja predikaatti kielteinen – kiellon vaikutuksen muut kuvaukset käsittelevät omana ehtonaan. Siron kolmas ehto sisältää vain verbin *näkyä*. Lisäehtoina mainitaan, että partitiivisubjektia voidaan käyttää silloin, kun predikaattina on modaalinen verbi ja tämän objektina eksistentiaalinen verbi tai kun predikaattina on distributiivinen verbi.

Kaikki kielenkuvaukset ovat myös jokseenkin yhtä mieltä siitä, että partitiivisubjektilliset rakenteet ovat hyvin usein eksistentiaalisia ja että näissä rakenteissa subjekti ja predikaatti eivät kongruoi; eksistentiaalisissa rakenteissa predikaatin ilmoittama tekeminen – ja teki-
jyys – tietyllä tavalla taka-alaistuu. ISK:n partitiivisubjektinäkemys (VISK, määritelmät, s. v. *e-subjekti*) liittyy partitiivisubjektin eksplisiittisesti konstruktion. Konstruktion vaikutus onkin eittämättä painokas: eksistentiaalilauseessa voi esiintyä myös nominatiivisubjekti, mutta silloinkaan subjekti ei laukaise kongruenssia tai muistuta semanttisilta tai diskurssi-
piirteiltään tyypillistä nominatiivisubjektia. Hakulinen ja Karlsson pitävätkin partitiivisubjektin ja predikaatin välistä kongruoimattomuutta juuri eksistentiaalilauseen ominaisuutena. Lauseopintulkinnoissa on nähtävissä myös selkeästi, että Siron kohdalla esiin noussut (etenkin kvantitatiivisen) spesieksen käsite on osoittautunut hyvin monelle tutkijalle hyödylliseksi työkaluksi omassa partitiivisubjektitulkinnassaan. Kokoavasti voidaan edellä esitetyn yhteenvedoksi todeta, että partitiivisubjekti voi esiintyä vain eksistentiaalilauseessa silloin, kun subjektin tarkoite on jaollinen ja predikaattina on (laajasti ajatellen) eksistentiaalisuutta ilmaiseva, intransitiivinen verbi – ja silloin, kun edellä luonnehditunlaisen predikaatin sisältämä lause joko jaollisen tai jaottoman subjekti–NP:n kera on kielteinen. Partitiivisubjekti ei laukaise kongruenssia.

Lisäksi huomattava on, että sekä Vilkuna että ISK nostavat esiin, että partitiivisubjekti on varsin objektimainen.

2.3. Infinitiivi- ja lausesubjektit ja subjektittomuus

Pitkään fennistisessä syntaksissa on myös tunnistettu sellaisia rakenteita, joissa subjektiksi valikoituu joko infinitiivi- tai sivulause. Sivuan myös subjektittomuutta sen vuoksi,

että se koskee vahvasti genetiivisubjektia saavia rakenteita (VISK § 1356) sekä myös siksi, että koko subjektin kategorian kannalta on tärkeää huomata, ettei subjekti ole suomessa erikseen pakollinen – subjektittomia rakenteitakin löytyy.

Setälän ja Penttilän lauseopit

Setälän mukaan infinitiivi- että lausesubjekteja sekä subjektittomia rakenteita yhdistää se, että ne kaikki ovat yksipersonaisen predikaatin rakenteita. Edelleen yksipersonaisella predikaatilla Setälä tarkoittaa yksikön kolmannen persoonan muotoista verbiä, joka ”saattaa olla sitä laatua, ettei se viittaa tiettyyn subjektiin”. Hän huomauttaa, että useita verbejä käytetään ainoastaan tai lähinnä yksipersonaisesti, esimerkkeinä *täytyy*, *sataa*. Kuitenkin on olemassa myös sellaisia verbejä, joita tavallisesti käytetään monipersonaisesti (32) mutta jotka saattavat eräissä tapauksissa esiintyä yksipersonaisesti (31). (Setälä 1926: 12; 1973: 12.)

(31) Sen kohta kuulee, että hänessä on älyä (Setälä 1926: 12; 1973: 12).

(32) Minä kuulen äänesi eteisestä (KL).

Esimerkissä (31) Setälä siis käyttää muutoin alempana (32) transitiivista *kuulla*-verbiä yksipersonaisesti (ja geneerisesti): lauseessa ei ole subjektia, jonka mukaan verbi taipuisi, vaan subjektin paikalla on demonstratiivi *sen*, joka toimii objektina, ja verbi on yksikön kolmannessa persoonassa. Setälä (1926: 12; 1973: 12¹⁵) ei mainitse demonstratiivista erikseen mitään mutta toteaa, että tilapäisesti yksipersonaisesti käytettävän verbin subjekti on epämääräinen persoona.

Erikseen on tämän tutkimuksen kannalta hyvä todeta, että Setälän mainitsema *täytyä* kuuluu nesessiivirakenteeseen, joka on yksi tämän tutkimuksen keskeisistä rakenteista. Niinpä, kun Setälä toteaa, että yksipersonaisen predikaatin subjekti saattaa joko jäädä ilmaisematta tai sen subjektina saattaa olla infinitiivi tai sivulause, hän tulee samalla todenneeksi, että nykyisin genetiivisubjektiksi nesessiivirakenteessa jäsennettävä genetiivi ei saa subjektiasemaa. Sen saa nesessiivirakenteen A-infinitiivi (33). (Setälä 1926: 13; 1973: 13.) Infinitiivi- ja lausesubjekteista Setälä mainitsee seuraavat esimerkit (33)–(34), jotka luokittelen hakasulkein:

(33) Minun onnistui paeta. Minun täytyy mennä. Minua ilahduttaa nähdä sinua. Parasta on lähteä kotiin – – [infinitiivi subjektina]

(34) Parasta on, että lähdet kotiin. Kumma oli, että hän pelastui. [sivulause subjektina]

¹⁵ Setälän lauseopin vuoden 1926 painoksessa käytetään nimitystä *määräämätön*.

(Setälä 1926: 13; 1973: 13.)

Yksipersonaisen predikaatin subjekti saattaa siis joko jäädä ilmaisematta tai sen subjektina saattaa olla infinitiivi tai sivulause. Ilmaisematta subjekti jää silloin, kun a) predikaattina on tunnetta tai luonnonilmiötä ilmaiseva verbi, esimerkiksi *minua kammottaa* tai *tuulee huimasti* b) verbi, jota käytetään yksipersonaisesti vain tilapäisesti, ja tällöin subjekti on epämääräinen (33) ja c) kun predikaatti on passiivimuotoinen, esimerkiksi *kohta päästään perille*. (Setälä 1926: 12–13; 1973: 12–13.)

Penttilä puolestaan käsittelee infinitiivi- ja lausesubjekteja hyvin kursorisesti: hän toteaa subjektin lajeja käsitellessään, että subjekti saattaa olla ensimmäisen infinitiivin lyhyemmän muodon esiintymä tai sivulause ja että subjektipersoona voi sisältyä myös verbinmuodonesiintymään (eli persoonapäätte eksplikoi subjektin). Penttilä asemoi infinitiivi- ja lausesubjektit subjektin erityistapauksiksi ja esittää niistä esimerkkeinä muun muassa lauseet *ihanaa on elää* ja *merkillisintä on, että Pekka puuttuu*. (Penttilä 1963: 623.) Sekä Penttilän että Setälän kuvausten infinitiivi- ja lausesubjektien vähäistä käsittelyosuutta voi pitää selkeänä indikaattorina sitä, että infinitiivi- ja lausesubjektien painoarvo subjekteina ei ainakaan näissä teoksissa ole läheskään niin suuri kuin nominaalisten subjektien. Subjektin puuttumista Penttilä ei käsittele Setälän tapaan erikseen lainkaan.

Siron lauseoppi

Siro käsittelee lauseopissaan infinitiivi- ja lausesubjektien eri lajeja paljon Setälän ja Penttilän esityksiä seikkaperäisemmin; subjektin luokan yleisesittelyn lisäksi Siro erittelee infinitiivi- ja lausesubjekteja erillisissä luvuissaan, josta toinen käsittelee infinitiivien mahdollisia lauseenjäsenasemia, toinen lauseiden. Koska infinitiivi- ja lausesubjektit eivät kuulu tämän tutkimuksen alaan kuin subjektin rajauksen osalta, ei ole mielekästä käsitellä infinitiivi- ja lausesubjekteja kovinkaan yksityiskohtaiseksi. Subjektin kategorian yleisesittelyn yhteydessä Siro kuvaa infinitiivi- ja lausesubjekteja yhtä yleisellä tasolla kuin Setälä, tarkentamatta infinitiiviä ja lausetta sen enempää. Siro tosin puhuu pelkästä lauseesta sivulauseen sijaan ja esittää infinitiivi- ja lausesubjekteja kuvattuaan, alaluvussa 1.226, että mikä tahansa ilmaus tai sana voi esiintyä subjektina ja näin ollen substantiivisena sanana tietyin edellytyksin. (Siro 1964: 20.)

Substantiivisena sanana [subjektin merkityksellinen reunaehto] voi myös esiintyä **infinitiivi**, esim. *Minua haluttaa lähteä*, tai **lause**, esim. *Oli ikävä, että myöhästyin*. (Siro 1964: 20; alleviivaukset ja täsmennykset KL.)

Subjektittomista rakenteista Siro vahvistaa ensin niiden olemassaolon toteamalla, ettei subjekti ole suomessa yleispätevä kategoria. Toisin kuin esimerkiksi Setälä, Siro toteaa, että subjekti puuttuu niin sanotusti persoonattomista lauseista, muun muassa passiivisista lauseista. Sen sijaan, kun verrataan näiden persoonattomien lauseiden muotoa ja merkityksiä Setälän yksipersonaisiin lauseisiin, havaitaan kuitenkin, että eroja subjektittomuuden määrittelyssä ei näiden kahden kuvauksen välillä kuitenkaan ole. Erikseen on silti pantava merkille, että Setälä kytkee yksipersonaiset rakenteensa myös infinitiivi- ja lausesubjekteihin, mitä Siro ei tee. (Setälä 1923: 12; 1973 12; Siro 1964: 21.)

Luonnonilmiöpredikaatit eivät Siron mukaan edellytä subjektia; esimerkkeinä hän mainitsee lauseet *sataa*, *tuulee*, *yöllä pyrytti tien tukkoon* ja *tekee sadetta*. Luonnonilmiöpredikaattien ryhmään hän rinnastaa lisäksi rakenteen, jossa esiintyy predikaatin lisäksi adverbialia. Tällaisia rakenteita ovat esimerkiksi *metsässä*, *nurkissa paukkuu*, *Lumessa palaa* ja *Tuuli niin, että nurkissa vihelsi ja vinkui*. *Lumessa palaa* -esimerkin Siro tarkentaa erään kirjan nimeksi, viimeinen esimerkkilause puolestaan on laina Nykysuomen sanakirjasta. Persoonattomiksi rakenteiksi Siro katsoo edelleen myös sellaiset kausatiivisen verbin sisältävät lauseet, joissa objektina henkilöä tai ihmisruumin jäsentä tarkoittava sana. Kausatiivinen verbi merkitsee Siron mukaan aistivaikutelmaa tai ruumiillista tunnetta tai tahatonta halua. Persoonattomista, kausatiivisen predikaatin sisältävistä lauseista Siro mainitsee esimerkkeinä muun muassa lauseet *rintaani ahdisti* tai *Kleophasta ellotti, jos hän vain ajattelikin lihaa* (Siro 1964: 21).

Lisäksi huomattakoon, että Siron kuvaus infinitiivi- ja lausesubjekteista kokonaisuudessaan on käytännössä yhtäläinen Setälän vastaavan kanssa – Setälä mainitsee subjektia edellyttämättöminä niin ikään passiiviset rakenteet ja luonnonilmiöverbit. (Setälä 1926: 12; 1973: 12 Siro 1964: 21.)

Hakulisen ja Karlssonin lauseoppi

Hakulisen ja Karlssonin (1979: 346–351) infinitiivi- ja lausesubjekteja käsittelevä luku pyrkii hahmottamaan näiden subjektien esiintymiskriteerejä muiden subjektiosoiden tapaan tarkasti. Tutkimukseni rajauksen näkökulmasta keskityn jälleen vain yleisiin linjauksiin.

Määriteltyään yleisesti subjektin kieliopilliset kriteerit Hakulinen ja Karlsson toteavat, että kriteeristö ei samalla tavoin sovi infinitiiveihin tai infinitiivirakenteisiin subjekteina,

joita he eivät pidä yhtä tyypillisinä kuin substantiivilausekkeita – fokus näyttää olevan ymmärrettävästi NP-subjektissa. Hakulinen ja Karlsson tunnistavat subjektin lajeina kuitenkin myös lausesubjektin ja verbin persoonapäätteeseen inkorporoituneen subjektin. Lisäksi he huomauttavat, että subjekti on verbin nominaalisista argumenteista primaarisin; sillä on etuoikeus esiintyä verbin kanssa. Näin ollen he myös pitävät luonnollisena sitä, että subjektittomista lauseista puhutaan tunnusmerkkisinä tai poikkeuksellisinä, mutta lisäävät, että on olemassa silti ani harvoja verbejä, jotka ovat luontaisesti subjektittomia. Luontaisesti subjektittomiksi Hakulinen ja Karlsson katsovat verbit *sataa* ja *tuulla* ja lukevat luontaisesti subjektittomiksi lisäksi myös ”sellaiset fyysisiä ja psyykkisiä olotiloja ilmaisevat kausatiivit, joiden primaari-NP:nä onkin objekti”, esimerkkinä *minua harmittaa*. Nämä luontaisesti subjektittomien rakenteiden määritelmät mukailevat myös Setälän ja Siron (vrt. ylempänä) aiempaa linjaa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 163–166.)

Teknisesti ottaen voidaan huomata, että Hakulinen ja Karlsson luokittelevat infinitiivi- ja lausesubjektit yhteen; muut subjektit ovat ”sanasubjekteja.” He toteavat verbejä jaettavan alaluokkiin ensinnäkin sen perusteella, kuinka monipaikkaisia ne ovat, eli kuinka monta pakollista nominaalijäsentä kuuluu niiden valenssiin, ja toisaalta sen perusteella, voivatko verbit saada subjektikseen tai objektikseen lauseen. Sellaisia verbejä, jotka saavat lauseen subjekteikseen, ei ole Hakulisen ja Karlssonin mukaan kovinkaan runsaasti. Lausesubjektitapauksiksi he määrittelevät suomessa *että*-lauseen (35) sekä partisiippi- ja infinitiivirakenteet (37)–(38) ja epäsuoran kysymyslauseen (39). Lausesubjekti voi heittyä *se että*-konstruktioksi¹⁶ (35), ja partisiippirakenteen kohdalla Hakulinen ja Karlsson puolestaan huomauttavat, että useimmat lauseen subjektiksi kelpuuttavat verbit ovat sellaisia, etteivät ne salli subjektikseen ei-finiittistä konstruktiota. Lisäksi Hakulinen ja Karlsson kuitenkin korostavat niin partisiippirakenteen kuin muidenkin infiniittisten rakenteiden kohdalla sitä, ettei niiden rakenteiden subjektisuus ole lauseen pinta- vaan syvärakenteessa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 165, 346–347, 349.)

(35) Tästä voi seurata, *että* joku väärämielinen hankkiutuu mukaan. [*että*-lause]

(36) Tätä ei kumoa *se, että* Lagadon suuressa akatemiassa sokeana syntyneet sekoittivat maalareilla värejä. [*se että* -konstruktio]

(37) Näyttää *tulevan sade*. [partisiippirakenne]

(38) Opiskelijoiden täytyy *säästää* ruokamenoistaan. [infinitiivirakenne]

(39) Eri asia on, *onko* jokaisen itse perehdyttävä teoriaankin. [epäsuora kysymyslause]

¹⁶ Huomattakoon lisäksi, että *se että* -konstruktio on Hakulisen ja Karlssonin mukaan yleinen silloin, kun lausesubjektin saava verbi on transitiivinen tai valenssiltaan muuten kaksipaikkainen. (Hakulinen–Karlsson 1979 : 346).

(Hakulinen–Karlsson 1979: 346–349; luokitukset KL.)

Etenkin esimerkin (38) analyysi luo selvän opposition ISK:n genetiivisubjektitulkintaan nähden, sillä *opiskelijoiden*-alku olisi tuossa nesessiivirakenteessa ilmeinen subjekti.

Vilkunan lauseoppi

Vilkuna on pitkälti Hakulisen ja Karlssonin linjoilla kuitenkin muutamien poikkeuksin. Vilkuna jakaa Hakulisen ja Karlssonin käsityksen, että infinitiivi- ja lausesubjektit eivät sovi subjektin määritelmään sikäli, että niitä ei voi panna nominatiiviin ja partitiiviin tai monikkoon. Monikossa voidaan testata kongruenssia, joita rinnasteiset lauseet ja infinitiivit eivät laukaise toisin kuin yleensä rinnasteinen subjekti-NP, eivätkä lause- ja infinitiivisubjektit myöskään luontevimmin esiinny verbin edellä. Siksi Vilkuna päätyykin erottamaan subjektit kolmeen luokkaan: varsinaiseen subjektiin ja infinitiivi- ja lausesubjektiin. Hän huomauttaa, että se, halutaanko lauseita ja infinitiivejä ja lauseita kutsua subjekteiksi, riippuu näkökulmasta. Vilkuna päätyy subjektitulkintaan siksi, että näissä tapauksissa infinitiivi tai lause saattaa edustaa ykkösargumenttia (40). (Vilkuna 2000: 153–155.)

(40)

NP[Juhlat] olivat mukavat.

|

ARG1 = SUBJ

Oli mukava VP[INF][käydä teillä].

|

ARG1 = INF-SUBJ

Oli mukavaa, s[että pääsitte tulemaan].

|

ARG1 = LAUSESUBJ

(Vilkuna 2000: 155.)

Lisäksi on huomattava, että toisin kuin esimerkiksi Hakulinen ja Karlsson (1979: 346), Vilkuna luokittelee *Se* + -lauseet syntaktiselta kategorialtaan nominaalilausekkeiksi, joiden edussana on pronomini. Nuo rakenteet eivät siis Vilkunan analyysissä kuulu lausesubjektien piiriin. (Vilkuna 2000: 154.) Sen sijaan hän lukee subjektittomiksi rakenteiksi pronominin poisjätön (inkorporoidun subjektin ja ellipsin), luonnonilmiölauseet, tunnekausatiivit sekä passiivin ja nollapersoonan ja yhtyy muun muassa Setälän (ja Siron) näkemyksiin yksipersonaisista verbeistä; Vilkuna nimittäin toteaa, että verbin

yksipersonaisuus on sidoksissa siihen, saako verbi subjektin vai ei – ja jos saa, niin minälaisen. (Vilkuna 2000: 130–142, 151.)

Iso suomen kielioppi

ISK:n mukaan lause- ja infinitiivisubjekteja ovat sellaiset lauseet (41a)–(41b) ja infinitiivilausekkeet (42a)–(42b), joiden suhde verbiin on samanlainen kuin NP-muotoisella subjektilla. Lisäksi, jos verbi sallii subjektiksi abstraktin substantiivilausekkeen, myös tukipronominillinen lause (41b) on mahdollinen – ja joskus on mahdollinen myös infinitiivilauseke.

- (41) a. Mieleeni juolahti, *että voisin kokeilla jotakin uutta* ~ *eräs koe*.
 b. Pahiten kirpasi se, *että sinä suostuit juoneen* ~ *sinun petollisuutesi*.
- (42) a. Mieleeni juolahti *kokeilla jotakin uutta*.
 b. Varsinkin akateemisen maailman selviytymisstrategiaan kuuluu *esittää luke-neensa kaikki ne kirjat, jotka esiintyvät keskusteluissa*.
 (VISK § 911.)

ISK toteaa, että infintiivilausekkeen mahdollisuus toimia subjektina on riippuvainen usein siitä, että verbin ohessa on tietynlainen predikatiivi tai predikatiiviadverbiaali. Tästä esimerkkinä ISK käyttää rakenteita *olisi virhe, näyttää ~ tuntuu selvältä, kävi ~ osoittautui mahdottomaksi*; verbi *osoittautua* sallii sekä konkreettisen (43a), abstraktin (43b), infinitiivisen (43c) tai lausesubjektin (43d), mutta predikatiiviadverbiaali *nopeaälyinen* sallii vain elollisen ja konkreettisen subjektin (43a). Adjektiivi *vaikea* taas puolestaan sallii predikatiiviadverbiaalina myös abstraktin subjekti-NP:n, infintiivilausekkeen tai lauseen, *epäselvä* alisteisen sivulauseen. (VISK § 911.)

- (43) a. *Kaveri* oli osoittautunut varsin nopeaälyiseksi.
 b. *Konkreettisten ympäristötavoitteiden asettaminen* osoittautui äärimmäisen vaikeaksi.
 c. On osoittautunut hyvin vaikeaksi tietää, *milloin ja miten kansainvälisen yhteisön olisi paras puuttua etniseen selkkaukseen*.
 d. Varsin usein työllistymisen kompastuskiveksi osoittautuu *se, että työnantajat pitävät tarjokasta liian iäkkäänä*. (VISK § 911.)

ISK eksplikoi infinitiivi- ja lausesubjektien käsittelemisen yhteydessä subjektille kaksi keskeistä ominaisuutta, nominatiivisijan ja kongruenssin, joista kumpikaan ei ilmene, kun subjektina on infinitiivilauseke tai tukipronominiton lause. Verbi on yksikön kolmannessa persoonassa myös silloin, kun kyseessä ovat rinnasteiset lause tai infinitiivisubjektit; poikkeuksena tästä ovat kuitenkin A-infinitiivin substantiiviset käytöt, jolloin

kongruenssi kuitenkin aiheutuu: *osata antaa anteeksi ja osata pyytää anteeksi ovat tärkeitä taitoja*. Edelleen ISK huomauttaa, että infinitiivi- ja lausesubjektien sijainti lauseessa ei myöskään ole subjektille tyypillisin: infinitiivi- tai lausesubjekti sijaitsee yleensä lauseen lopussa, ja jos se on verbin edellä, se on lauseessa ensimmäisenä – esimerkiksi kysymyssana ei voi edeltää tällaista subjektia. (VISK § 911.)

Koska tämä tutkimus keskittyy juuri genetiivisubjektiin, en erittele ISK:n infinitiivi- ja lausesubjektitulkintaa tämän spesifimmin. Jo eritellyn pohjalta oletettavaa kuitenkin on, että ISK:n linjaus infinitiivi- ja lausesubjektien subjektuudesta – perustuen samanlaiseen suhteeseen verbiin kuin NP-muotoisella subjektilla – viittaa näiden rakenteiden hahmottumiseen verbin ykkösargumenttina. Morfosyntaktiset, semanttiset ja diskurssipiirteet huomioon ottaen subjektin piirteitä infinitiivi- ja lausesubjekteista ei juurikaan löydy.

Subjektittomuudesta ISK toteaa, että vaikka subjekti on monessa mielessä verbin keskeisin täydennys, kaikissa lauseissa ei esiinny subjektina toimivaa ilmausta. Tällaisia lauseita ovat esimerkiksi sääätä, muita olosuhteita ja tunteuksia kuvaavat tilalauseet. Rakenteellisesti ilmisubjektittomina ISK esittää yksipersonaisen passiivin ja nollapersoonan. (VISK § 913.) Erityisen huomionarvoista kuitenkin genetiivisubjektin kannalta on, että ISK katsoo nollan olevan yleinen genetiivisubjektin saavissa rakenteissa; tekstikorpuksissa keskimäärin kaksi *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -verbiliiton subjektia ovat genetiivisubjekteja sataa nollapersoonarakennetta kohti (VISK § 1356). Genetiivisubjektin yhteys nollaan on keskeinen siksi, että nollapersoonaa on ihmisviitteinen (VISK §1347). ISK:n pykälä (VISK § 1636) erittelee nollapersoonan koskevan yksilöä ja passiivin useampia ihmisiä; passiivi implikoi ensisijaisesti monikollista subjektia.

Kokoavasti

Infinitiivi- ja lausesubjektien kuvauksissa on selvästi nähtävissä niiden asema subjektin erityistapauksena verrattuna nominaalisiin subjekteihin. Niiden esiintymisehdot Setälä määrittelee väljästi, ja ne tarkentuvat ajan mittaan jonkin verran, mutta eivät olennaisesti: Setälän pohja pysyy. Toisin kuin partitiivisubjektin kohdalla, ehdoista ollaan kautta käsiteltyjen lauseoppien varsin yksimielisiä.

Infinitiivi- ja lausesubjektien subjektiasemaa perustellaan samalla suhteella verbiin kuin NP:illä, eli hahmottumisella predikaatin ykkösargumentiksi. Infinitiivi- ja lausesubjekteja saavia verbejä on vähän, ja niiden saaminen on sidoksissa sekä verbin

yksipersonaisuuteen että siihen, että verbin ohessa on tietynlainen predikatiivi- tai predikatiiviadverbiaali. Subjekti ei ole kuitenkaan kategoriana yleispätevä, vaan subjekti saattaa jäädä myös ilmaisematta, erityisesti säätä, olosuhteita tai muita tuntemuksia kuvaavissa lauseissa.

2.4. Genetiivisubjekti

Koska sekä genetiivisubjektin määritelmä että genetiivisubjektilliset rakenteet esitellään yksityiskohtaisesti luvussa 3, esittelen tässä genetiivisubjektin ainoastaan yleisesti subjektin kategorian kannalta. Koska genetiivisubjekti on saanut varsinaisen subjekti asemansa vasta ISK:ssa, käsiteltäviä lauseoppejakin on vähemmän. Ennen ISK:ta genetiivisubjektin tunnistaa ainoana Vilkuna, mutta se näyttää olevan Vilkunan kuvauksessa omassa luokassaan muista subjekteista erillään (ks. tarkemmin jäljempänä). Hakulinen ja Karlsson puolestaan esittävät, että subjektin kategoriaan olisi lisättävä sääntö, jonka mukaan nesessiivirakenteen pintasubjekti on genetiivissä (mutta eivät näin kuitenkaan suoraan anna genetiiville subjektistatusta) ja esittelevät joukon tutkijoita, jotka ajattelevat samansuuntaisesti (Hakulinen–Karlsson 1979: 158.) Näin ollen käsittelen seuraavaksi ainoastaan Vilkunan ja ISK:n genetiivisubjektinäkemykset.

Vilkunan lauseoppi

Vilkunan lauseoppi (2000) on genetiivisubjektin kannalta ristiriitainen. Vilkuna kyllä tunnistaa genetiivisubjektin, mutta ei laske sitä sijamuototaulukossaan subjektin sijaksi; sijoja koskevassa taulukossaan hän antaa nominatiiville ja partitiiville koodin SUBJ, mutta genetiivin kohdalla merkintä on G-SUBJ. (Vilkuna 2000: 77.) Vilkunan subjektikäsitys näyttääkin rakentuvan siten, että nominatiivisubjekti on subjektin perustapaus, ja muut subjektit ovat erityistapauksia. Tämän hypoteesin todistaa oikeaksi Vilkunan lauseopin termihakemisto: siellä subjektin perustapaukseksi on nimetty kongruoiva nominatiivinen NP, ja laajemmin tämän lisäksi partitiivi-, infinitiivi-, ja lausesubjekti sekä infiniittisten rakenteiden genetiivisubjekti. Genetiivisubjekti määritellään termihakemistossa juuri infiniittisten rakenteiden subjektiksi. Lisäksi kaikkein laajimpaan subjektikäsitukseen mahtuu myös obliikvisubjekteja, kuten omistuslauseen adessiivi ja tuloslauseen elatiivinen NP. (Vilkuna 2000: 345–346.)

Erityisen huomionarvoista tässä kohdin on, että finiittiverbin NP-subjektin sijavalintaa koskevassa luvussa (Vilkuna 2000: 110–117) esitetään sekä nominatiivi että partitiivi,

minkä jälkeen Vilkuna siirtyy objektin sijavalintaan vastaavissa rakenteissa, eli genetiivisubjektia ei käsitellä. Genetiivisubjektia ei myöskään mainita muun muassa subjektin kategoriaa yleisesti käsittelevässä luvussa 3.2., ”Keskeiset kieliopilliset funktiot” (Vilkuna 2000: 82–96), jossa kuitenkin mainitaan sekä partitiivi-NP että infinitiivi- ja lausesubjektit. Jo tämä vahvistaa tulkintaa, jonka mukaan Vilkuna antaa genetiivisubjektille jonkinlaisen, mutta ei suoraan samanlaista subjektinasemaa genetiivisubjektille kuin ISK. Lauseoppinsa luvussa ”Infinitiivin subjekti ja sen tulkinta” Vilkuna avaa genetiivisubjektikäsitystään seikkaperäisesti: hän puhuu finiittilauseen subjektista (SUBJ) ja genetiivisubjektista (G-SUBJ) erillään ennen kaikkea siksi, ettei se ole ”yhtä vahva” kuin finiittilauseen nominatiivisubjekti; se ei kongruoi verbin kanssa. Vilkuna jatkaa, että genetiivi on merkki subjektin tietynlaisesta alenemisesta – se ei ole subjektina siten täysiarvoinen kuin finiittisen lauseen nominatiivisubjekti. (Vilkuna 2000: 270). Siksi esittelenkin seuraavassa genetiivisubjektin määritelmän kokonaisuudessaan ja esimerkkeineen vain ISK:sta. Luvussa 3 pureudun nykyiseen genetiivisubjektiin ja myös sen aiempiin tulkintoihin yksityiskohtaisemmin.

Iso suomen kielioppi

ISK määrittelee genetiivisubjektin nimensä mukaisesti genetiivisijaiseksi subjektiksi, joka esiintyy nesessiivirakenteessa ja jossa predikaatti on yksipersonainen tai yksipersonaisessa käytössä. Esimerkkinä ISK:n määritelmässä on *minun täytyy nyt lähteä*. ISK lisää, että genetiivi on tavallinen sija myös infiniittisissä rakenteissa, kuten *kuulin siivojan tulevan, hänen lähdettyään rentoutuin, onko tämä sinun tekemäsi ja annoin lapsen yrittää itse*. (VISK, määritelmät, s. v. *genetiivisubjekti*.)

Kokoavasti

Genetiivisubjekti on tiettyjen infiniittisten rakenteiden subjekti, joka on saanut subjektiaseman pitkän historian päätteeksi. Nykyinen genetiivisubjekti on ollut selvästi pulmallinen jäsennettävä: Hakulinen–Karlsson (1979: 207) argumentoivat, että kielioppiin olisi lisättävä sääntö, jonka mukaan lauseen pintasubjekti tulisi olla genetiivissä, mutta adverbialleja käsitellessään he lauseoppinsa alaviitteessä kuitenkin mainitsevat, että puhuvat datiiviadverbialin sijaan genetiivisubjektista. Subjektia käsittelevissä luvuissa genetiivi ei saa kuitenkaan mainintaa. Vilkuna antaa subjektille hämärästi kaksi luokkaa: ”SUBJ”, johon kuuluvat sijoina nominatiivi ja partitiivi, ”G-SUBJ” puolestaan on yksin genetiivisubjektille, mutta subjektia koskevassa luvussa ei Vilkunankaan lauseopissa ole

genetiivistä mainintaa – kongruenssin puutteeseen vedoten Vilkuna ei pidä genetiivisubjektia täysiarvoisena subjektina. ISK:ssa genetiivisubjekti määritellään genetiiviseksi, nesessiivirakenteen ja tiettyjen muiden infiniittisen rakenteiden subjektiksi. Nesessiivirakenteessa predikaatti koostuu yksipersonaalisesti käytetystä verbistä, esim. *täytyy*, *pitää* ja A-infiniitivistä, jotka muodostavat verbiketjun.

3. NYKYINEN GENETIIVISUBJEKTI JA SEN AIEMMAT TULKINNAT NESESSIIVISISSÄ JA INFINIITTISISSÄ RAKENTEISSA

Nykyistä genetiivisubjektia on ISK:a aiemmissa lauseopinkuvauksissa tulkittu kovin laajakirjoisesti; ennen kuin genetiivisubjekti nousi subjektin asemaan, sitä on käsitelty esimerkiksi subjektigenetiivinä (Setälä 1926, 1973), genetiivisubjektina tai g-subjektina (mutta ilman subjektin statusta)¹⁷ (Hakulinen–Karlsson 1979 ja Vilkuna 2000), datiivisena genetiivinä (mm. Setälä 1926, 1973; Penttilä 1963) ja datiiviadverbiaalina (vrt. VISK § 921). Koska nykyisen genetiivisubjektin ala on ollut hyvin heterogeeninen ja hajanainen, tukeudun sen esiintymisehtojen ja lauseenjäsenpiirteiden teoreettisen kehyksen hahmottelussa ISK:n mainitsemiin genetiivisubjektin saaviin rakenteisiin, jotka ISK:ssa määritellään seuraavasti:

GENETIIVISUBJEKTI on nesessiivirakenteen ja infiniittisen rakenteen subjekti. Se vastaa niissä perussubjektia.

Minun täytyy mennä. | *Luulisi tahrojen* lähtevän tällä. | Anna *minun* yrittää.

Genetiivisubjekti on lisäksi *tulla tehtyä ~ tehdyksi* verbiliitolla: Minun ei tule käytyä ulkona; tämä rakenne on tosin yleensä nollapersoonainen (» § 453, 1356). Genetiivisubjektin saavia infiniittisiä rakenteita ovat permissiivirakenne (» § 502) ja referatiivirakenne (» § 538; nesessiivirakenteen subjektista » § 920). Lisäksi on rakenteita, joissa genetiivisubjektin persoonakongruenssi ilmenee possessiivisuffiksina (» § 1297). Näitä ovat temporaalirakenne (*minun kuoltuani*; » § 543) ja agenttipartisiippiirakenne (*sinun kutomasi*; » § 525). (VISK § 910.)

Seuraavaksi lähden tarkastelemaan genetiivisubjektia aiemmissa kielenkuvauksissa ISK:ssa määriteltyjen rakenteiden kuvausten kautta.

3.1. Nesessiivirakenne

Nesessiivirakenne eroaa muista genetiivisubjektin saavista rakenteista sikäli, että nesessiivisellä verbillä ei ole erillistä subjektia. Genetiivisubjekti voidaan näin ollen mieltää sekä nesessiiviverbin että infiniitin subjektiksi. Muissa rakenteissa genetiivisubjekti on selkeästi ei-finiittisen rakenteen subjekti. Jaakolan (2004: 230) tilaston mukaan 23 prosenttia kaikista genetiivisubjektillisista lauseista on kirjakielisessä aineistossa nesessiivirakenteita. Lauseopin arkiston puhekielisen aineiston vastaava osuus on jopa 66

¹⁷ Toisin sanoen genetiivisubjektin subjektimaisuus on tunnistettu aiemmin, mutta sitä ei käsitellä subjektia käsittelevässä luokassa (vrt. e-subjekti ja partitiivin asema subjektin sijamuotona).

prosenttia. (Liite 1.) Tämä tekee nesessiivirakenteesta J. Leinon (2015: 238) mukaan genetiivisubjektin ensisijaisen esiintymisympäristön. Alkujaan rakenteen ydinverbi *täytyä* on tarkoittanut nykyverbin, *täytyä*, tapaan ’tulemista täydeksi’, mutta ajan myötä *täytyä*-verbin merkitys on vakiintunut tarkoittamaan hyvin laaja-alaisesti subjektin tarkoitteen täydeksi, täysikasvuiseksi tai -määräiseksi tulemista. J. Leino tiivistää Laitisen määritelmän ’valmiiksi tulemisen tilan saavuttamiseksi’. (Laitinen 1992: 123; J. Leino 2015: 238–239.)

Käsittelen seuraavaksi nesessiivirakennetta luvun 2 tapaan kielenkuvauksittain edeten.

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälä jäsentää nesessiivirakenteen I infinitiivin (A-infinitiivin) subjektiksi, mutta nesessiiviverbiin liittyvän genetiivin lauseenjäsenasemaa hän ei eksplikoi (Setälä 1926: 107; 1973: 108). Subjekti se ei ole, sillä subjektin sijoiksi Setälä (1926: 11; 1973: 11) on aiemmin määritellyt nominatiivin ja partitiivin. Genetiivin syntaktista käyttöä luotaavassa luvussa nesessiivirakenteen genetiivi paljastuu kuitenkin datiiviseksi. ”Datiivi genetiivin” (myöh. nykykielen normiston mukaisesti datiivigenetiivi¹⁸) Setälä määrittelee tarkoittavan oliota (vanhemmassa painoksessa ”esineitä”), jolle jotakin tehdään. (Setälä 1926: 46; 1973: 47) Sen esiintymisehdot hän jakaa seuraavasti: datiivigenetiiviä käytetään

- a) datiiviadverbialina transitiivisten verbien kanssa, esim. *mitä hän sinun teki*
- b) yksipersonaisten verbien *pitää, täytyy, tarvitsee, tulee, sopii kelpaa, käskee* sekä yksipersonaaisesti käytetyn *olla*-verbin ja siihen liittyvän infiniittimuodon tai adjektiivin seurassa, esim. *kyllä pojan täytyy mennä kouluun, minun on mahdolloton kaikkea tietää, pojan on mentävä l. meneminen kouluun*
- c) ilmoittamaan persoonaa, jonka tunne tilaisuus tai velvollisuus ilmaistaan, esim. *minun on nälkä, minun on lupa tehdä tätä*
- d) infinitiivin ohessa ilmoittamaan henkilöä, jonka sallitaan tai käsketään tehdä jokin tehtävä, esim. *minä käskin sinun mennä, minä en anna, salli sinun lähteä.* (Setälä 1926: 46–47; 1973: 47.)

¹⁸ Vuoden 1926 painoksessa käytetään kirjoitusasua *datiivi-genetiivi*.

Ehdot a) ja d) on pienemmällä painettu kuin muut. Niissä kohdin Setälä huomauttaa, että silloisessakin kirjakielessä ehdon mukainen genetiivin käyttö on jo korvautunut a)-ehdossa allatiivilla, d)-ehdon tapauksissa joko adessiivilla ja allatiivilla. Ehdossa b) tulee puolestaan ilmi eksplisiittisesti, että datiiivigenetiivi esiintyy juuri nesessiivirakenteessa. Ehto d) puolestaan kattaa myöhemmin analysoitavan permissiivirakenteen. (Setälä 1926: 29; 1973: 30.)

Huomattava on, että Setälän datiiviadverbiaalin määritelmästä ei kuitenkaan löydy yhtään sellaista datiiivista genetiiviä, joka olisi nesessiivirakenteessa, vaikka datiiviadverbiaalin määritelmä on datiiivigenetiivin määritelmään nähden hyvin samankaltainen (Setälä 1926: 29; 1973: 30):

Datiiviadverbiaali, joka osoittaa esinettä, jolle jotakin tehdään tai tapahtuu, jonka osaksi jotakin tulee. Esim. *Anna kirja minulle! Kerro asia minullekin! Minä lupasin sen hänelle. Hän oli armelias köyhille. Joka on julma vaimollensa, se on valju vaimollensa.* (Setälä 1926: 29; 1973: 30.)

Penttilä luokittelee ISK:n genetiivisubjektiksi jäsentämän genetiivimuodon nesessiivirakenteessa adverbaaliseksi, verbistä riippuvaksi genetiiviksi. Tämä adverbaalinen genetiivi on nesessiivirakenteen subjektiosa ja jäsennykseltään datiiviadverbiaali. Nesessiivirakenteen infinitiivin Penttilä puolestaan jäsentää joko adverbiaaliksi tai subjektiksi. Nesessiivirakenteen infintiiivi on siis hallitsevaan lauseeseen nähden joko subjekti tai adverbiaali, adverbaalinen genetiivinen subjektiosa puolestaan datiiviadverbiaali. (Penttilä 1963: 343, 605, 641.)

Tässä kohdin on kuitenkin erityisesti huomattava myös eksistentiaaliset nesessiivirakenteet niiden subjektien luonteen kannalta. Eksistentiaalisen nesessiivirakenteen subjektiosa on nimittäin Penttilän sanoin ”subjektin sijoissa ja yleensä indefiniittinen, jos rakenteen psykologiseksi predikaatiksi voidaan katsoa sen subjektiosa (44a)–(44b). Psykologisella predikaatilla tarkoitetaan reemaa, uutta informaatiota, joka suhteutuu aiemmin mainittuun ja tunnettuun (Siro 1964: 50–51; TT1, s. v. *psykologinen predikaatti*).

- (44) a. *Isännän pitää olla talossansa* – Talossa pitää *olla isäntä*.
 b. *Kirjeiden piti tulla tänään* – Minulle piti tulla *kirje* ~ *kirjeitä* tänään.
 (Penttilä 1963: 641.)

Eksistentiaalisille nesessiivirakenteille on ominaista, että niiden predikaatti esiintyy partitiivisubjektin kanssa. Kuitenkin toisin kuin finiittilauseetta vastaavat partitiivisubjektit, genetiiviset subjektiosat ovat kuitenkin spesiekseltään tavallisesti definiittisiä tai

generaalisia. Näin ollen indefiniittisyyden ilmaisemiseen tarvitaan niissä leksikaalisia keinoja, esim. *Muutamien miesten piti tulla apuun.* (Penttilä 1963: 641–642.)

Siro puolestaan nimittää nesessiivirakenteen genetiiviä infinitiivin subjektipersonaksi, joka ei aina eikä erityisesti tässä tapauksessa voi saada ilmaisuaan minään hallitsevan lauseen jäsenenä. Toisin sanoen genetiivi ei saa lauseenjäsenasemaa, mutta Siro katsoo sen esiintyvän *n*-päätteisenä agenttina. Lisäksi hän toteaa, että sanajärjestyssääntöjen perusteella agentti sijaitsee usein lauseen alussa. Esimerkkinä Siro käyttää lausetta *jokaisen sivistyneen suomalaisen tulee tuntea Aleksis Kiven pääteokset*. Edelleen Siro huomauttaa, että nesessiivisissä lauseissa on kyse täytymisestä ja onnistumisesta, ja siinä infinitiivi toimii hallitsevaan lauseeseen nähden subjektina. (Siro 1964: 97–98.)

Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun lauseopit

Nesessiivirakenteen ytimenä toimivia verbejä ovat Hakulisen ja Karlssonin mukaan muun muassa modaalit *kannattaa, pitää, sopii, tarvitsee, tulee*¹⁹ ja *täytyy*, esimerkiksi *opiskelijoiden täytyy säästää ruokamenostaan*. Edelleen nesessiivirakenteen infinitiivi on syvärakenteen tasolla subjekti, mutta sen pintasubjekti on genetiivistetty. Toisin sanoen Hakulinen ja Karlsson jäsentävän nesessiivirakenteen infinitiivin hallitsevan lauseen subjektiksi. (Hakulinen–Karlsson 1979: 349.)

Lisäksi huomattakoon, että asetelma, jossa infinitiivi on hallitsevan lauseen subjektina, mutta infinitiivirakenteella on oma genetiivinen subjektiosansa, on genetiivistetyn pintasubjektin luokkaa lukuun ottamatta yhtäläinen Setälän ja Penttilän jäsennyksen kanssa. Analyysi tukee myös luvussa 2.4. mainittua Hakulisen ja Karlssonin linjausta, jonka mukaan kieliooppiin olisi lisättävä sääntö, että nesessiiviverbien pintasubjekti, infiniittisen rakenteen subjektipersona, olisi genetiivissä. Samalla eksplikoituu edelleen se, että he kieltäytyvät käsittelemästä genetiivistä subjektipersonaa datiiviadverbiaalina. Genetiivisubjektitulkintaa puoltaa heidän mukaansa myös se, että modaaliverbi käyttäytyy useissa kielissä poikkeuksellisesti. (Hakulinen–Karlsson 1979: 158–159; 207.)

Vilkuna määrittelee nesessiivirakenteen eräiden yleisten välttämättömyyttä, sopivuutta, velvollisuutta tai muuta sellaista ilmaisevien modaalisten predikaattien yhteydessä esiintyväksi infinitiivirakenteeksi, jolla voi olla oma subjekti. Infiniittisen rakenteen oma

¹⁹ Tässä kohdin on syytä huomata, että *tulee* merkityksessä ‘täytyy’ ja *tulla tehtyä* -rakenne saavat eri merkityksen. *Tulla tehtyä* -rakennetta Hakulinen ja Karlsson eivät käsittele.

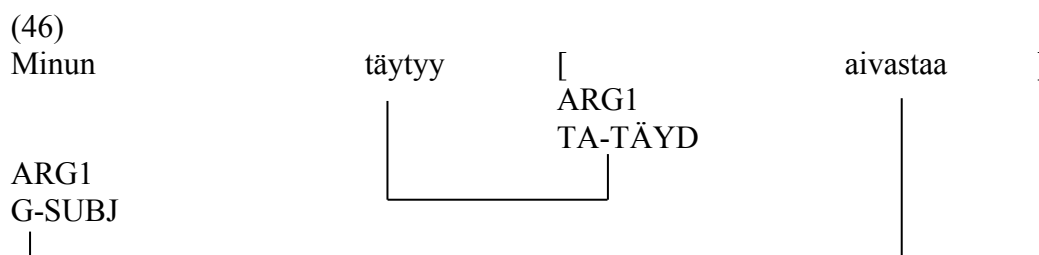
subjekti on yleensä genetiivissä, mutta nominatiivisia subjektejakin esiintyy: nesessiivirakenne siis sallii genetiivisubjektin, mutta ei kongruoivaa nominatiivisubjektia, sillä nominatiivinenkaan subjekti ei kongruoi modaaliverbin kanssa. Nesessiivirakenteen infinitiivinä on yleensä A-infinitiivi (45a)–(45b), mutta Vilkuna laskee nesessiivirakenteeseen kuuluvaksi *pitää*-verbin kanssa esiintyvän MA-infinitiivin instruktiivin (45c) sekä *on* + *-minen* (45d) ja *on tehtävä* -rakenteet (45e). (Vilkuna 2000: 281–282.) Huomioin kuitenkin tässä tutkimuksessa analyysissani tarkemmin kattavan vertailupohjan saamiseksi ai-noastaan A-infinitiivin sisältävät esiintymät.

- (45) a. Mitäs minun pitikään sanoa?
 b. Kyllä teidänkin kannattaisi hankkia auto.
 c. Mitäs minun pitikään sanomani?
 d. Sinun on tuleminen!
 e. Minun on vielä sanottava, että... (Vilkuna 2000: 281.)

Edelleen Vilkuna tarkentaa, että nesessiivirakenteessa esiintyvät modaaliset predikaatit ovat joko yksipersonaalisia tai yksipersonaalisesti käytettyjä; tästä juontuu myös rakenteen subjektin ja predikaatin inkongruenssi (Vilkuna 2000: 283). Modaalisiksi predikaateiksi Vilkuna luettelee seuraavat:

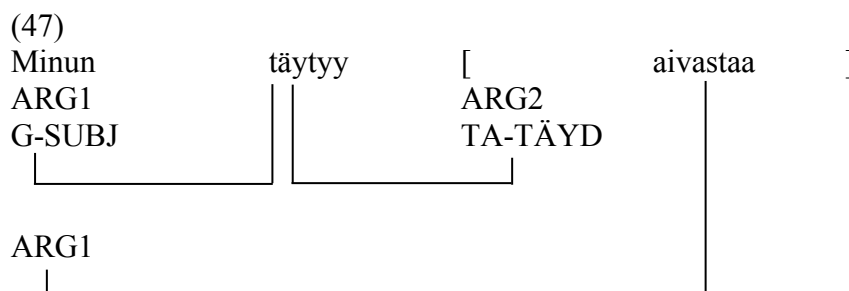
1. Yksipersonaaliset ns. nesessiiviverbit *täytyy*, *pitää* (*ei*) *tarvitse(e)*, *tulee*, *sopii*, *kannattaa*, *kelpaa*, *onnistuu*, *sietää*, *auttaa*, *paranee*, *passaa*, *maksaa* (*vaivan*)...
2. *on* + *pakko*, *aika*, *määrä*, *syytä*, *aihetta*, *tarvis*, *tarpeen*...
3. *on* + adjektiivi: *hyvä*, *paha*, *paras*(*ta*), *turha*, *mahdollista*, *välttämätöntä*, *suositeltavaa*, *sopivaa*, *sopimatonta*, *tarpeellista*, *hyödyllistä*, *tärkeää*, *vastuutonta*, *kaunista*, *helppo*, *vaikea*... (Vilkuna 2000: 282.)

Predikaatin nesessiivisyyteen ja niin ollen nesessiivirakenteeseen soveltuvuuteen Vilkuna esittää yksinkertaisen säännön: jos predikaatti sallii genetiivisubjektin, se on nesessiivinen. Sen sijaan genetiivisubjektin (ja nesessiivirakenteen) syntaktiseen tulkintaan Vilkunalla on kolme vaihtoehtoista analyysia. Ensimmäinen vaihtoehto (46) on ajatella, ISK:n tulkinnan tapaan, että genetiivisubjekti on infinitiivin oma subjekti, sillä Vilkunan mukaan genetiivinen NP on aina infinitiivin ykkösargumentti, jäsen, joka olisi nominatiivisubjekti, jos sama rakenne esitettäisiin finiittilauseena. (Vilkuna 2000: 282–283.)

(Vilkuna 2000: 283.)

Toinen analyysivaihtoehto (47) on ajatella genetiiviä nesessiivisen predikaatin subjektiksi. Tämä analyysi pohjaa siihen seikkaan, että nesessiiviset verbit ja muut predikaatit ovat predikaatteina poikkeuksellisia, ja ne edellyttävät subjektilta tiettyä sijaa. Vilkuna katsoo, että tässä analyysissä genetiivisubjekti kontrolloi infinitiiviä. (Vilkuna 2000: 283–284.)

(Vilkuna 2000: 284.)

Vilkuna muistuttaa vielä, että suomi ei ole suinkaan ainoa kieli, jossa modaalisuutta ilmaisevat rakenteet ovat jotenkin poikkeuksellisia. Samasta muistuttavat Hakulinen ja Karlsson, ja onkin huomattava, että siinä missä Vilkunan ensimmäinen analyysivaihtoehto noudattelee luvun alussa esiin tullutta ISK:n tulkintaa, Vilkunan toinen analyysivaihtoehto on yhtäläinen Hakulisen ja Karlssonin genetiivistetyn pintasubjektin kanssa²⁰. (Hakulinen–Karlsson 1979: 158, 349; Vilkuna 2000: 284; VISK § 910.) Kolmanneksi genetiivisubjektin analyysivaihtoehdoksi Vilkuna mainitsee lyhyesti dativigenetiivin ja viittaa siinä analyysissään aiempiin kielioppeihin. (Vilkuna 2000: 283.) Kaikissa analyysivaihtoehdoissaan Vilkuna tulee näin leikanneeksi genetiivisubjektin syntaktista tulkintahistoriaa. Samalla tulee esiin myös se, ettei genetiivisubjektin subjektius suinkaan ole yksiselitteinen, etenään, kun Vilkuna lauseoppinsa subjekti-infinitiivejä käsittelevässä luvussa tarjoaa aiempien kielenkuvausten tavoin nesessiivirakenteen A-infinitiiviä hallitsevan lauseen subjektiksi:

Tässä jaksossa esiteltäviä tapauksia on perinteisesti kutsuttu infinitiivisubjekteiksi, mikä viittaa siihen, että itse verbin infinitiivirakenne on verbin ykkösargumentti. Sama koskee nesessiivirakennetta, joka käsitellään seuraavassa jaksossa. (Vilkuna 2000: 279.)

²⁰ Jokseenkin tulkinnanvaraista on, pitääkö ISK genetiivisubjektia myös koko hallitsevan lauseen subjektina nesessiivirakenteessa.

Lopuksi Vilkuna nostaa esiin vielä Penttilän analyysissä aiemmin esiin nousseen huomion, että eksistentiaalisen nesessiivirakenteen subjekti ei ole genetiivissä vaan nominatiivissa tai partitiivissa (48). Vilkuna jatkaa, että nominatiivia ei juuri käytetä persoonapronomineista tai transitivisten verbien yhteydessä ja että genetiiviä käyttämällä asetetaan nesessiiviverbin ilmaisema velvollisuus kyseisen henkilön omaksi velvollisuudeksi, kun puolestaan nominatiivilla ilmaistu henkilö on vähemmän vastuullinen. (Vilkuna 2000: 285, 287.)

(48) Tässä järvessä pitäisi olla ahvenia ~ merihirviö (Vilkuna 2000: 285).

(49) Lasten pitää olla kymmeneltä nukkumassa.

(50) Lapset pitää olla kymmeneltä nukkumassa. (Vilkuna 2000: 287.)

Esimerkkipari (49) ja (50) on genetiivisubjektin subjektiuden kannalta monella tapaa mielenkiintoinen. Ensinnäkin eksistentiaalisista rakenteista on aiemmin todettu, että ne taka-alaistavat tekijyyden. Tämä eksplikoituu Vilkunan vastuullisuustulkinnassa yllä. Toiseksi eksistentiaalirakenteen on todettu aiheuttavan ”implisiittisen katsojan”, ulkopuolisen tarkistelunäkökulman, joka ei ole tyypillisen nominatiivisubjektin ominaisuus, mutta partitiivisubjektiin se kuuluu (Helasvuo–Huumo 2010: 173) Vaikka genetiivisubjekti ei esimerkissä (49) kongruoi, velvollisuus näyttää kiinnittyvän juuri subjektiin eikä implisiittistä katsojaa vaikuta syntyvän. Oppositio tukeekin tulkintaa, että kongruenssia lukuun ottamatta genetiivisubjekti vastaa juuri tyypillistä nominatiivisubjektia. Kiinnostavaa on myös, että eksistentiaalikonstruktiossa (50) kongruenssin puute näyttää taka-alaistavan subjektin tekijyyden, mutta genetiivisubjektillisissa rakenteista ainakaan nesessiivirakenteessa niin ei käy.

Iso suomen kielioppi

ISK:n nesessiivirakenteen tulkinnassa on kaksi olennaista eroa verraten sitä aiempiin kielenkuvauksiin. Ensimmäinen on subjektiaseman nominatiivin ja partitiivin rinnalla saanut tämän tutkimuksen kohde, genetiivisubjekti. Toinen on se, ettei ISK jäsenä nesessiiviverbin laajennuksena olevaa infinitiiviä hallitsevan lauseen subjektiksi, vaan katsoo, että genetiivisubjektilla on rakenteessa selvimmät subjektin ominaisuudet. (VISK § 505.)

ISK määrittelee nesessiivirakenteen nesessiiviverbeihin ja muihin nesessiivisiin predikaatteihin liittyväksi A-infinitiivin perusmuodoksi, jolla voi olla genetiivimuotoinen subjekti ja jonka totaaliobjekti on joko nominatiivissa tai *t*-akkusatiivissa. Esimerkkinä

nesessiiviverbistä ISK mainitsee verbin *täytyä* ja muusta nesessiivisestä predikaatista rakenteen *on syytä*. Edelleen ISK:n mukaan infinitiivin laajennukset sijoittuvat finiittiverbin eri puolille ja genetiivisubjekti teemaksi. Nesessiivinen verbi infinitiiveineen muodostaa verbiketjun. Lisäksi osa adjektiiveista, jotka voivat saada subjektikseen infinitiivisen lausekkeen, esiintyy myös nesessiivirakenteessa. (VISK § 505).

(51) SUBJEKTI	NESESSIIVINEN PREDIKAATTI	INFINITIIVI	
Sinun	pitäisi	hankkia	koira.
Kaikkien	ei ole välttämätöntä	osallistua	yhtä intensiivisesti.
MUU TEEMA			
Iho	kannattaa	suojella	auringolta.
Minusta	piti	tulla	tanssija.
Asiaan	olisi syytä	ruveta	kiinnittämään huomiota.

(VISK § 505.)

ISK (VISK § 505) toteaa, että nesessiivirakenteen tunnusmerkki on genetiivisubjektin mahdollisuus, mutta tietyin ehdoin sen subjekti on myös nominatiivissa ja partitiivissa. Näin on aiempiin analyyseihin vedoten esimerkiksi eksistentiaalisessa nesessiivirakenteessa. ISK muotoilee asian siten, että nesessiivirakenne voi edustaa myös erikoislause-tyyppejä, kuten eksistentiaalilauseetta ja tuloslauseetta (VISK § 505). Edelleen nesessiivirakenne on ISK:n (VISK § 1356) mukaan usein subjektiton ja siten toteutuessaan nollapersoinen eli edellyttää ihmistarkoitteista subjektia (vrt. luku 2.3.). Huomattakoon kuitenkin, että nesessiivirakenteen subjekti voi tosin olla muunkinlainen kuin ihmistarkoitteinen (VISK § 505).

J. Leinon tulkinta

J. Leinon mukaan nesessiivirakenteen ytimenä on nesessiivinen verbi, esimerkiksi *pitää* tai *täytyä*, genetiivisubjekti sekä infinitiivi argumentteineen. J. Leino jatkaa, että koska infinitiivin ilmaiseman teon tekijä on myös se osallistuja, johon nesessiiviverbin ilmaiseva velvoite kohdistuu, ei ole yksiselitteistä, tulisiko genetiivisubjektia pitää infinitiivin vai nesessiiviverbin subjektina. J. Leino ottaa esiin myös perinteisen Setälän ja Jahnssoinin tulkinnan, jossa infinitiivi nähdään nesessiivisen predikaatin subjektina ja genetiivisubjekti puolestaan datiiviadverbiaalina. Historiallisesti nykyinen nesessiivirakenteen genetiivisubjekti palautuu benefaktiiviseen adverbialiin. (J. Leino 2015: 236, 239.)

J. Leino arvioi genetiivisubjektin subjektiutta prototyyppiajattelun keinoin vertaamalla sitä Vilkkunan lauseopissaan (2000: 161) määrittämiin tyypillisen nominatiivisubjektin

ominaisuuksiin (alla). Nesessiivirakenteen genetiivisubjekti on datiiivinen, ja J. Leino arvioi näiden alun alkaen datiiivisten genetiivien suhdetta tyypilliseen subjektiin seuraavasti:

ASETELMA 1. Datiiivigenetiivin ominaisuudet verrattuna tyypillisen nominatiivisubjektin ominaisuuksiin.

✓	Kategoria: NP
X	Sija: nominatiivi
X (?)	Kongruenssi: verbi kongruoi
?	Asema: neutraalisti verbin edessä
X	hallitsevuus: esim. paljaan omistusliitteen korrelaatti
?	Rooli: tyypillisesti tekijä tai kokija
✓	Semanttinen tyyppi: yleensä elollinen olio. (J. Leino 2015: 245.)

J. Leino esittää, ettei ole täysin selvää, edeltääkö genetiivisubjekti neutraalisti infinitiiviä; permissiivirakenteen (luku 3.2.) kohdalla näin on, mutta nesessiivirakenteen subjekti puolestaan edeltää tyypillisesti nesessiiviverbiä – mikä puolestaan johtaa jälleen pohdintaan, pitäisikö genetiivisubjektia pitää infinitiivin ja nesessiiviverbin subjektina. Historiallisesikin voidaan J. Leinon mukaan vain spekuloida, mikä on ollut datiiivigenetiivin neutraali asema lauseessa, mutta luultavimmin se on useimmin esiintynyt infinitiivin edellä kuin sen perässä ainakin mitä tiedetään nykypäivän vastaavista konstruktioista. Datiiiviset genetiivit eivät voi myöskään edustua pelkkinä korrelaatteina, ja ne ovat semanttiselta rooliltaan usein hyötyjiä. Ne eivät siis ole missään nimessä prototyyppisiä agentteja, mutta J. Leino muistuttaa siitäkin, että toisaalta ne ilmaisevat toissijaisesti predikaatin ilmoittaman teon tekijän, ja tämä sekundaarinen rooli vaikuttaa J. Leinosta perustavanlaatuiselta. Sen lisäksi subjektit ovat tyypillisesti elollisia ja jopa inhimillisiä. J. Leino päättää analyysinsä tulkintaan, että datiiivista alkuperää olevilla genetiivisubjektilla ja tyypillisellä nominatiivisubjektilla näyttäisi olevan jotakin yhteistä, mutta ei kovinkaan paljon. (J. Leino 2015: 245.)

Toisaalta huomattava on J. Leinon seuraava esimerkkilause:

(52) Teidän pitää lähteä (J. Leino 2015: 235).

Jos esimerkkiä (52) tulkittaisiin Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun toisen analyysivaihtoehdon mukaan siten, että genetiivisubjekti olisi nesessiiviverbin subjekti, lause muistuttaisi muodoltaan intransitiivilauseen hahmoa (kongruenssi pois laskien). Subjekti on muodoltaan NP, ja se edeltää verbiä, se on sekä elollinen että inhimillinen, ja ilmoittaa

sekundaarisesti infinitiivin ilmaiseman teon tekijän. Toisaalta preesensmuoto ei ota kantaa siihen, aktualisoituuko infinitiivin ilmaisema teko (vrt. *meidän täytyi lähteä*).

Kokoavasti

Nesessiivirakenteiden syntaktinen kuvaus on ollut kautta käsiteltävien kielenkuvausten melko samansuuntainen siihen asti, kunnes genetiivisubjekti sai ISK:ssa subjektin aseman: kielenkuvaukset ovat tunnistanee datiivigeneriivin, subjektiosan tai subjektipersoonan, joka on, tulkinnasta riippuen, ollut osa itse nesessiivirakennetta. Nesessiivirakenteen ydin, nesessiivinen, yksipersonainen tai yksipersonaisesti käytetty, predikaatti on säilynyt kuvaukseltaan Setälän ajoista tähän päivään – se on joka lauseopinkuvauksessa nesessiivirakenteen predikaatin lähtökohta. Vilkuna antaa genetiivisubjektille peräti kolme analyysivaihtoehtoa. Ensimmäinen vaihtoehto on tulkita infinitiivi perinteisesti hallitsevan lauseen subjektiksi, mutta antaa myös infinitiiville oma subjekti. Toinen Vilkunan analyysivaihtoehto on tulkita genetiivisubjekti koko hallitsevan lauseen subjektiksi. Tätä vaihtoehtoa ehdottavat myös Hakulinen ja Karlsson. Kolmas Vilkunan analyysivaihtoehto osuu yksiin varhaisempien kielenkuvausten kanssa; siinä Vilkuna jäsentää genetiivisubjektin datiiviseksi genetiiviksi ja A-infinitiiviä hallitsevan lauseen subjektiksi. Sekä Vilkuna että ISK katsovat, että nesessiivisen predikaatin tunnusmerkki on genetiivisubjektin mahdollisuus.

Genetiivisubjektin subjektiuden kannalta kiintoisa oppositio näyttää muodostuvan nesessiivirakenteen subjektin sijavaihtelun; eksistentiaaliset nesessiivirakenteet saavat myös eksistentiaalisen subjektin tavoin käyttäytyvän subjektin, joka joko nominatiivisena tai partitiivisena taka-alistaa tekijyyden verrattuna genetiivivarianttiin. Samoin kuin tyypillinen nominatiivisubjekti genetiivisubjekti käyttäytyy myös siten, että indefiniittisyyden ilmaisemiseen tarvitaan lukumääräkvanttori. Lukumääräkvanttori on partitiivisubjektin esiintymisen edellytys niiden verbien kohdalla, jotka eivät finiittilauseessa saa partitiivisubjektia.

Genetiivisubjektin tekijyys on sikäli monitahoinen, että infinitiivin ilmoittaman teon tekijä on samalla kohde, johon nesessiiviverbin ilmoittama velvollisuus kohdistuu, eikä sillä ole datiivista alkuperää olevana genetiivinä hirveän paljon yhteistä tyypillisen nominatiivisubjektin kanssa. Kuitenkin Laitinen (1992: 76) on todennut, että 81 prosenttia *täytyä*-rakenteiden genetiivisubjekteista on lähinnä S-aktorin ja A-rooleista. Lyhenne A viittaa transitiivisen subjektiin, joka on usein agentti tai aktori mutta joka voi olla myös jokin

muu samassa asemassa oleva argumentti. S-lyhenne tarkoittaa puolestaan intransitiiviverbin ainoaa pakollista argumenttia. S-aktoreiksi Laitinen nimittää intransitiivitapausten toiminnallisia ja aloitteellisia subjekteja tai ainakin tilaansa kontrolloivia subjekteja. Lisäksi on huomattava, että Laitisen aineiston genetiiviesiintymien enemmistö, 93 prosenttia, asettuu myös elollisiksi. (Laitinen 1992: 67–68, 76, 263)

3.2. Permissiivirakenne

Permissiivirakenne on Jaakolan (2004: 230) kirjoitettuun kieleen perustuvassa aineistossa Lauseopin arkiston puhuttuun aineistoon verrattuna hivenen yleisempi: permissiivirakenne saa Jaakolan aineistossa 2 prosentin osuuden esiintymistä, kun puolestaan J. Leinon tutkimassa Lauseopin aineistossa genetiivisubjektin esiintymät permissiivirakenteessa kattavat kaikista genetiivisubjektin esiintymistä 8 prosenttia (Liite 1). Lisäksi J. Leino huomauttaa, että permissiivirakenteen yleisin verbi *antaa* tarkoittaa missä muulla tahansa konkreettista ’antamista’, mutta permissiivirakenteessa se voi ilmaista ’sallimista’ tai ’antamista jollekin jotakin tehtäväksi’ (J. Leino 2015: 238, 240).

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälän permissiivirakenteen analyysi on kovin infinitiivivetoinen. Hän esittää, että I infinitiivin lyhyempi muoto (A-infinitiivi) jäsennetään objektiksi muun muassa silloin, kun se määrää transitiiviverbejä *antaa*, *käskeä* tai *sallia*. Näiden verbien ohessa persoonaa, joille lupa tai käsky annetaan, ilmaistaan puolestaan datiivigenetiivillä. (Setälä 1926: 108; 1973: 109.) Täten Setälä on tullut määritelleeksi permissiivirakenteen aloittaen sen lauseenjäsenasemasta suhteessa hallitsevaan lauseeseen ja päätyen rakenteen ydinverbien kautta nykyiseen genetiivisubjektiin. Setälä antaa lauseopinpainoksissaan permissiivirakenteesta seuraavat esimerkit (53), joista viimeisin esiintyy vain myöhemmässä painoksessa:

(53) Emäntä ei antanut palvelijainsa laiskotella. Anna heidän mennä! Sallikaa minun päättää aloittamani työ! Pojan käskettiin viedä hevonen kotiin. Isä käski poikansa olla kuuliainen. (Setälä 1926: 109; 1973: 109.)

Lisäksi, ottaen huomion edellisessä luvussa jo esitellyn Setälän datiivigenetiivin määritelmän ”olio jolle jotakin tehdään”, genetiiviä voi permissiivirakenteessa luonnehtia varsin datiiviseksi. (Setälä 1926: 46, 1973: 47.)

Osin Setälän tavoin Penttilä katsoo, että infinitiivirakenne toimii objektina silloin, kun hallitsevan lauseen predikaattina toimii *antaa*, *käskeä*, *sallia* ja *suoda*. Penttilä nimittää infinitiivirakenteen (tässä tapauksessa permissiivirakenteen) omaksi predikaatiksi I infinitiivin lyhyemmän muodon esiintymää. Genetiivin Penttilä luokittelee ”subjektiosaksi”, ja se on nesessiivirakenteen subjektiosan tavoin adverbaalinen, verbistä riippuva genetiivi. Esimerkkinä permissiivirakenteesta Penttilällä on muun muassa lause *anna pojan ~ poikien mennä*. (Penttilä 1963: 640–641.)

Seuraavaksi Penttilä puhuu eksplisiittisesti juuri genetiivisubjektista, vaikka sellaista luokkaa hän ei subjektin kohdalla mainitsekaan. Penttilä nimittäin toteaa, että genetiivisubjektille on ominaista definiittisyys, ja indefiniittisyys on ilmaistava leksikaalisin keinoin, esimerkiksi *annan jonkun ~ jonkun miehen purkaa aidan*. Samoin Penttilä on todennut nesessiivirakenteen kohdalla, ja edelleen huomattakoon, että definiittisyys on myös tyypillisen subjektin ominaisuus. Niin ikään kuin nesessiivirakenteen kohdalla, myös permissiivirakenteessa Penttilä toteaa eksistentiaalinen permissiivirakenne on mahdollinen, ja tällöin sen subjekti, jollei se ole definiittinen eikä generaalinen, on objektin sijoissa ja sen muoto riippuu hallitsevan lauseen predikaatista. Tästä on esimerkkinä muun muassa *annoin vierähtää viikkoja, ennen kuin palasin asiaan*. (Penttilä 1963: 641.) Merkille pantavaa on, että permissiivirakenne ja nesessiivirakenne voivat olla eksistentiaalisia melko samoin ehdoin (ks. myös VISK § 502).

Siron analyysi permissiivirakenteesta ei lauseenjäsenaseman kannalta poikkea Setälän ja Penttilän aiemmasta: Siro jäsentää permissiivirakenteen infinitiivin hallitsevan lauseen objektiksi. Siro toteaa omassa analyysissään kuitenkin, että objektina oleva infinitiivin subjektipersoona on toinen kuin peruslauseen subjekti. (Siro 1964: 95–96) Esimerkkilauseessaan Siro lainaa F. E. Sillanpäää:

(54) Isä... ottaa sitten pöydältä korttelin ja antaa, toisella kädellään tukien, Siljan juoda siitä. (Siro 1964: 96.)

Siro huomauttaa, että esimerkki (54) todistaa senkin, että permissiivirakenteen sisältävät lauseet voidaan oikeastaan jaotella kahteen lauseeseen. Tällä Siro tarkoittaa sitä, että virkkeessä, vaikka se sisältää vain yhden finiittisen lauseen, predikoituu kaksi tapahtumaa, Siron sanoin *isä antaa O:n* ja *Silja joi siitä*. (Siro 1964: 96.)

Permissiivirakenteen analyysinsä lopuksi Siro ottaa esiin genetiivisubjektin subjektiuden kannalta mielenkiintoisen seikan. Hän nimittäin huomauttaa, että permissiivinen lause

sivuaa rakenteeltaan sellaista lausetta, jossa adverbiaalinen kantana on infinitiivi. *Käskeä*-verbi voi siis esiintyä kummassakin: Siro käyttää esimerkkiparia *käski pojan hakea hevosen* ja *käski poikaa hakemaan hevosen*. Permissiivisessä, ensimmäisessä lauseessa siis peruslauseeseen kuuluu vain objekti subjektin ja predikaatin ohella, mutta jälkimmäisessä on verbin määritteenä myös adverbiaali. Tämä johtaa puolestaan Siron mukaan siihen, että permissiivilauseessa genetiivimuotoinen jäsen on infinitiivin agentti, mutta jälkimmäisessä tapauksessa se onkin hallitsevan lauseen objekti. (Siro 1964: 96.)

Genetiivisubjektin subjektiuden arvioinnin kannalta on merkittävää eritoten kaksi seikkaa: Ensinnäkin se Siron havainto, että vaikka permissiivirakenteessa on vain yksi finitiiverbi, kaksi tapahtumaa selvästi predikoituu, vaikka toista edustaakin infinittinen rakenne. Tapahtumien erillisyyttä korostaa vielä se, että niiden subjektipersonat ovat erilisiä. Toinen merkittävä seikka genetiivisubjektin subjektiuden arvioinnin kannalta on Siron edellisen esimerkkiparin sisältämä oppositio, jota havainnollistan lyhyesti seuraavaksi. Muutan Siron esimerkin hallitsevan *käskeä*-verbin yksikön ensimmäiseen persoonaan, jotta eri subjektit hahmottuisivat paremmin ja sen jälkeen teen lauseille sellaiset parafrasit, jossa infinittinen rakenne on muunnettu sitä vastaavaksi finitiilauseeksi.

(55) *Käskin pojan hakea hevosen.* / *Käskin, että poika hakisi hevosen.*

(56) *Käskin poikaa hakemaan hevosen.* / *Käskin poikaa, että hän TAI Ø hakisi hevosen.*

Parafraaseista voi huomata, että genetiivisubjekti vastaa tyypillistä nominatiivisubjektia. Esimerkissä (56) erityisen huomionarvoista on, että partitiivisijainen ”poikaa” jää objektin asemaan eikä valikoidu genetiivin (55) tavoin infinitiivin tai sitä vastaavan finitiilauseen subjektiksi vaan, kuten Sirokin toteaa, *käskeä*-verbin objektiksi. Tämä on omiaan taka-alastamaan tekijyyden ja jättämään hevosenhakemista koskevan predikaation taustalle, ja tilanteesta hahmottuu lähinnä ’pojan käskeminen’.

Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun lauseopit

Hakulinen ja Karlsson määrittelevät permissiivirakenteen objektina olevaksi, erisubjektiseksi infinitiiviranteeksi. Näin ollen infinitiivillä ja hallitsevalla lauseella on eri subjektit (Hakulinen–Karlsson 1979: 361). Hakulinen ja Karlsson asettuvatkin luontevasti Setälän, Siron ja Penttilän tulkintojen jatkumoon oman analyysinsa kanssa.

Hakulinen ja Karlsson toteavat myös permissiivirakenteen kohdalla, että sen subjekti-NP genetiivistetään. Heidän havaintonsa siitä, että permissiivirakenne voidaan muodostaa

vain deonttismerkityksisistä verbeistä *antaa*, *käskeä*, *sallia* ja *suoda*, noudattelee aikaisempia kuvausmalleja, mutta erisubjektisuuden osalta he tulevat syventäneeksi aiempia kuvausmalleja. Hakulinen ja Karlsson muistuttavat, ettei erisubjektisuus edellytä eriaikaisuutta vaan infiniittiset verbit ovat futuuriverbejä. Niiden ilmaiseman tapahtuman ajankohta on samanaikainen tai myöhempi kuin hallitsevan lauseen predikaatin ilmaiseva aika. (Hakulinen–Karlsson 1979: 361.) Esimerkeistä (57a)–(57c) voidaan myös huomata, että niissä predikoituu kaksi erillistä toimintaa; esimerkiksi lauseessa (57a) voidaan ajatella, että predikoituvat ’opettaja antaa luvan’ ja ’oppilaat kirjoittavat’ ja niin edelleen. Hakulinen ja Karlsson ovat lisäksi esimerkeissään kursivoineet genetiivistetyn subjektin:

- (57) a. Opettaja antaa *oppilaiden* kirjoittaa aapisensa itse
 b. Jeesus salli *lasten* tulla tykönsä.
 c. Rahastaja käski *matkustajien* poistua keskiovesta.
 (Hakulinen–Karlsson 1979: 361.)

Hakulinen ja Karlsson lisäävät, että vaikka infinitiivillä ei ole itsenäistä passiivia, permissiivirakenteen ja hallitsevan lauseen erisubjektisuus on niin selkeä, että vaikka permissiivirakenteella ei olisi ilmisubjektia lainkaan, se tulkitaan erisubjektiseksi hallitsevan lauseen kanssa: esimerkkinä tästä on *täällä käsketään Ø olla hiljaa* (Hakulinen–Karlsson 1979: 361).

Vilkuna määrittelee permissiivirakenteen muutamien verbien täydennyksekseen saamaksi A-infinitiivin muodostamaksi rakenteeksi, jolla on oma genetiivisubjekti. Esimerkkinä hän käyttää lausetta *en anna sinun lähteä*. (Vilkuna 2003: 342.) Suhteessa hallitsevaan lauseeseen permissiivirakenne on objekti (Vilkuna 2003: 269). Tähän asti käsiteltyjen lauseopinkuvausten tapaan Vilkuna toteaa, että permissiivirakenteen ydinverbejä, permissiiviverbejä on vain kourallinen: *antaa*, *suoda*, *sallia* ja *käskeä*. Kuitenkin Vilkuna katsoo nimenomaisesti permissiivirakenteeksi vain ”A-täydennyksen”, A-infinitiivin. Nykyistä genetiivisubjektia hän nimittää permissiivirakenteen genetiiviksi ja ottaa oppihistoriallisena näkökulmana esiin sen, että permissiivirakenteen genetiivi on aiemmin analysoitu datiivigenetiiviksi. Datiivigenetiiviä Vilkuna luonnehtii ”erityislaatuiseksi genetiivimuotoiseksi verbin täydennykseksi”. (Vilkuna 2000: 269.)

ISK jäsentää permissiivirakenteen hallitsevan lauseen objektiksi. Se saa genetiivisubjektin, joka edeltää infinitiiviä tai subjektitonta hallitsevaa verbiä; ISK huomauttaa, että permissiivirakenteen ja referatiivirakenteen subjektit käyttäytyvät tässä kohdin samalla tavoin. Muista objektina toimivista infinitiivirakenteista permissiivirakenteen erottaa kuitenkin juuri oma subjekti, sillä muissa rakenteissa infinitiivin ja hallitsevan lauseen subjektit ovat samat. (VISK § 502.)

Permissiivirakenteen ytimenä ovat ISK:n mukaan *antaa*, *sallia*, *luvata* tai *käskeä* (58)–(59). Lisäksi ISK erottaa *luvata*-verbille kaksi käyttöä, samasubjektinen ’antaa lupaus’ sekä vain permissiivirakenteessa ilmenevä ’antaa lupa’. Esimerkkiparin (59) ensimmäisessä virkkeessä tosin ’luvan antamisen’ merkitys hahmottuu genetiivisubjektivariantissa kovin hatarasti. Vaikuttaakin lähinnä siltä, että *luvata*-verbin merkitys asettuu kovin lähelle ’lupauksen antamisen’ merkitystä myös permissiivirakenteessa, eikä samasubjektinen ’antaa lupaus’ permissiivirakenteeseen tunnu ainakaan kovin luontevasti sopivan. (VISK § 502.)

- (58) Anna **minun** auttaa sinua. | Hovietiketti ei sallinut **prinsessan ja hänen poikays-tävänsä** istua samassa illallispöydässä, – –. (I) | **Häkkisen** annettiin toipua rauhassa. (I) | **Boltonin yllättävän cupvoiton** ei saa antaa sokaista. (I)
 (59) Isä ei luvannut *minun* lähteä. ≠ Isä ei luvannut lähteä. (VISK § 502.)

ISK jatkaa, että ilmisubjekti voi myös puuttua permissiivirakenteesta, jolloin sen tulkinta jää avoimeksi. Edelleen permissiivirakenteen voi marginaalisesti muodostaa myös erikoislausetyypeistä, esimerkiksi eksistentiaalilausesta (60). Lisäksi harvinaisia ovat ne tapaukset, joissa rakenne on objektin sijassa (61). Erikseen ISK huomauttaa, että ilmiön ehdot ovat samankaltaiset kuin nesessiivirakenteen nominatiivisubjektin kohdalla. (VISK § 502.)

- (60) Ja sinä annat tuollaista tapahtua!
 (61) Luontopolut ovat Pieksämäen rikkaus, **joka** on tähän saakka annettu **olla rauhassa**. (VISK § 502.)

Huomattakoon tässä kohdin erityisesti, että partitiivin yhteys ekstentiaalikonstruktioihin korostuu jälleen, kuten genetiivin yhteys tyypilliseen nominatiivisubjektiin finiittilauseessa: esimerkissä (60) subjekti on itse partitiivinen, ja nesessiivirakenteen kohdalla kävi aiemmin ilmi, että nominatiivisubjekti ja partitiivisubjekti nesessiivikonstruktiossa vastaavat eksistentiaalibjektia (eksistentiaalisessa) finiittilauseessa. Kummatkin yllä olevat esimerkit lisäksi selvästi taka-alastavat tekijyyttä ja jättävät infinittivin ilmaiseman

predikaation taustalle. Huomattakoon lisäksi, että alemmassa esimerkissä genetiivikin olisi mahdollinen: *luontopolut ovat Pieksamäen rikkaus, jonka on tähän saakka annettu olla rauhassa.*

ISK nimittää permissiivirakenteen kiteymiksi genetiivittömiä ilmauksia *antaa ymmärtää* ja *antaa olla*. ISK antaa jälkimmäisestä esimerkin *no anna olla sitten*. (VSK § 502.) Kuitenkin kiteymästä *antaa ymmärtää* on löydettävissä genetiivisubjektinen variantti (esimerkit (63) ja (64); esimerkit KL). Muodostuu permissiivikonstruktio, jossa hallitsevassa lauseessa on tyypillinen nominatiivisubjekti ja infinitiivi saa genetiivisubjektin. Sama rakenne voi olla myös subjektiton ((62); KL):

(62) Pääministeri antoi ymmärtää, että ratkaisu oli vaikea.

(63) Annoin *itseni* ymmärtää, että pääministerin ratkaisu oli vaikea.

(64) Professori antoi *minun* ymmärtää, että olin oikeassa.

J. Leinon tulkinta

J. Leino (2015: 239) huomauttaa oman tulkintansa aluksi, että permissiivirakenne sallii vain neljä pääverbiä, *antaa* (65a), *käskää* (65b), *sallia* (65c) ja *suoda*. J. Leino ei siis lue permissiivirakenteeseen *luvata*-verbiä kuten ISK edellä. Nämä neljä pääverbiä ilmaisevat usein J. Leinon mukaan jonkinlaista luvan myöntämistä, suomista tai sallimista, mutta myös *käskää*-verbi esiintyy konstruktiossa usein. *Antaa*-verbin kaksi merkitystä tuli puolestaan mainituksi jo tämän alaluvun johdannossa: permissiivirakenteessa kyse on joko luvan antamisesta tai sallimisesta. Permissiivikonstruktio sisältää pääverbin ja sen subjektin sekä infinitiivilausekkeen. Infinitiivilausekkeella J. Leino toteaa olevan oma subjektinsa, genetiivisubjekti. (J. Leino 2015: 239–240.)

(65) a. Anna minun olla!

b. Äiti käski pojan siivota huoneensa.

c. En sallinut hänen puhua juhlassa. (J. Leino 2015: 240.)

Historiallisesti permissiivikonstruktio palautuu J. Leinon mukaan konkreettisesti 'antamisen' ilmaisemiseen, ja infinitiivi siinä ilmaisee alkujaan antamisen tarkoitusta. Näin ollen lauseessa *isä antoi omenoita lasten syödä* verbi *antaa* ilmaisee konkreettista 'antamista', kuten tavallisesti, ja infinitiivi puolestaan antamisen tarkoitusta (eli tässä tapauksessa syömiseksi, vrt. *syödä*). J. Leino pitää kuitenkin historiallisena tulkintana sitä, että permissiivikonstruktioiden predikotuisi kaksi tapahtumaa; nykytulkintana J. Leino katsoo paremminkin, että tapahtuu vain yksi tapahtuma, luvan myöntäminen, jonka osana

puolestaan luvanalaisena oleva tapahtuma predikoituu. Hän jatkaa, että historialliselta katsantokannalta tulkinta vaatii omenoiden siirtyvän isältä lapsille, mutta nykytulkinta ei sitä vaadi. Lisäksi kielipillillisestä näkökulmasta nykytulkinnassa *lasten* on genetiivisubjekti infinitiivilausekkeelle *lasten syödä omenoita*, kun puolestaan historiallisesta näkökulmasta sama *lasten* on *antaa* -verbin täydennys, joka ilmaisee benefaktiivista, hyötyvää osallistujaa, melko samoin kuin nesessiivikonstruktiossa. (J. Leino 2015: 240.)

J. Leinon näkemykset ovat hyvin perusteltuja. Infinitiivilausekkeessa predikoituva verbi ei aktualisoidu välttämättä samanaikaisesti lauseen kanssa, ja hallitsevan lauseen subjektin (tai subjektipersonan) voi toisaalta nähdä eksplisiittisenä katsojana infinitiivin ilmaisemalle toiminnalle (67), mikä on keskeistä genetiivisubjektin arvioinnin kannalta. Pohdinnanarvoisia ovat kuitenkin seuraavat esimerkkiparit (verrokkiesimerkit KL).

- (66) Äiti käski pojan siivota huoneensa. / Äiti käski poikaa siivoamaan huoneensa.
 (67) En sallinut hänen puhua juhlassa. / En nähnyt hänen puhuvan juhlassa.
 (J. Leino 2015: 240.)

Esimerkkiparissa (66) partitiivin ja genetiivin ero vaikuttaa sellaiselta, että partitiivi hahmottuisi paremmin kuuluvaksi juuri luvan antamisen toimintaan. Samoin kuin Siron esimerkissä, partitiivimuoto hahmottuu *käskeä*-verbin objektiksi genetiivi puolestaan infinitiivin agentiksi. Genetiivi ei taka-alaista tekijyyttä. Esimerkkiparissa (67) puolestaan referatiivirakenteen kohdalla infinitiivin predikoima toiminto on ehkä oikeasti tapahtunutkin (jos joku muu on nähnyt puheen), mutta rakenteet eivät juurikaan poikkea toisistaan sikäli, että kummassakaan subjekti ei ole kovin taka-alainen. Näin ollen on olemassa argumentteja myös sen puolesta, että nykytulkintakin voisi hahmottaa permissiivirakenteesta kaksi eri predikaatiota.

Koska permissiivirakenteen genetiivisubjektin alkuperä on historiallisesti datiiivinen, J. Leino ulottaa sen subjektin arviointiin saman vertailun kuin nesessiivirakenteen subjektin kohdalla:

ASETELMA 2. Datiiivigenetiivin ominaisuudet verrattuna tyypilliseen nominatiivisubjektiin.

✓	Kategoria: NP
X	Sija: nominatiivi
X (?)	Kongruenssi: verbi kongruoi
?	Asema: neutraalisti verbin edessä
X	hallitsevuus: esim. paljaan omistusliitteen korrelaatti

?	Rooli: tyypillisesti tekijä tai kokija
✓	Semanttinen tyyppi: yleensä elollinen olio. (J. Leino 2015: 245.)

Toisin kuin nesessiivirakenteessa, voidaan permissiivirakenteen kohdalla J. Leinon mukaan todeta, että permissiivirakenteessa genetiivisubjekti edeltää neutraalisti infinitiiviä. Kautta datiiigenetiivin historian genetiivi on myös edeltänyt infinitiiviä niin 'antamista' ilmaisevissa lauseissa kuin esipermissiivisten rakenteiden toteutumisissa (mutta joskaan ei aivan välittömästi). Edelleen voidaan myös permissiivirakenteen kohdalla todeta, että datiiiviset genetiivisubjektit eivät voi myöskään edustua pelkkinä korrelaatteina, ja ne ovat semanttiselta rooliltaan usein hyötyjiä. Ne eivät siis, kuten jo mainittua, ole missään nimessä prototyyppisiä agenteja. Ne ilmaisevat toissijaisesti predikaatin ilmoittaman teon tekijän, ja tämä sekundaarinen rooli vaikuttaa J. Leinosta perustavanlaatuiselta. Sen lisäksi subjektit ovat tyypillisesti elollisia ja jopa inhimillisiä. Kuten nesessiivirakenteenkin kohdalla todettua, J. Leino tulkitsee siten, että datiiivista alkuperää olevilla genetiivisubjektilla ja tyypillisellä nominatiivisubjektilla näyttäisi olevan jotakin yhteistä, mutta ei kovinkaan paljon. (J. Leino 2015: 245.)

Kokoavasti

Permissiivirakenteesta vallitsee melko kattavasti opillinen (ja oppihistoriallinen) yksimielisyys: Setälä ilmoittaa permissiiviverbeiksi transitiiiverbit *antaa*, *käskeä* ja *suoda*, ja Penttilästä alkaen kaikki lauseopinkuvaukset ISK:a lukuun ottamatta ilmoittavat permissiiviverbeiksi *antaa*, *käskeä*, *sallia* ja *suoda*, ja permissiiviverbin täydentää permissiivirakenteeksi A-infinitiivi. Nykyistä genetiivisubjektia nimitetään ennen ISK:a muun muassa subjektiksi, subjektipersoonaksi, datiiigenetiiviksi tai permissiivirakenteen genetiiviksi.

ISK lukee permissiiviverbiksi myös *luvata*-verbin, mutta sen permissiivinen merkitys ei kuitenkaan ole kiistaton. Permissiivirakenteen perusmerkitys on 'antaa jonkun tehdä jotakin', ja sen genetiivisubjekti on aina eri kuin hallitsevan lauseen. Lisäksi konstruktion predikaatiot voi nähdä kahtalaisesti; joko niin, että siinä predikoituu kaksi erillistä toimintaa, tai sitten niin, että infinitiivin predikoima toiminta sisältyy hallitsevan lauseen verbin merkitykseen. J. Leino pitää jälkimmäistä tulkintaa nykykielen mukaisena. Lisäksi, kuten nesessiivirakenteessa, myös permissiivirakenteessa näyttää vahvistuvan tendenssi, jossa genetiivisubjekti vastaa finiittilauseen tyypillistä nominatiivisubjektia, ja

infinitiivin nominatiivi- ja partitiivisubjektit puolestaan eksistentiaalisubjektia, jotka taka-alaistavat tekijyyttä. Myös permissiivirakenteen, kuten nesessiivirakenteenkin, genetiivisubjektin alkuperä on datiiivisessa genetiivissä.

3.3. Referatiivirakenne

Referatiivirakenne on sekä Lauseopin arkiston (myöh. LA) että Jaakolan aineistossa genetiivisubjektin neljänneksi yleisin esiintymiskonteksti; sen osuus puhutun kielen aineistossa (LA) on kuusi prosenttia, kun se on Jaakolan kirjoitettuun kieleen pohjaavassa aineistossa 15 prosenttia (Jaakola 2004: 230; J. Leino 2015: 238, 242; liite 1). On huomattava myös, että edellisistä rakenteista poiketen referatiivirakenteita on todellisuudessa kaksi – ISK puhuu tässä kohdin kahdesta aikasuhtevaihtoehdosta (J. Leino 2015: 242, VISK § 538).

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälä nimittää referatiivirakennetta partisiippiirakenteeksi. Se esiintyy Setälän mukaan finiittisen lauseen yhteydessä objektisen *että*-lauseen vastineena. Partisiippiirakenteen usein seurakseen saavia finiittiverbejä ovat huomaamista, lausumista tai ajattelemista ilmaisevat verbit, joista Setälä luettelee seuraavat: (Setälä 1926: 121; 1973: 122.)

Kuulen, tunnen, näen, huomaan, ymmärrän, arvaan, epäilen, toivon, uskon, tiedän, sanon, kerron, lausun, ilmoitan, kehun, valitan, uhkaan ja lupaen ym. (Setälä 1926: 121; 1973: 122.)

Setälä jatkaa, että partisiippiirakenne koostuu predikaatista, joka on partisiippimuodon yksikön päätteellinen (-n) akkusatiivi ja aktiivisen partisiippimuodon subjektipersonasta. Nykyisen genetiivisubjektin hän luokittelee näin ollen subjektipersonaksi. Setälä toteaa, että aktiivisen partisiippimuodon subjektipersonaa ilmaistaan genetiivillä, jos se on totaalin, ja partitiivilla, jos se on partiaalinen. Tässä hän viittaa subjektisääntöihin, ja huomattava siis on, että genetiivisubjekti vastaa referatiivirakenteessa tässä kohdin täsmälleen tyypillistä nominatiivisubjektia. Näin on myös sananjärjestyspiirteiden osalta; Setälä nimittäin jatkaa, että partisiippi seuraa yleensä sen substantiivin jäljessä, joka osoittaa subjektipersonaa, mutta suffiksi on liittynään partisiippiin. (Setälä 1926: 121–122; 1973: 122–123.)

Täten referatiivirakenteessa on osakongruenssi; partisiippi kongruoi subjektin persoonan kanssa. Passiivinen partisiippi kuitenkin esiintyy melkein aina ilman subjektipersonaa

(Setälä 1926: 121; 1973: 122.) Setälä antaa referatiivirakenteesta runsaasti esimerkkejä (68), joista mainitsen alla vain muutaman:

- (68) Näin pojan tulevan. Luulet lumpehen pitävän, meren kaislan kannattavan. Isännän sanotaan ottavan naapurin pojan mukaansa. En nähnyt vieraiden tulevan. Vihollinen luuli sotamiehiä olevan linnassa. Siellä näki koivujen kaunistavan kunnaita. (Setälä 1926: 122; 1973: 123.)

Setälä lisää samoin tavattavan yksikön akkusatiivissa olevia partisiippimuotoja tiettyjen intransitiivisten verbien, *näkyä*, *näyttää*, *kuulua* ja *tuntua*, kanssa (69). Setälä ei kuitenkaan analysoi näitä esimerkkejä enempää, vaikka ne ovat muodoltaan varsin erilaisia kuin edellä esitetyt rakenteet. Niissä ei ole lainkaan genetiivisubjektia vaan yksi nominatiivimuotoinen, hallitsevan lauseen subjekti (mutta passiivissa subjektia ei ole). Näiden verbien yhteydessä esiintyvien referatiivimuotojen subjektipersoonan määrittely onkin siis kimuranttia. Näyttää nimittäin siltä, että aktiivimuotoisissa finiittilauseissa infinitiivin subjekti ja finiittilauseen nominatiivisubjekti lankeaisivat yhteen. Tämä puolestaan takaalaistaa partisiipin ilmaiseman toiminnan tekijyyden, ja partisiipin ilmaisema toiminta näyttää sulautuvan finiittiverbin toimintaan yhdeksi toiminnaksi. Passiivisissa muodoissa rakenne vaikuttaa aidosti subjektittomalta (Setälä 1926: 122; 1973: 123; ks. myös Siro 1964: 145). Verrokkiesimerkit (70) ovat omiani.

- (69) Tuolla hän näkyy tulevan. Poika näyttää olevan ilkeä. Venäläiset kuuluvat paljon rakastavan teetä. Sanoitko, että minä näytin olevan vihoissani? Aamuilma tuntuu minusta olevan oikein raitista. Häntä kuuluu pidettävän erittäin etevänä miehenä. (Setälä: 1926: 122; 1973: 123.)

virt.

- (70) Näkyy, että hän on tuolla. Näyttää, että poika on ilkeä. Kuuluu, että venäläiset paljon rakastavat teetä. Sanoitko, että näytti (siltä), että minä oli vihoissani. Tuntuu, että aamuilma on oikein raitista. Kuuluu, että häntä pidetään erittäin etevänä miehenä.

Referatiivirakenteen subjektipersoonasta Setälä (1926: 123; 1973: 124) huomauttaa, että joskus sen sijasta esiintyy ensimmäisen ja toisen persoonan kohdalla pelkkä persoonapäätte. Kuten edellä on käynyt ilmi, persoonapäätteen esiintyminen korrelaattina on eräs tyypillisen subjektin ominaisuuksista.

Referatiivirakenteen subjektiin liittyy vielä eräs seikka. Setälä nimittäin toteaa, että partisiippirakenteen kokonaissubjektina käytetään toisinaan akkusatiivia, joka on oikeastaan hallitsevan lauseen objekti yleisten objektisääntöjen mukaan. Näin on sellaisissa

rakenteissa, jotka ilmaisevat olemista, olemaan tulemista, olemasta lakkaamista tai liikettä²¹. Erikseen huomattakoon, että tässä Setälä on määritellyt tismalleen ne verbit, jotka ovat eksistentiaalisia ja sopivat siis ollen eksistentiaalirakenteeseen, ja referatiivirakenteen subjektin sijavaihtelu nominatiivin²² (71), (72), (74) ja partitiivin (73) välillä näyttää korreloivan samoin kuin muissakin rakenteissa vastaavan finiittilauseen eksistentiaali-subjektin kanssa. Huomattakoon vielä kuitenkin, etteivät Setälän kaikki esimerkit ole eksistentiaalirakenteisia (71), (73)²³. Verrokkiesimerkit vinoviivan jälkeen ovat omiani.

(71) Soisin laiskat Lappihin menevän.

(72) Tässä pitäjässä hän sanoi olevan huonot rukiit / Hän sanoi, että tässä pitäjässä on huonot rukiit.

(73) Näin viisi miestä tulevan. /Näin, että viisi miestä tuli.

(74) Kullakin luonnonesineellä luultiin olevan oma haltijansa. / Luultiin, että kullakin luonnonesineellä on oma haltijansa. (Setälä 1926: 123; 1973: 124.)

Penttilä tarkentaa Setälän säännöstöä: hänen mukaansa partisiippirakenne, joksi hänkin referatiivirakennetta nimittää, voi liittyä sellaisiin transitiivisiin finiittiverbeihin, jotka ilmaisevat huomaamista, ajattelemista tai sanomista. Partisiippirakenteen on mahdollista esiintyä vain määrätyn (finiittisen) verbijoukon yhteydessä, ja tätä Penttilä korostaa käyttämällä näistä verbeistä ilmaisua *verba sentiendi et dicendi*²⁴). Penttilän lista on huomattavan paljon laajempi kuin Setälän, mutta koska keskeisimmät verbit tulivat lueteltua jo Setälän analyysissa, en toista niitä tässä vaan katson, että verbien yleinen kuvaus riittää. Yhtä kaikki Penttilä toteaa, että näiden verbien yhteydessä partisiippi on hallitsevaan lauseeseen nähden objekti. (Penttilä 1963: 633–634). Hän mainitsee seuraavia esimerkkejä (75a)–(75b):

(75) a. Luulen vieraiden ~ vieraan ~ vieraita jo saapuvan ~ kaatuneen.

b. Havaitsin puun ~ puiden ~ puita kaatuneen. (Penttilä 1963: 634.)

Niin ikään Setälän tavoin Penttilä lukee partisiippirakenteisiin kuuluvaksi intransitiiviverbeihin *näkyä*, *kuulua*, *näyttää* ja *tuntua* liittyvän partisiippijohdoksen genetiivin. Penttilä kuitenkin edellyttää vastoin Setälää, että hallitsevan lauseen predikaatin on oltava aktiivimuotoinen, esimerkiksi *sinä tunnut pahastuneen lausunnosta*. Hän tulkitsee, että näissä tapauksessa ei ole kyse varsinaisesta neksuksesta; partisiippi on rakenteessa

²¹ Aiemmassa lauseopin painoksessa puhutaan sen sijaan hallitsevan lauseen « passiivisesta verbistä ». Tältä osin säännöstö on siis tarkentunut melko verran.

²² Noudatan selvyysyistä tässä kohdin ISK:n linjaa ja luen akkusatiivimuodoksi ainoastaan nk. *t*-akkusatiivin, koska tällöin nominatiivin ja genetiivin käyttöä on helpompi verrata keskenään.

²³ ISK katsoo omistuslauseen (esimerkki *å*) eksistentiaalilauseen alatyypiksi (VISK § 891).

²⁴ Ilmauksesta ks. J. Leino 2003: 61.

alkujaan ollut Penttilän mukaan jonkinlainen subjektin ”irtoattribuutti”. (Penttilä 1963: 634–635.) Näin Penttilä siis tulee ottaneeksi kantaa jo Setälän analyysissä esiin tulleet subjektikysymykseen.

Oma edellä esitetty tulkintani, että partisiipin ilmaisema toiminta sulautuu näissä tapauksissa finiittiverbin toimintaan, sivuaa Penttilän analyysia yhtäältä sikäli, että taka-alainen partisiippi ei edustu niin vahvasti, että se voisi muodostaa yksin nominatiivisubjektin kanssa neksuksen (vaan on osa finiittiverbin tapahtumaa). Toisaalta kuitenkin katson, että partisiipille voi olla hahmotettavissa sama subjekti kuin finiittiverbillekin (eli ne ovat langetteet yhteen).

Penttilä lukee partisiippirakenteeksi myös yksipersonaisesti käytettyjen, ilmenemistä ilmaisevien intransitiiviverbien yhteydessä esiintyvän aktiivin tai passiivin partisiippijohdoksen genetiivin. Tällaiset referatiivirakenteet ovat hallitsevaan lauseeseen nähden kuitenkin objektin sijaan subjekteja, esimerkiksi *kävi ilmi koiran haukunnallaan herättäneen talouden*. Penttilä jatkaa, että passiivinen hallitsevan lauseen predikaatti on näissä tapauksissa harvinainen, esimerkiksi *täällä näyttään leivottavan*. (Penttilä 1963: 635.)

Lisäksi Penttilä analysoi erikseen tarkemmin sekä partisiippirakenteen subjektiosan että predikaatin. Penttilä erottaa referatiivirakenteen subjektipersonalle neljä mahdollista ilmenemisvaihtoehtoa: 1) genetiivi, 2) partitiivi 3) nominatiivi 4) omistusliite ja 5) (passiivisissa ja nollapersonarakenteissa) ei ilmipantu. (Penttilä 1963: 635.)

Genetiiviä käytetään Penttilän mukaan kaikissa niissä partisiippirakenteissa, joihin kuuluu erityinen subjektiosa ja jossa subjekti ei ole omistusliitteen ilmaisema, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa partisiippirakenne on partitiivisubjektillisen eksistentiaalilauseeseen vastine. Tästä esimerkkinä Penttilä käyttää muun muassa lausetta *papereista selviää hakijan olevan filosofian kandidaatti*. Tavallisesti se on spesiekseltään definiittinen, joskin määritteen kera ilman leksikaalisin keinoin ilmaistua indefiniittisyyttä tai definiittisyyttä puolidefiniittinen: *Kerrottiin outojen miesten kalastelleen näillä vesillä*. Subjekti on partitiivissa puolestaan silloin, kun vastaavan *että*-lauseen subjektikin on partitiivinen, esimerkiksi *kehuvat Haukijärvestä kalaa tulevan – – oitis, kun onkensa veteen heittää*. (Penttilä 1963: 635–636.)

Eksistentiaalilauseetta vastaavan partitiivirakenteen subjektiosan Penttilä määrittelee olevan objektin sijoissa; ne vaihtelevat siis samoin säännöin kuin objektin sijat. (Penttilä

1963: 636.) Erityisen merkille pantavaa on, että ”objektin sijoina” käsitetään juuri ne esiintymät, jotka on perinteisesti tulkittu eksistentiaalisubjektin esiintymiksi. Tämän voitaneen puolestaan tulkita tukevan aiemmin luvussa 2 esitettyjä havaintoja eksistentiaalisubjektin objektimaisuudesta (esim. Vilkuna 2000: 114–115; VISK § 923). Jotta referatiivirakennetta vastaavan finiittilauseen e-subjektiesiintymät tulisivat paremmin esiin, muunnan Penttilän esimerkkien partisiipit verrokkiesimerkeissä.

(76) *Tiedän jäähän auenneen railon.* (~ *railo*; huomautus KL) vrt.
Tiedän, että jäähän aukesi railo.

(77) *Muista jäähän auenneen railo.* vrt.
Muista, että jäähän aukesi railo.

(78) *Kelloseppä sanoi kellon vieterissä olevan vikaa* vrt.
Kelloseppä sanoi, että kellon vieterissä on vikaa.

(79) *Hän väitti säkissä olevan saappaat.* vrt.
Hän väitti, että säkissä on saappaat
(Penttilä 1963: 636; verrokkiesimerkit KL)

Sijojen keskinäinen oppositio tarkentuu referatiivirakenteessa siis siten, että finiittisen lauseen tyypillinen nominatiivi edustuu genetiivinä, intransitiivilauseen partitiivisubjekti partitiivina ja eksistentiaalilauseen e-subjekti joko nominatiivina (77), (79), (genetiivinä)²⁵ (76) tai partitiivina (78), vastaavan finiittilauseen mukaisesti. Mainittakoon lisäksi, että Penttilä (1963: 635) toteaa omistusliitteen voivat ilmaista subjektipersoonaa silloin, kun hallitsevan finiittisen lauseen ja partisiippiirakenteen subjektipersoonaa on sama.

Partisiippiirakenteen predikaattiosan Penttilä puolestaan analysoi siten, että se on aktiivisen tai passiivisen partisiippijohdoksen genetiivi; I partisiippi ilmaisee hallitsevan lauseen predikoiman teon kanssa samanaikaiseksi tai myöhemmäksi hahmottuvaa tekemistä, II partisiippi taas hallitsevan lauseen predikoimaa tekoa aikaisemmaksi hahmottuvaa tekemistä. (Penttilä 1963: 636.)

Siron mukaan partisiippiirakenteen predikaattiosa on aktiivin tai passiivin I ja II partisiippi *n*-päätteisessä muodossa, ja se vastaa alistavalla *että*-konjunktiolla alkavaa sivulauseetta.

²⁵ Genetiivi näyttää tässä kohdin liittyvän sellaisiin rakenteisiin, joiden vastaava finiittilause on eksistentiaalinen, mutta ei kuitenkaan eksistentiaalirakenne. Näin niissä esiintyvä nominatiivi vaihtelee objektisääntöjen mukaan, esim. *Luulen hänellä olevan oikeuden kalastaa täällä* (Penttilä 1963 : 636) vrt. *Luulen, että hänellä on oikeus kalastaa täällä.* (KL).

Suhteessa hallitsevaan lauseeseen partisiippi rakenne on joko subjekti tai objekti, riippuen sitä vastaavan finiittilauseen lauseenjäsenasemasta. (Siro 1964: 145.) Näin Siron tulkinta referatiivirakenteen predikaattiosan muodosta, lauseenjäsenasemasta ja sitä vastaavan finiittilauseen ehdoista asettuu identtiseksi Penttilän tulkinnan kanssa.

Siro myös jatkaa Penttilän tavoin, että vain diktiivinen (TT2, s. v. *diktio*) eli määrätty verbijoukko saa referatiivirakenteen. Edelleen referatiivirakenne toimii objektina silloin, kun hallitsevan finiittilauseen predikaattina on näkymistä, kuulumista, tuntumista tai muuta sellaista ilmaiseva verbi (80a)–(80b). Referatiivirakennetta vastaavan *että*-lauseen subjektista tulee tällöin infiniittisen rakenteen agentti. Eksistentiaalisia partisiippi rakenteita Siro käsittelee puolestaan hieman Setälää ja Penttilää suppeammin: hän toteaa lyhyesti, että jos partisiippi rakenne on eksistentiaalinen, se voi saada partitiivisubjektin (81). (Siro 1964: 145–146.)

- (80) a. Toivon mielen jälleen rauhoittuvan.
- b. Luulisi sen mahtuvan sinunkin lyhyeen järkeesi.
- (81) Lääkäri totesi nestettä olevan vatsalaukussa. (Siro 1964: 146.)

Diktiivisen verbin subjektina toimivasta referatiivirakenteesta Siro käyttää esimerkkiä *hyvinhän Taavetti sitten näkyi laivassa menestyvän* (Siro 1964: 145). Samalla hän ottaa esiin myös jo esiin tulleen lauseenjäsenäsongelman liittyen tämän tyyppisten rakenteiden subjektin. Kongruenssi paljastaa, että *Taavetti* on finiittisen verbin subjekti, mutta toisaalta voidaan Siron mukaan todeta myös, että *näkyi*-verbin subjektina olisi infiniittinen rakenne *Taavetti menestyvän*. Siro päätyykin analyysissään siihen, että mikään ei estä molempia tulkintoja samanaikaisesti vallitseviksi: *Taavetti* voidaan jäsentää sekä hallitsevan finiittilauseen että referatiivirakenteen subjektiosaksi. (Siro 1964: 145.) Tähän tulkintaan päädyn edellä myös itse. Siro huomauttaa lisäksi, että subjektisen referatiivirakenteen voi saada myös persoonaton (yksipersonaalisesti käytetty) finiittiverbi: *näkyi satavan*. (Siro 1964: 145–146.)

Siro katsoo, että jos referatiivirakenteen subjektiosa ja hallitsevan lauseen subjekti ovat samat, subjektiosaa ilmaistaan possessiivisuffiksilla; muuten sitä ei esiinny. Hän huomauttaa lisäksi, ettei referatiivirakenne voi olla kielteinen ja jos sen predikaattiosa on aktiivinen partisiippi, sen objekti noudattaa lauseenvastikkeen yleistä objektisääntöä. Samoin predikatiivi noudattaa vastaavan finiittilauseen muotoa. Jos predikaattiosa on

puolestaan passiivinen, sen objekti noudattaa hallitsevan lauseen predikaattia.²⁶ (Siro 1964: 147.)

Nämä huomiot ovat genetiivisubjektin subjektiuden arvioinnin kannalta relevantteja sikäli, että aktiivinen partisiippiosa (joka siis genetiivisubjektin voi saada) käyttäytyy näin ollen syntaktisesti samoin kuin finiittilauseessa.

Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun lauseopit

Genetiivisen täydennyksen saavaa partisiippirakennetta Hakulinen ja Karlsson jäsentävät samoin kuin edellisissäkin kuvauksissa on esitetty, joko subjektiksi tai objektiksi. Ensinnäkin subjektisen partisiippirakenteen voivat saada Hakulisen ja Karlssonin mukaan hyvin harvat verbit, mikä tulee ilmi myös edellä käsitellyissä lauseopinkuvauksissa. Lisäksi moni lausesubjektin sallivista, yleensä intransitiivisista verbeistä on sellaisia, että ne sallivat subjektikseen vain finiittisen *että*-lauseen mutta eivät referatiivirakennetta. Referatiivirakenteen voivat saada näin subjektiksi ainoastaan eräät aistihavaintoverbit, joiksi Hakulinen ja Karlsson luettelevat verbit *ilmetä*, *kuulua*, *näyttää*, *tuntua* ja *vaikuttaa* (82)–(84). He esittävät myös referatiivirakennetta vastaavan finiittilauseen verrokkiesimerkkinä. (Hakulinen–Karlsson 1979: 346–347, 356.)

(82) Näyttää (siltä), että tulee sade $\Rightarrow \Rightarrow$ Näyttää *tulevan sade*.

(83) Tuntuu (siltä), että kaikki epäonnistuu. $\Rightarrow \Rightarrow$ *Kaikki* tuntuu epäonnistuvan,

(84) Ilmeni, että puhuja oli vakavasti sairas $\Rightarrow \Rightarrow$ Ilmeni *puhujan olevan vakavasti sairas*.

(Hakulinen–Karlsson 1979 : 347.)

Hakulinen ja Karlsson tunnistavat myös näiden tapausten vaikean subjektikysymyksen ja toteavat, että näiden tapausten subjektisuus ilmenee nimenomaan syvärakenteessa, pintarakenteessa se ei ole lainkaan selvää. Vaikka näissä lauseissa subjektiksi voisi hahmottua referatiivirakenne (84) (vrt. Siro 1964: 145), Hakulisen ja Karlssonin mukaan on silti yleisempää, että pintasubjektina toimii referatiivirakenteen lähtökohtana olevan lauseen subjekti; se aiheuttaa verbikongruenssin (85a) ja on kiellossa partitiivissa (85b). (Hakulinen–Karlsson 1979: 347.)

(85) a. *Sateet* näyttä+vät tulevan.

b. *Ei* näytä tulevan *sadetta* ~ *sade (Hakulinen–Karlsson 1979: 348.)

²⁶ Näitä havaintoja referatiivirakenteen objektista ja predikaatista tukee myös Penttilä (1963: 598–599, 636–637.)

(86) Kaikki ei (kuitenkaan) tunnu epäonnistuvan (KL).

Erikseen huomattava kuitenkin on, että esitetty lähtökohta ei kuitenkaan tunnu niin luontealta esimerkissä (83); siinä *kaikki* edustaa paljoutta, (vrt. *kaikki tuntuvat epäonnistuvan*), eikä siten kongruoi, eikä subjekti ei taivu partitiiviin kiellossakaan (86).

Objektina toimivista referatiivirakenteista Hakulinen ja Karlsson toteavat, että suurin osa niistä verbeistä, jotka sallivat lauseobjektin, hyväksyvät *että*-lauseen lisäksi partitiivirakenteenkin. Päinvastaisia tapauksia, että verbi sallisi referatiivirakenteen mutta ei finitiivistä lausetta, ei ole. (Hakulinen–Karlsson 1979: 356.) Tyypillisesti referatiivirakenteen objektikseen saavat verbit jakautuvat kolmeen ryhmään:

1. Sanomisverbit, kuten *huomauttaa, ilmoittaa, kertoa, mainita, myöntää, todeta ja väittää*
2. Luulemisverbit, kuten *aavistaa, ajatella, arvata, arvella, edellyttää, kuvitella, luulla, otaksua, toivoa ja uskoa*.
3. Kognitiivisia ja havaintotoimintoja ilmaisevat verbit, kuten *havaita, huomata, kuulla, muistaa, nähdä, tajuta, tietää, unohtaa, ymmärtää ja älyt*. (Hakulinen 1979: 356.)

Ryhmän 1 verbejä Hakulinen ja Karlsson pitävät paria poikkeusta lukuun ottamatta eifaktiivisina, ryhmän 2 ja 3 verbejä semifaktiivisina. Lisäksi he huomauttavat, että partitiivirakenteella on päälauseesta riippumaton aikasuhte- ja persoonavalinta, ja se voi saada itsenäisen lauseadverbiaalin (87) (alleviivaus KL). Hakulinen ja Karlsson toteavat myös, että referatiivirakenteella ei ole mitään rajoituksia eri peruslausetyypeissä (88a)–(88e), mutta toisaalta rakenteelta puuttuu lausemaisista piirteistä erityisesti kielto ja modus. Kielenvastainen muoto on merkitty asteriskilla (89).

(87) Huomattiin hänen onneksi osaavan puolaa.

- (88) a. Huomaan *veljeni nukkuvan*.
 b. Toivotaan *huomenna satavan*.
 c. Etkö tiennyt *äitini piirtävän karttoja*?
 d. Huomatkaa nyt *eukon olevan maailman viimeinen kamassi*.
 e. Äkkiä havaitsimme *puihin puhkeavan lehdet*.

(89) Tiedän, että hänen asiansa *eivät ole* kunnossa $\Rightarrow \Rightarrow$ *Tiedän, hänen asiansa *eivän ole kunnossa*. (Hakulinen–Karlsson 1979: 356–357.)

Lisäksi huomattakoon, että referatiivirakenteessa sanajärjestys ei ole temaattisesti yhtä vapaa kuin finitiillauseessa (90a)–(90d). Kielenvastaista muotoa on jälleen merkitty

Vilkunan mukaan referatiivirakenteen *-vAn* ja *-neen-* -tunnukset ovat pikemminkin kiteytyneitä muotoja kuin käsitettävissä partisiipin sijoiksi. Hän jatkaa, että referatiivirakenne toimii verbin kakkosargumenttina, infiniittisenä objektina. Edellistä Vilkuna puolestaan pitää argumenttina sille, ettei referatiivirakenteen loppu-*n* ole objektin sija; muuten hallitsevan lauseen kielto muuttaisi referatiivimuodon odotuksenmukaisesti partitiiviin (92). (Vilkuna 2000: 293.) Erikseen huomattakoon, että tämä Vilkunan huomio muodostaa vasta-argumentin Setälän aiemmalle tulkinnalle.

(92) En uskoisi asian ratkeavan (~ *ratkeavaa) (Vilkuna 2000: 293).

Vilkuna toteaa, että kaikki lauseoppikuvaukset hänen omaansa asti lukevat referatiivirakenteen lauseenvastikkeisiin. Vilkuna ei ota asiaan suoraan kantaa, mutta toteaa, että termi on sopiva, sillä referatiivirakenteella on useimmiten suora suhde saman verbin täydennyksenä toimivaan finiittiseen *että*-lauseeseen. Vilkuna lisää, että referatiivirakenne on muutoinkin hyvin lausemainen, koska sillä on oma genetiivisubjekti, kaksi aikasuhdetvaihtoehtoa ja passiivimuoto. Edelleen Vilkuna toteaa, että useimmat finiittisen *että*-lauseen täydennyksekseen saavat sallivat täydennyksekseen myös referatiivirakenteen, mutta eivät kuitenkaan kaikki – tällaisista verbeistä Vilkuna mainitsee esimerkkeinä *kattua* tai *pyytää anteeksi*. Rajoitteita referatiivirakenteen esiintymiselle asettaa myös se, ettei ei-finiittinen variantti esimerkiksi pysty ilmaisemaan kieltoa tai moduksista konditionaalia tai potentiaalia. Kieltäville, konditionaalisille ja potentiaalisille finiittisille *että*-lauseille ei toisin sanoen voi muodostaa vastinetta. (Vilkuna 2000: 294.)

Hakulisen ja Karlssonin tavoin myös Vilkuna huomauttaa referatiivirakenteen lohkeamistendenssistä, jolloin referatiivirakenteen jäseniä on hallitsevan lauseen jäsenten seassa. Vilkuna jatkaa, että genetiivisubjekti lähtee liikkeelle helpoiten, jos finiittiverbinetinen paikka on vapaa (93). (Vilkuna 2000: 295.)

(93) Uolevin sanottiin pääsevän toimituspäälliköksi (Vilkuna 2000: 295.).

Esimerkistä (93) voidaankin tehdä kaksi päätelmää: yhtäältä voidaan ajatella niin, että tyypillisesti subjektin paikka on lauseessa juuri finiittiverbin edessä, joten subjekti käyttäytyy tässä kohdin samoin kuin tyypillinen nominatiivisubjektikin. Sitten taas toisaalta, jos ajatellaan subjektia juuri infiniittisen rakenteen subjektina, lohkeava genetiivisubjekti ei esiinny oman predikaattinsa, partisiippimuodon, edessä. Genetiivisubjektin esiintyminen passiivisen finiittiverbin edellä näyttäytyy helposti lisäksi siten, että genetiivinen subjekti ikään kuin jäisi yksin edustamaan koko referatiivirakenteen objektiasemaa, ja

partisiihin ja hallitsevan lauseen predikaatin ilmaisema toiminta näyttää helpommin sulautuvan yhdeksi kuin lohkeamattomassa tapauksessa (94):

(94) Sanottiin Uolevin pääsevän toimituspäälliköksi (KL).

Vilkuna toteaa vielä erikseen, että jos referatiivirakennetta vastaavassa finiittilauseessa verbi saa tyypillisen, kongruoivan nominatiivisubjektin (jota Vilkuna nimittää normaali-subjektiksi), itse referatiivirakenteen subjekti on genetiivissä (95). (Vilkuna 2000: 295). Tämä huomio vahvistaa myös monia niitä jo esitettyjä tulkintoja, että genetiivisubjekti on infiniittisessä rakenteessa tyypillisen nominatiivisubjektin muunnos.

(95)
 Luulisin [asian ratkeavan]
 REF-TÄYD |
 G-SUBJ (Vilkuna 2000: 295.)

Vaihtoehtona on Vilkunan mukaan myös, että referatiivirakenteen subjekti jää pois, ja sitä ilmaisee verbissä omistusliite. Hän muistuttaa, että partisiihi on tässä kohdin nominaalisempi kuin infinitiivi, sillä infinitiivimuoto ei omistusliitettä saa. Omistusliitteinen partisiihi ei voi kuitenkaan esiintyä yhdessä *hänen*-genetiivin kanssa, ja näin ollen se ilmaiseekin Vilkunan mukaan yksinkertaisesti sitä, että referatiivirakenteen subjekti on sama kuin hallitsevan lauseen (96). Genetiivisubjekti on pakollinen kuitenkin heti, kun hallitsevassa lauseessa ja referatiivirakenteessa on eri subjektit. Tällöin omistusliitekään ei liity partisiihimuotoon (97a)–(97b). Vilkuna summaakin, että tyypillinen nominatiivisubjekti edustuu referatiivirakenteessa joko genetiivisubjektina tai paljaana omistusliitteenä. (Vilkuna 2000: 295–296.)

(96) Uolevi haaveilee rupeavansa papiksi (Vilkuna 2000: 295).

(97) a. Elsa kimmastui, kun Uolevi sanoi hänen valehtelevan
 (~ *hänen valehtelevansa).
 b. Minä kimmastuin kun Uolevi sanoi minun valehtelevan
 (~ *valehtelevani). (Vilkuna 2000: 296.)

Todettakoon myös, että esimerkissä (96) kuvastuu hyvin myös se aiemmin esiin tullut havainto, miten samasubjektinen finiittilauseen kanssa oleva, finiittiverbin edellä edustava nominatiivinen subjekti taka-alasta partisiihin predikoiman toiminnan tekijyyden ja ikään kuin sulauttaa sen finiittiverbin toimintaan.

Vilkuna sen sijaan toteaa olevan vähemmän selvää, missä määrin referatiivirakenteeseen voi panna muunsijaisia subjektiehdokkaita kuin genetiivin (Vilkuna ei siis lue edellisen esimerkin nominatiivia kahden verbimuodon yhteenlangenneeksi subjektiksi), mutta mainitsee, että referatiivirakenne voi myös vastata ainakin eksistentiaalilauseetta, jolloin sen subjekti ei välttämättä ole genetiivissä vaan partitiivissa tai nominatiivissa, ja tässä tapauksessa genetiivisubjektille kuuluvalla paikalla on tavallisesti obliikvi (98). Lisäksi Vilkuna huomauttaa, että referatiivirakenteen passiivimuoto on impersoonaalinen, subjektiton, kuten passiivi tavallisestikin (99). (Vilkuna 2000: 296–297.)

- (98) Luulisin ahvenia olevan vielä jäljellä.
 järvessä olevan vielä ahvenia.
 järvessä olevan ainakin yksi ahven.

- (99) Erityisesti toivottiin löydettävän uusia käyttötapoja ja sovellutuksia.
(Vilkuna 2000: 297.)

Edelleen Vilkuna tekee aiempien lauseopinkuvauksien tapaan havainnon, että referatiivirakenteen oma objekti määräytyy hallitsevasta lauseesta riippumatta. Edellinen taas on Vilkunan(kin) mukaan tulkittu merkiksi referatiivirakenteen lausemaisuudesta; se käytetään kuin sitä vastaava finiittilause. Näin ollen esimerkiksi hallitsevan imperatiivi- tai passiivilauseen yhdysrakenteen osana oleva referatiivirakenne voi saada *n*-päätteisen objektin (100). (Vilkuna 2000: 297–298.)

- (100) Kerro vain toisillekin Uolevin saaneen palkankorortuksen (Vilkuna 2000: 298).

Täten kumoutuu myös yleinen objektisääntö, jonka mukaan vain kongruoiva nominatiivisubjekti sallii *n*-päätteisen objektin. Vilkuna (2000: 298) tosin mainitsee, että aivan poikkeuksetta ei referatiivirakenteen subjektillisen variantin objekti kuitenkaan *n*-päätteinen ole. Passiivimuotoisen referatiivirakenteen objekti näyttäisi sen sijaan riippuvan hallitsevasta lauseesta – aktiivimuotoinen hallitseva lause laukaisee *n*-päätteisen referatiivirakenteen oman objektin (yksikössä), passiivimuotoinen hallitseva lause taas jättää referatiivirakenteen oman objektin päätteettömäksi, esimerkiksi *ministeri otaksui asiassa tehdyn virheen*. (Vilkuna 2000: 297–298.) Yhtä kaikki etenkin aktiivisten referatiivimuotojen osalta niiden objektin käyttäytyminen tukee osaltaan genetiivisubjektin nykyistä subjektitulkintaa.

Kuitenkin niitä referatiivirakenteen tapauksia, jota aiemmat lauseopit ovat pitäneet suhteessa hallitsevaan lauseeseen lauseenjäsenasemaltaan subjektina, Vilkuna pitää

erikoistapauksena, jotka saavat täydennyksensä referatiivimuodossa ja joilla on, samoin kuin referatiivirakenteella, kaksi aikasuhtesuhdetta ja aktiivi- ja passiivimuodot. Referatiivirakenteesta tämän rakenteen erottaa kuitenkin subjekti, joka on Vilkun mukaan nominatiivissa ja kongruoi normaalisti, eivätkä näissä tapauksissa omistusliite tai genetiivisubjekti tule kyseeseen. Tällaisen laajentuman saavia verbejä ovat *näkyä, näyttää, kuuluu, tuntuu* ja *vaikuttaa*. (Vilkuna 2000: 300–301.) Vilkuna perustelee näiden referatiivimuotojen luokittelua erikoistapauksiin seuraavalla eronteolla:

(101) Pojat näyttivät osaavan olla hiljaakin.

(102) Pojat näyttivät osaavansa olla hiljaakin. (Vilkuna 2000: 301.)

Vilkunan eronteko on sikäli erittäin perusteltu, jos ajattelee asiaa siltä kannalta, että varsinakin esimerkissä (101) kaksi erillistä toimintaa olisi vaikeasti hahmotettavissa. Esimerkin (102) possessiivisuffiksi puolestaan tuo kahden verbin ilmaiseman toimintaan erillisyyttä, koska sama subjektipersoona ilmaistaan kahteen kertaan. Toisaalta taas referatiivirakenteeksi tulkittavassa lauseessa *Uolevi haaveilee rupeavansa papiksi* finiittiverbi ja partiisiippi näyttävät liittyvän kiinteästi yhteen.

Iso suomen kielioppi

ISK määrittelee referatiivirakenteen infiniittiseksi lausekkeeksi, jonka muodostaa partiisiippipohjainen *vAn-*, *neen-* tai *-tUn*-tunnuksinen referatiivimuoto. Edelleen referatiivirakenteella on aktiivi- ja passiivimuoto, kaksi aikasuhtevaihtoehtoa (päättymätön – aiempi) sekä aktiivimuotoisena genetiivisubjekti tai sitä vastaava possessiivisuffiksi. Referatiivirakenteen päättymätön muoto (*-vAn*) ilmaisee hallitsevaan lauseeseen nähden päättymättömyyttä tilannetta, joka voi olla sen kanssa kokonaan tai osittain samanaikainen tai seurata sitä. Aiemmassa muodossa tekeminen on joko päättynyt tai alkanut aiemmin kuin hallitsevan lauseen tekeminen, mutta jatkuu edelleen. (VISK § 538.)

(103) PÄÄTTYMÄTÖN: *-vAn*

AKTIIVI Olisi luullut *hänen olevan viisaampi*.

PASSIIVI En uskoisi *näin sanottavan*.

(VISK § 538.)

AIEMPI: *-neen/-tUn*

Aavistin *hänen luopuneen*.

Pelkäsin *koneellani käydyn*.

Referatiivirakenne toimii tavallisesti ISK:n mukaan objektina, ja sen saavat objektikseen useimmat niistä verbeistä, jotka sallivat objektikseen finiittisen *että*-lauseen. Tällaisia verbejä ovat kommunikaatioverbit, kuten *sanoa, ilmoittaa, kiistää, vakuuttaa* ja *vihjata* sekä havaintoa tai muuten mentaalista tilaa predikoivat verbit, kuten *ajatella, tietää*,

muistaa, luulla, nähdä ja haluta (103). ISK muistuttaakin, että rakenteella voidaan – nimensä mukaisesti – referoida puhetta tai ajatuksia. Lisäksi sillä voidaan ilmaista abstraktia suhdetta. Tällaista suhdetta ilmaisevia verbejä ovat esimerkiksi *edellyttää, todistaa ja osoittaa*. Referatiivirakennetta ei voida kuitenkaan muodostaa silloin, kun asiantilaa luonnehtii predikatiiviadverbiaali tai muu adverbialitäydennys – tällöin objektina on lause, esimerkiksi *Viitasalo piti välttämättömänä, että neuvotteluja jatketaan heti*. (VISK § 538.)

Kaikkien muiden kuvauksien paitsi Vilkun lauseopin tapaan ISK katsoo, että referatiivirakenne voi toimia objektinaseman lisäksi myös subjektina eräiden intransitiiviverbien ohessa silloin, jos verbi sallii subjektikseen myös finiittisen *että*-lauseen: *kuulusteluissa paljastui Hitlerin ilmeisesti sairastaneen Parkinsonin tautia*. ISK huomauttaa myös muiden kuvausten tavoin, että referatiivirakenne voi vastata erikoislauseyyppiä (104), kuten tila-, tulos-, eksistentiaali- ja omistuslausetta sekä tunnekausatiivilauseetta, ja tämä puolestaan erottaa ISK:n mukaan partisiippirakenteen monista muista infiniittisistä lausekkeista. Lisäksi referatiivirakenne voi hajota hallitsevan lauseen tai täydennyksenä toimivien infiniivilausekkeiden sekaan (105), ja se eroaa muista partisiippilausekkeista myös siinä, että hallitsevan lauseen kielteisyyden vaikuttaa sen objektin sijaan (106). (VISK § 538.)

(104) *Saarella* kerrottiin *olevan rauhallista* ja kaupat olivat auki tavalliseen tapaan.

(105) Mikä on sitten se juttu, *josta* et arvele *minun pitävän*?

(106) Syyttäjä *ei* usko miehen tehneen *itsemurhaa Thaimaassa*. (VISK § 538.)

(107) En usko tehneeni virhettä. [mutta varmaa ei ole, ettei virhettä olisi tehty] (KL)

Sikäli havainto hallitsevan lauseen kielteisyyden vaikutuksesta referatiivirakenteen objektin sijanvalintaan tuntuu loogiselta, sillä kielto indikoi, että referoitua ei välttämättä pidetä tapahtuneeksi, mutta toisaalta; se ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että partisiipin ilmoittama toiminta ei olisi tapahtunut (107). Toisaalta piirre korostaa tässä kohdin referatiivirakenteen epäitsenäistä asemaa, sillä kielto ei ole aiempaan tutkimuskirjallisuuteen vedoten referatiivirakenteessa mahdollinen. Kuitenkin aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta tiedetään myös, että referatiivirakenteen oma objekti voi saada myös *n*-päätteisen objektin, mitä pidetään nominatiivisen kongruoivan subjektin ominaisuutena.

ISK kuitenkin lukee intransitiivisten verbien yhteydessä subjektina toimiviksi referatiivirakenteiksi vain ne muodot, joilla on genetiivisubjektin mahdollisuus. Jos hallitsevan lauseen subjekti on nominatiivinen eikä partisiippiosalla ole genetiivisubjektin

mahdollisuutta, kyseessä on referatiivimuoto, joka muodostaa hallitsevan verbin kanssa verbiketjun. Tällaisia hallitsevan lauseen vaikutelmaverbejä ovat *paljastua*, *osoittautua*, *käyda ilmi* ja *selvitä*. Myös *näyttää olevan* -rakenne tulkitaan verbiketjuksi. (VISK § 538, 542.) Huomattakoon myös, että tämä ISK:n tulkinta tukee omaa havaintoani nominatiivin ja partisiipin ilmaiseman toiminnan tekijyyden taka-alaistumisen yhteydestä.

Tässä luvussa on käytetty (oppihistoriastakin johtuen) termejä *partisiippirakenne* ja *referatiivirakenne* synonyymisesti, mutta ISK puhuu pelkästään referatiivirakenteesta erottaakseen referatiivilausekkeen muista partisiippilausekkeista; referatiivilausekkeessa referatiivimuoto on aina yksikössä, eikä sen loppu-*n* käytäydy kuten genetiivimuotoinen objekti tai genetiivimuotoinen määrite; partisiipin pääte on vaihtelemattomasti *n*-loppuinen. (VISK § 538.)

J. Leinon tulkinta

J. Leino antaa referatiivikonstruktiosta seuraavan esimerkin:

(108) Kuulin Karoliinan lähteneen (J. Leino 2015: 236.)

J. Leino (2015: 237) jatkaa, että se (108) koostuu kommunikaatio- tai kognitioverbistä, sen nominatiivisubjektista sekä ei-finiittisestä täydennyslausekkeesta. Huomattava on, että määritelmä vastaa myös referatiivirakenteeseen liittyviä ominaisuuksia yleisesti. J. Leino puolestaan huomauttaa, että kuten temporaalirakenteessakin (luku 3.4.), myös referatiivirakenteessa on kaksi aikasuhdetta: toinen on rakennettu toisen tai menneen partisiipin ympärille (vrt. (108)), ja tuo partisiippi ilmaisee mennyttä tapahtumaa suhteessa hallitsevan lauseen predikaatioon. Toisessa aikasuhddevaihtoehdossa käytetään ensimmäistä tai nykyistä partisiippia, jolloin hallitsevan lauseen verbin ja partisiipin ilmaisemat predikaatiot tapahtuvat samanaikaisesti: *kuulin Karoliinan lähtevän*. (J. Leino 2015: 237.)

Historialliselta katsantokannalta referatiivirakenteen genetiivisubjekti ei J. Leinon mukaan ole benefaktiivinen täydennys tai genetiiviattribuutti vaan hallitsevan lauseen alkuperäinen objekti. J. Leino katsoo, että täten lause *näin pojan menevän* palautuisi lauseeseen, jossa subjektipersoonan minä oikeastaan 'näkee pojan'. Partisiippimuoto on sen sijaan alkujaan tulkittu joko genetiivisubjektin modifioijaksi (tai alkuperäiseksi objektiksi) tai genetiivisubjektin appositionaaliseksi parafrasiksi. J. Leinon mukaan siis lause *näin pojan menevän* tarkoitti alun perin sentapaisia 'näin menevän pojan' tai 'näin pojan, menijän'. (J. Leino 2015: 242.)

J. Leino jatkaakin, että referatiivirakenteen kohdalla sen genetiivisubjekti on kohonnut sujektiluokkaan genetiivi–akkusatiivi-synkretismin tuloksena. Referatiivirakenteen genetiivisubjektia on näin ollen käytetty aiemmin hallitsevan verbin akkusatiiviohjettina. J. Leino huomauttaa, että objektin muuntuminen subjektiksi saattaa äkkiseltään vaikuttaa oudolta, mutta relevantti syy subjektiksi kohoamiseen piilee referatiivirakenteen hallitsevien verbien ominaisuuksissa; ne ovat vain tietty harvalukuinen määräjoukko, jotka ovat vain marginaalisesti transitiivisia – NP-objektin sijaan nämä verbit saavat tyypillisesti lausemuotoisia täydennyksiä. Ja sellainen ei-finiittinen referatiivirakenne on: siinä on muun muassa subjekti- ja predikaattiosat. (J. Leino 2015: 246–247.)

J. Leino analysoi referatiivirakenteen nykyisen genetiivisubjektin, historiallisesti tarkasteltuna akkusatiiviohjettin, suhteutuvan tyypilliseen nominatiivisubjektiin seuraavasti:

ASETELMA 3. Synkreettisen akkusatiiviohjettin ominaisuudet verrattuna tyypilliseen nominatiivisubjektiin.

✓	Kategoria: NP
X	Sija: nominatiivi
X	Kongruenssi: verbi kongruoi
?	Asema: neutraalisti verbin edessä
?	hallitsevuus: esim. paljaan omistusliitteen korrelaatti
?	Rooli: tyypillisesti tekijä tai kokija
?	Semanttinen tyyppi: yleensä elollinen olio. (J. Leino 2015: 248.)

J. Leino muistuttaa, että vertailtaessa historian synkreettisiä objekteja prototyyppisiin objekteihin täytyy ottaa kantaa siihen, millaisia objekteja tutkitaan. Kuitenkin voidaan joka tapauksessa sanoa, että synkreettiset objektit ovat substantiivisia lausekkeita mutta eivät nominatiivimuodossa eivätkä ne laukaise kongruenssia itsensä ja verbin välille. (J. Leino 2015: 247.) J. Leinon analyysi sisältää konkreettisesti paljon kysymysmerkkejä, epäselviä kohtia. Ne juontuvat referatiivirakenteen suuresta muuttumisesta historian saatossa: muun ohella näihin muutoksiin lukeutuu muun muassa sanajärjestyksen vaihtuminen SOV-rakenteisesta SVO-rakenteiseksi, ja kaikkien referatiivikonstruktion edeltäjien uudelleenkonstruointi historiallisen muutoksen taustaksi sisältäisi niin paljon muuttujia, että johtopäätökset jäisivät väistämättä olettamusten varaan. Perusteltua on J. Leinon mielestä kuitenkin olettaa, että relevantissa ei-finiittisessä lauseessa tällaisilla synkreettisillä akkusatiiviohjetteilla olisi taipumusta esiintyä mahdollisena paljaan omistusliitteen korrelaattina. Semanttisen roolin ja tyyppin kannalta J. Leino puolestaan näkee, että referatiivikonstruktion esimuodoissa akkusatiiviohjetti voisi ilmaista ainakin periaatteessa mitä

tahansa mitä voimme kuvitella, mistä voimme puhua tai mitä voimme ajatella. (J. Leino 2015: 247.)

Kokoavasti

Referatiivirakenteen säännöstö on lauseopinkuvausten perusteella melko hajanainen, ja tämä näkyy myös siinä, että kuvauksissa on väliin isoja eroja. Yhtä mieltä lauseopinkuvauksissa ollaan kuitenkin siitä, että referatiivirakenne on partisiippiytiminen, ja se saa subjektikseen yleensä genetiivimuotoisen seuralaisen. Jo Setälän kuvauksessa tulee kuitenkin esiin, että referatiivirakenteen subjektin sijanvaihtelu nominatiivin ja partitiivin välillä korreloi referatiivirakennetta vastaavan finiittilauseen eksistentiaalisubjektin kanssa, ja tällainen rakenne onkin yleensä eksistentiaalirakenne, joskaan ei aina. Yhtä kaikki myös referatiivirakenteen kohdalla nousee esiin myös muissa rakenteissa nähty piirre, että genetiivisubjekti referatiivirakenteessa vastaa jotakuinkin finiittilauseen tyyppillistä nominatiivisubjektia, ja partitiivi ja nominatiivi puolestaan taka-alastavat teki- jyyttä.

Lisäksi lauseopit ovat myös referatiivirakenteen lauseenjäsenasemasta varsin yksimielisiä, ISK:ta ja Vilkun lauseoppia lukuun ottamatta. Näin ollen referatiivirakenne on suhteessa hallitsevaan lauseeseen objekti silloin, kun referatiivirakenne vastaa objektina toimivaa *että*-lausetta ja subjekti silloin, kun referatiivirakenne vastaa subjektina toimivaa *että*-lausetta. Subjektisissa referatiivirakenteissa hallitsevan lauseen (nominatiivinen) subjekti ja referatiivirakenteen subjekti näyttävät lankeavan yhteen. Vilkuna ei laske subjektina toimivia rakenteita referatiivirakenteiksi ensinkään vaan hän puhuu referatiivimuodosta. ISK puolestaan näkee, että referatiivirakenne voi toimia suhteessa hallitsevaan lauseeseen subjektina vain, jos rakenteella itsessään on myös genetiivisubjektin mahdollisuus – muutoin on puhe referatiivimuodosta. Yhtä mieltä lauseopit ovat myös siitä, että referatiivirakenteen voivat saada vain diktiivinen, tietty verbijoukko, joka koostuu lähinnä aistihavaintoverbeistä. Ennen nykyistä subjektiasemaa referatiivirakenteen subjektiosia on nimitetty subjektipersonaksi ja genetiivisubjektiksi (ei täyttä subjektiasemaa, vrt. luku 2.4.).

Myöhemmissä lauseopin kuvauksissa nousee esiin myös referatiivirakenteen kaksi aikasuhdenvaihtoehtoa, aiempi ja päättymätön. Lausemainen se on sikäli, että sillä on itsenäinen aikasuhte- ja objektin sijanvalinta, ja se voi saada itsenäisen lauseadverbiaalinkin. Epäitsenäinen se on toisaalta puolestaan siinä, että se ei voi olla kielteinen, siltä puuttuu

sekä kielto että modus, mutta hallitsevan lauseen kielteisyys vaikuttaa sen objektin sijainvalintaan; näin kumoutuu myös se sääntö, että vain tyypillisen nominatiivisubjektin sisältävä lause voi saada totaaliobjektin. Näin ollen totaaliobjekti vie referatiivirakenteen genetiivisubjektin lähelle tyypillistä nominatiivisubjektia, mutta toisaalta referatiivirakenne kokonaisuutena on tiukasti sidoksissa suhteessa hallitsevaan lauseeseen. Referatiivirakenne nimensä mukaisesti referoi eli selostaa tapahtumia, joten joissain tapauksissa erillisen katsojan implikaatio referatiivirakenteessa predikoituun toimintaan on ilmeistä, esimerkiksi *näin pojan leikkivän, näyttää tulevan sade*. Toisaalta aina näin ei ole, esimerkiksi lauseessa *Uolevi haaveilee rupeavansa papiksi*.

3.4. Temporaalirakenne

Jaakolan (2004: 230) aineistossa temporaalirakenne on kolmanneksi yleisin (17 prosenttia kaikista genetiivisubjektin esiintymistä), mutta Lauseopin arkiston aineistossa se on vasta viidenneksi yleisin vain 4 prosentilla kaikista esiintymistä. (J. Leino 2015: 238; liite 1) Tästä voidaan päätellä, että temporaalirakenteen käyttö on selvästi painottunut kirjoitettuun kieleen. Temporaalirakenteella on referatiivirakenteen tavoin kaksi aikasuhdetta, mutta eri aikasuhteita ilmaisevat temporaalirakenteet eroavat kuitenkin myös verbimuodoltaan: hallitsevan verbin kanssa samanaikaista tapahtumaa kuvaavan rakenteen ydin on E-infinitiivin (II-infinitiivin) inessiivi, hallitsevaan verbiin suhteessa aikaisempaa tapahtumaa kuvaa puolestaan mennyt partisiippi, passiivin II-partisiippi. (J. Leino 2015: 236–237.)

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälä toteaa, että II-infinitiivin inessiivi ilmaisee tekoa, joka on samanaikainen hallitsevan pääverbin ilmaiseman teon kanssa. Nykyistä genetiivisubjektia hän nimittää suoraan subjektiksi (vaikka sillä ei ole subjektia käsittelevässä luvussa subjektiasemaa) jatkamalla, että aktiivisen infinitiivimuodon subjektia ilmaistaan joko subjektiivigenetiivillä (109) tai suffiksilla (110) suffiksisääntöjen mukaisesti. Jos infinitiivin tekijäpersoonaa ei ole ilmaistu, käytetään passiivimuotoa (111). Lisäksi aktiivimuotoakin voidaan Setälän mukaan käyttää persoonattomasti, ilman genetiiviä tai suffiksia, etenkin silloin, jos infinitiivillä ei ole subjektia. (Setälä 1926: 111–112; 1973: 112.) Tällöin on puhe nollapersoonaisista rakenteista (112).

(109) Kevään tullessa muuttolinnut palaavat Suomeemme.

(110) Poikkeatko mennessäsi kalakauppiaille?

(111) Tästä setelistä maksaa Suomen Pankki vaadittaessa sata markkaa.

(112) Mennessä viivytettiin viikko. (Setälä 1926: 111–112; 1973: 112.)

Setälä muistuttaa erikseen, että II infinitiivin inessiiviä käytetään temporaalirakenteena. Setälän määritelmässä se vastaa sellaista temporaalilauseetta, jossa predikaatin ilmaisema tekeminen on samanaikainen hallitsevan lauseen predikaatin ilmaiseman tekemisen kanssa. (Setälä 1926: 112; 1973: 113.) Erikseen huomattakoon, että temporaalirakenne näyttää esimerkeissä ikään kuin mukautuvan hallitsevan lauseen aikamuotoon; infinitiivin on ikään kuin koodattuna mahdollisuus ilmentää sekä preesenssiä (113) että imperfektiä (114). Toisaalta preesens ei Setälän esimerkkilauseessa asemoidu nykyhetkeen vaan lause on pikemminkin geneerinen, puhehetkestä riippumaton toteamus:

(113) Kevään tullessa muuttolinnut palaavat = kun kevät tulee, niin muuttolinnut palaavat.

(114) Kevään tullessa muuttolinnut palasivat = kun kevät tuli, niin muuttolinnut palasivat.

(Setälä 1926: 112; 1973: 113.)

Temporaalirakenteen mennyttä muotoa Setälä kutsuu passiivin II partisiipin partitiiviksi (115). Sitä käytetään Setälän mukaan ilmaisemaan tekoa, jonka suorittamisen jälkeen jotakin tapahtuu. Kuten yllä mainitussakin temporaalirakenteen muodossa, myös tässä rakenteessa subjektia ilmaistaan genetiivillä (116) sekä possessiivisuffiksilla (117) yleisten suffiksisääntöjen mukaan. Setälä lisää, että passiivin II partisiipin ympärille muodostettu temporaalirakenne vastaa sellaista, jonka tekeminen on hallitsevan lauseen tekemiseen verraten loppuun saatettu (118). (Setälä 1926: 120–121; 1973: 121–122.)

(115) Syötyä lähdettiin kävelemään.

(116) Miehen lähdettyä pois panin maata.

(117) Vaimo, kuultuaan miehensä sairastuneen, juoksi lääkäriä hakemaan.

(118) Syötyä lähdetään = kun on syöty, lähdetään; syötyä lähdettiin = kun oli syöty, lähdettiin.

(Setälä 1926: 121; 1973: 122.)

Penttilän mukaan temporaalirakenteita voidaan pitää yleensä neksuksina, sillä niiden muodostamassa saneliitossa ei ole, historiallisesti katsoen enää, edussanetta eikä niistä kumpikaan ole syntaktiselta toisen veroinen; temporaalirakenteista erottuu subjekti- ja predikaattiosa (Penttilä 1963: 637). Erikseen huomattakoon kuitenkin tässä kohdin, että Penttilä (1963: 637–640) laskee temporaalirakenteisiin kuuluvaksi myös niin kutsutun modaalirakenteen, josta esimerkkinä on *illan tullen*, ja modaalirakenteisiin kuuluvan

kenenkään huomaamatta -tyypin. Koska nämä kaksi modaalirakennetta eivät kuitenkaan kuulu ISK:ssa genetiivisubjektillisiksi käsitettäviin rakenteisiin, jätän ne tässä vain maininnan tasolle ja keskityn Penttilän analyysiin genetiivisubjektin saavista rakenteista – vaikka Penttilä toteaa, että kaikissa temporaalirakenteissa, viimeksi mainitut mukaan lukien, subjektiosana on yksikön tai monikon genetiivi tai partisiippiin kuuluva omistusliite. Modaalirakenteet pois luettuna Penttilän analyysi temporaalirakenteiden predikaattiosasta on sama kuin Setälän; predikaattiosa on joko aktiivin tai passiivin II infinitiivin inessiivi tai passiivin II partisiipin partitiivi. Subjekti saattaa kokonaan puuttuakin, ja tällöin Penttilä katsoo olevan kyse tapauksista, joissa predikaattiosana on passiivinen infinitiivi tai joissa aktiivimuotoinen infinitiivi on yleistävä, ”epämääräispersoonainen” ilmaus. Omistusliite liittyy predikaattiosaan yleisten suffiksisääntöjen mukaan, mikä johtaa Penttilän mukaan siihen, että kolmannen persoonan omistusliitettä käytetään ainoastaan silloin, kun temporaalirakenteen ja hallitsevan lauseen subjekti on sama. Tästä esimerkkinä Penttilä käyttää lausetta *kaatuessaan vene särkyi pahoin*. (Penttilä 1963: 637.)

Genetiivi ja aktiivin tai passiivin II infinitiivin inessiivi, joita Penttilä nimittää *meidän ajattellessamme, papin laulaessa* -rakenteeksi (119)–(121), ilmaisevat hallitsevan lauseen kanssa samanaikaista toimintaa. Genetiivin ja passiivin partisiippijohdoksen yksikön partitiivi, *vieraiden lähdettyä* -rakenne (122), on Penttilän mukaan puolestaan merkitykseltään selvä temporaalirakenne, jossa ilmoitetaan hallitsevan lauseen ilmaisemaa toimintaa aikaisempi toiminta. Subjektipersoonaa saattaa, kuten muissakin temporaalirakenteiden tapauksissa, oli pelkkä omistusliite, ja ilman subjektia rakenne esiintyy silloin, kun se on epämääräispersoonainen. Lisäksi Penttilä katsoo, että rakenteen genetiivi on nimenomaisesti subjektiivinen (123). Esimerkiksi lauseke *vihollisen voitettua* merkitsee hänen mukaansa samaa kuin ’kun vihollinen on tai oli voittanut’, kun taas historiallisesti merkitys on saattanut olla ’kun vihollinen on tai oli voitettu’²⁷. (Penttilä 1963: 637–639.)

(119) Meidän vasta ajattellessamme huoneisto myytiin.

(120) Mestari poistui lavalta yleisön osoittaessa voimakkaasti suosiotaan

(121) Haluttaessa ~ pyydettyä peritään maksu postiennakkoa käyttäen.

(122) Vieraiden lähdettyä ryhdyin heti työhön.

(123) Vieraiden tultua saunottiin. = Kun vieraat olivat tulleet, saunottiin. (Penttilä 1963: 639.)

²⁷ Subjektiivisuudesta ks. myös Setälä 1926: 121; 1973: 122.

Lisäksi Penttilä (1963: 637) toteaa, että temporaalirakenteet kuuluvat lauseenvastikkeisiin. Kuitenkin huomattava on, että tarkastelussa olevista rakenteista jostakin syystä ainoastaan partisiipin ympärille rakentuvalle temporaalirakenteelle Penttilä esittää sitä vastaavan finiittilauseen.

Infinitiiviytimisen temporaalirakenteen Siro jäsentää suhteessa hallitsevaan ajan adverbiaaliksi. Koska rakenne ei voi toimia kvasipredikaattina, eli se ei voi osoittaa suhdetta johonkin toiseen jäseneseen (eikä subjektipersoonaa voi edustaa mikään peruslauseen jäsen), sen omaa subjektipersoonaa on aina ilmaistava agentilla, jota Siro luonnehtii *n*-päätteiseksi muodoksi (124). Kun agenttina toimii puolestaan substantiivin asemesta persoonapronomini, niin verbiin liittyy myös omistusliite; pronominia käytetään kuitenkin vain, jos lauseen subjekti on eri kuin infinitiivin subjektipersoonaa (125), muutoin agenttia osoittaa pelkkä omistusliite (126). Siro muistuttaa myös Setälän tavoin, että possessiivisuffiksia käytetään suffiksisääntöjen mukaan. Edelleen Siro toteaa, että aina infinitiivillä ei ole subjektipersoonaa, ja näissä tapauksissa voidaan käyttää myös passiivia (127). Kun hallitsevan lauseen ja infinitiivin subjektipersoonaa on sama, agenttia osoittaa vain infinitiiviin liittyvä possessiivisuffiksi. (Siro 1964: 111.)

(124) Halkojen loppuessa sammuu tuli, ja panettelijan poistuessa taukoaa tora.

(125) – kunnes heidän sormensa ja varpaansa alkavat nytkähdellä heidän nähdessään minun uniani.

(126) Mennessään hän kielsi minnekään lähtemästä.

(127) Toukoja tehtäessä oli suuria sateita. (Siro 1964: 111–112.)

Siro huomauttaa, että esimerkki (125) on suffiksisäännön mukainen; subjektina toimivat *sormensa* ja *varpaansa*, mutta infinitiivin subjektipersoonaa on *he*. Yleisellä tasolla Siro puolestaan toteaa, että II infinitiivin inessiivi temporaalirakenteena on lauseenvastike siksi, että se vastaa finiittistä temporaalilauseetta. Toinen lauseenvastikkeen tunnusmerkki on se, että akkusatiiviobjektin sijavaihtelu määräytyy itse temporaalirakenteen eikä hallitsevan lauseen mukaan; akkusatiiviobjekti on päätteellinen (128) silloin, jos se olisi sitä myös vastaavassa finiittilauseessa (129). (Siro 1964: 111–112.) Verrokkifiniittilauseen olen muodostanut itse.

(128) Palauttaessanne kirjan, ilmoittakaa nimenne (Siro 1964: 112).

(129) Kun palautatte kirjan, ilmoittakaa nimenne (KL).

Setälän ja Penttilän tavoin Siro katsoo, että II infinitiivin inessiivin ilmaisema toiminta on samanaikaista hallitsevan lauseen ilmaiseman toiminnan kanssa, ja hallitsevan lauseen

toimintaa aikaisempaa tekemistä ilmaisee toinen temporaalirakenne, passiivin II partisiipin partitiivi. Sen agentti ilmaistaan Siron mukaan tavanomaisesti. Tälle temporaalirakenteelle Siro ei kuitenkaan anna lauseenjäsenasemaa suhteessa hallitsevaan lauseeseen, sillä niitä ei voi luontevasti johtaa adjektiivirakenteista. Esimerkkinä Siro käyttää lausetta *Virkailijan mentyä kysymään asiaa toiselta virkailijalta mies käveli tiehensä*. (Siro 1964: 112, 140, 144–145.)

Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun lauseopit

Hakulinen ja Karlsson jäsentävät temporaalirakenteen suhteessa hallitsevaan lauseeseen ajan adverbialiksi. Temporaalirakenne vastaa finiittistä *kun*-lausetta, ja sillä tarkoitetaan kahta morfologisesti toisistaan poikkeavaa muotoa, passiivin II partisiipin partitiivia ja aktiivin II infinitiivin inessiiviä. Huomattava on, että vastoin kuin muut kielenkuvaukset, Hakulinen ja Karlsson eivät näin ollen lue omassaan passiivin II infinitiiviä temporaalirakenteeseen. Sen sijaan he näkevät temporaalirakenteeksi myös finaalirakenteen, mutta koska finaalirakenne ei ole ISK:ssa genetiivisubjektillinen eikä vastaa *kun*-lausetta, jätän sen tässä tarkasteluni ulkopuolelle. Aktiivin II infinitiivin inessiiviä Hakulinen ja Karlsson kutsuvat temporaalirakenteen preesensiksi (131a)–(131c) ja passiivin II partisiippia temporaalirakenteen perfektiksi (130a)–(130c). (Hakulinen–Karlsson 1979: 388.)

(130) a. *Kaaduttuaan* hän ei päässyt enää jaloilleen.

b. [Tuulen *revittyä* katon] tuvassa paleltiin.

c. [*Juotuaan* maidon] lapsi rauhoittui.

(131) a. Hän satutti *kaatuessaan* kätensä.

b. [Tuulen *repiessä* kattoa] koko talo tärisi.

c. [*Juodessaan* maitoa] lapsi nojaa tyynyyn. (Hakulinen–Karlsson 1979: 388.)

Genetiivisubjektiksi ISK:ssa määritellyn temporaalirakenteen genetiivin kohdalla Hakulinen ja Karlsson puhuvat eksplisiittisesti temporaalirakenteen subjektista. Temporaalirakenteessa subjekti merkitään riippumatta siitä, onko se sama- vai eritarkoitteinen hallitsevan lauseen subjektin kanssa. Jos subjekti on hallitsevan lauseen kanssa samatarkoitteinen, infinitiivin subjektia merkitään omistusliitteellä. Jos subjekti on hallitsevan lauseen kanssa eritarkoitteinen, subjekti genetiivistetään. Lisäksi temporaalirakenteen subjekti voi olla samatarkoitteinen jonkin hallitsevan lauseen obliikvimuotoisen NP:n kanssa, jolloin tarvitaan omistusliitteen lisäksi erottelevaa pronominia, esimerkiksi *tutustuin Maijaan hänen ollessaan turistioppaana*. (Hakulinen–Karlsson 1979: 390–391.)

Muiden lauseoppien tapaan Hakulinen ja Karlsson katsovat, että temporaalirakenteella on hallitsevasta lauseesta riippumaton objektin sija- ja valinta. Tämän lisäksi he listaavat hallitsevasta lauseesta riippumattomaksi myös subjektin ja tempuksen valinnan. Hakulinen ja Karlsson huomauttavatkin, että temporaalirakenne on kaikista lauseenvastikkeista lausemaisista, koska sillä on eniten autonomiaa hallitsevaan lauseeseen nähden. Temporaalirakenteen lausemaisuu- tta lisää myös se, että samoin kuin temporaalilauseetkin, eivät temporaalirakenteetkaan välttämättä ilmaise ainoastaan ajallista merkitystä vaan ne voivat myös ilmaista vaikkapa ehtoa, syytä tai merkitystä. Tästä esimerkkinä toimii lause *sateen sattuessa juhlat pidetään sisällä*. (Hakulinen–Karlsson 1979: 389, 391.)

Vilkuna puhuu Hakulisen ja Karlssonin tavoin temporaalirakenteesta temporaalisena lauseenvastikkeena, joka on suhteessa hallitsevaan lauseeseen ajankohdan adverbiali. Se vastaa aikaa ilmaisemaa *kun*-lausetta. Edelleen myös Vilkuna ottaa esiin temporaalirakenteen lausemaisuu- den: hänen mukaansa temporaalirakenne on suhteellisen lausemainen, koska sillä on oma subjekti, aktiivi- ja passiivimuoto sekä kaksi aikasuhteenvaihtoehtoa, hallitsevan lauseen aikainen ja sitä varhaisempi. Vilkuna tekee eri temporaalirakenteen varianttien kohdalla myös aspektuaalisen eronteon – infinitiivimuotoinen rakenne, jota Vilkuna kutsuu E-infinitiivin inessiiviksi, ilmaisee päättymätöntä aikaa, partisiippiytminen rakenne, jota Vilkuna puolestaan nimittää passiivin partisiipin muodoksi, ilmaisee päättynyttä aikaa (132). (Vilkuna 2000: 309–310.)

(132) Se tapahtui...

	PÄÄTTYMÄTÖN	PÄÄTTYNYT
AKT	kun kissa oli poissa. kissan ollessa poissa.	kun kissa oli tullut kotiin kissan tultua kotiin.
PASS	kun pöytää raivattiin pöytää raivatessa	kun talossa oli menty nukkumaan. ? nukkumaan mentyä

(Vilkuna 2000: 310.)

Erikseen Vilkuna toteaa, että vaikka partisiippiytminen temporaalirakenne on muodoltaan passiivinen partisiipin muoto (aik. passiivin II partisiippi, huomautus KL), sillä voi olla selvä aktiivin merkitys, jota edustaa Vilkunan mukaan juuri yllä mainittu *kissan tultua kotiin* -tyyppi. Aidosti passiivisessa rakenteessa ykkösargumentti jää ilmaisematta. Lisäksi Vilkuna mainitsee, että temporaalirakenteen verbi saa seuralaisia kuin mikä verbi tahansa kuitenkin lukuun ottamatta passiivista päättyneen ajan rakennetta, joka hylkii

sekä objekteja että adverbiaaleja. (Vilkuna 2000: 310.) Erikseen on hyvä huomata, että toisin kuin Hakulinen ja Karlsson, Vilkuna laskee temporaalirakenteen paradigmaan myös passiivisen E-infinitiivin.

Vilkuna huomauttaa, että temporaalirakenteen subjekti on genetiivissä ja jos subjekti on persoonapronomini, se vaatii infiniittimuotoon omistusliitteen. Edelleen hänen huomionsa asettuvat oppihistorialliselle jatkumolle hänen todetessaan, että temporaalirakenteen omistusliitesyntaksi on samanlaista kuin substantiivilausekkeiden myös siinä, että genetiivin ilmaisemisessa tai ilmaisematta jättämisessä eksplikoidaan sitä, onko rakenteen subjekti sama (133) vai eri (134) kuin hallitsevan lauseen. (Vilkuna 2000: 310–311.)

(133) (*Minun) Unkarissa ollessani kirjoitin paljon kirjeitä.

(134) Elsan täytyy aina hänen tenttiin lukiessaan kutoa jotakin. (Vilkuna 2000: 311.)

Vilkuna muistuttaa vielä erikseen, että temporaalirakenteen objektilla on hallitsevasta lauseesta riippumaton sijanvalinta. Tätä hän pitää – samoin kuin referatiivirakenteen kohdalla – osoituksena siitä, ettei nominatiivisubjekti ole kaikissa (infinitiivirakenteissa *n*-päätteisen subjektin edellytys. (Vilkuna 2000: 311.) Saman voi edelleen kuitenkin ajatella myös siten, että tämä piirre on yksi ominaisuus, joka argumentoi sen puolesta, että genetiivisubjekti vastaa infiniittisissä rakenteissa nominatiivisubjektia.

Iso suomen kielioppi

ISK määrittelee temporaalirakenteen hallitsevaan lauseeseen nähden puiteadverbiaalina toimivaksi infiniittiseksi lausekkeeksi. Sen edussanana on E-infinitiivin inessiivi, jota ISK nimittää *essA*-muodoksi, sekä TUA-infinitiitti. Edelleen temporaalirakenne ilmaisee, minkä toisen tapahtuman ajankohtaan hallitsevan lauseen predikoima tilanne sijoittuu. Temporaalirakenteista *essA*-muoto eksplikoi hallitsevan lauseen kanssa ”ainakin osittain samanaikaista” tapahtumaa, TUA-muoto aikaisempaa tai aiemmin alkanutta tilannetta. (VISK § 543.) Erikseen huomattakoon, että verrattuna muihin kielenkuvauksiin temporaalirakenteen aikasuhteenvaihtoehdot näyttävät näin tarkentuvan jonkin verran.

ISK jatkaa, että temporaalirakenteessa on genetiivisubjekti tai sitä vastaava possessiivisuffiksi, tai temporaalirakenne voi olla myös subjektiton. Lisäksi temporaalirakenne rajoittuu ISK:n peruslausetyyppeihin: sitä ei voi muodostaa ISK:n erikoislausetyypeiksi nimittämistä lausetyypeistä, esimerkiksi **minusta tultua kuuluisa* (135). (VISK § 543.)

(135)

SAMANAIKAINEN: *-essA*

AIEMPI: *-(t)tUA*

SUBJEKTILLINEN	Alhon jäädessä eläkkeelle ~ <i>jäädessään eläkkeelle</i> Virta oli toimistopäällikkönä.	Alhon jäätyä eläkkeelle ~ jäätyään <i>eläkkeelle</i> Virta sai uusia luottamustoimia.
SUBJEKTITON (VISK § 543.)	Eläkkeelle jäätäessä ~ jäädessä tulee mieleen kaikenlaista.	Eläkkeelle jäätyä on sitten aikaa puuhailla.

ISK toteaa, että temporaalirakenteella on periaatteessa aktiivi ja passiivi, mutta niiden rakenne on epäsymmetrinen; E-infinitiivin inessiivillä on morfologinen aktiivi ja passiivi, TUA-infinitiitti sen sijaan on passiivimuotoinen mutta tehtävältään aktiivimuotoisen E-infinitiivin inessiivin kaltainen. TUA-infinitiitti on lisäksi aina yksikössä, ja ISK katsookin, että se on kiteytynyt analysoimattomaksi ja se on etääntynyt sekä passiivin että partitiivin merkityksestä. Edelleen TUA-infinitiittiin liittyy sekä genetiivisubjekti että objekti, mikä osoittaa sen käyttäytyvän aktiivimuodon tavoin. Tästä esimerkkinä ISK mainitsee lauseen *poliisin pysäytettyä auton ~ heilautettua kättään*. Lisäksi ISK huomauttaa, että temporaalirakenne kuuluu niihin infiniittisiin rakenteisiin, jonka objektin sijaan hallitseva lauseella ei ole vaikutusta; hallitsevan lauseen kielteisyyttä ei laukaise partitiivia ja totaaliobjektin sija on genetiivissä. Objektia ei tosin ISK:n mukaan juuri käytetä kuin genetiivisubjektin tai possessiifisuffiksin sisältämissä tapauksissa. ISK toteaa myös muiden lauseopinkuvausten tapaan, että genetiivin ja omistusliitteen esiintymisehdot ovat samat kuin substantiivilausekkeiden yhteydessä: pelkkä omistusliite ilmaisee subjektin, kun ensimmäisen tai toisen persoonan pronominia ei ilmipanna ja kun hallitsevan lauseen ja temporaalirakenteen subjektit ovat samat. (VISK § 543, 546.)

J. Leinon tulkinta

Kuten jo luvun alussa käy ilmi, J. Leino muistuttaa temporaalirakenteen kohdalla, että temporaalikonstruktoita on kaksi: E-infinitiivin inessiivi ja sen predikaatti, esimerkiksi *Kalle vihelteli tuulen ulvoessa*, ja passiivin II partisiipin partitiivi, esimerkiksi *opettaja pyyhki taulun oppilaiden lähdettyä*. Nämä kaksi konstruktoita kuitenkin käyvät yksiin J. Leinon mukaan intuitiivisesti siten, että E-infinitiivin inessiiviä käytetään ilmaisemaan hallitsevan lauseen kanssa samanaikaista toimintaa (tai niin kutsutusti preesensiä), ja passiivin II partisiippia puolestaan ilmaisemaan suhteessa hallitsevaan lauseeseen aiempaa toimintaa (tai niin kutsutusti imperfektiä). (J. Leino 2015: 243.) Molempien rakenteiden genetiivisubjektin alkuperä on genetiivisessä attributissa. Temporaalirakenteen predikaatti on näin ollen alkujaan ollut deverbaalinen substantiivi, joka on kielipillistunut infiniittiseksi verbimuodoksi. J. Leino huomauttaa, että ylipäätään niin suomessa kuin

muissakin kielissä deverbaalisten substantiivien genetiiviattribuutit ovat kaksitulkintaisia: ne voivat olla joko subjektiivisia tai objektiivisia (määrittää subjektia tai objektia). Tämä näkyy hyvin esimerkissä *koiran syöminen on nopeaa*, joka kertoo joko koirayksilön syömisvauhdista tai siitä, että koira on nopeaa syödä. (J. Leino 2015: 245–246.)

Verrattuna tyypillisen nominatiivisubjektin piirteisiin temporaalirakenteen historiallinen genetiiviattribuutti saa seuraavia ominaisuuksia:

ASETELMA 4. Genetiiviattribuutin ominaisuudet verrattuna tyypilliseen nominatiivisubjektiin.

✓	Kategoria: NP
X	Sija: nominatiivi
?	Kongruenssi: verbi kongruoi
✓	Asema: neutraalisti verbin edessä
✓	hallitsevuus: esim. paljaan omistusliitteen korrelaatti
?	Rooli: tyypillisesti tekijä tai kokija
✓	Semanttinen tyyppi: yleensä elollinen olio. (J. Leino 2015: 246.)

J. Leino toteaa, että genetiiviattribuutit ilmaisevat tyypillisesti omistamista ja omistajuutta, joilla on kummallakin selvä yhteys elollisuuteen. Edelleen genetiiviattribuutti on tyypillisen nominatiivisubjektin tapaan NP, mutta ei ilmiselvästikään nominatiivinen. Kuten datiivigenetiivit, genetiiviattribuutitkaan eivät kongruoi, mutta genetiiviattribuuteille on sen sijaan erityisen tyypillistä laukaista possessiivisuffikseja. Koska genetiiviattribuutit edeltävät tyypillisesti pääverbiä, ne edeltävät myös temporaalirakenteen deverbaalista substantiivia. Lisäksi genetiiviattribuutit toimivat omistusliitteen korrelaatteina, mutta eivät ole tyypillisesti rooliltaan tekijöitä tai kokijoita, mutta ne ovat kuitenkin elollisia olentoa. (J. Leino 2015: 246.)

Kokoavasti

Temporaalirakenteen muodosta vallitsee kuta kuinkin kuvauksen yksimielisyys: hallitsevan lauseen kanssa (ainakin jokseenkin) samanaikaista toimintaa ilmaisee E-infinitiivin (aik. II-infinitiivin) inessiivi, aiempaa taas passiivin II-partisiippi, jotka siis molemmat voivat saada genetiivimuotoisen täydennyksen. Merkille pantavaa muodon määrittelyissä on kaksi seikkaa: ensinnäkin se, että vaikka referatiivirakenteellakin on kaksi aikasuhdet vaihtoehtoa, temporaalirakenteen kohdalla kielenkuvaukset puhuvat useammin rakenteista rakenteen sijaan; tämä johtunee temporaalirakenteen toisistaan eroavista

predikaateista. Samoin kieliopit ovat yksimielisiä siitä, että possessiivisuffiksin esiintyminen rakenteessa on normaalin suffiksisäännön mukaista. Valtaosin ollaan yhtä mieltä myös siitä, että suhteessa hallitsevaan lauseeseen temporaalirakenne on jäsennykseltään adverbiaali. Myös eroja kuitenkin löytyy: Hakulinen ja Karlsson eivät lue E-infinitiivin passiivia temporaalirakenteeksi ja samoin argumentoivat sen puolesta, että pronomini voidaan ilmaista tai jättää ilmaisematta riippumatta siitä, onko temporaalirakenteessa ja hallitsevassa lauseessa sama vai eri subjekti. Muut lauseopit kytkevät omistusliitteen sama- ja erisubjektisuuteen sekä laskevat rakenteeseen kuuluvaksi myös passiivin E-infinitiivin. Vilkuna löytää eri temporaalirakenteen muodoille myös erikseen aspektuaalisen eron; E-infinitiiviytyminen ilmaisee päättymätöntä, partisiippiytyminen jo päättynyttä tekemistä. Lisäksi ISK:n nimitysten, *essA*-muoto ja TUA-infinitiivi, voi nähdä korostavaan leksikaalistumisnäkökulmaa, joka implikoi, että rakenteen kieliopillisten kategorioiden rajat ovat hämärtyneet.

Erikseen huomattakoon, että lauseopit pitävät temporaalirakennetta laajalti lausemaisena, joten oman subjektin saaminen olisi sinällään rakenteelle relevanttia; temporaalirakenteella on muun muassa itsenäinen objektin sijan ja tempusvalinta suhteessa hallitsevaan lauseeseen ja sen genetiivisubjektin edeltäjälle, genetiivisellä attribuutilla, on paljon yhtäläisiä ominaisuuksia tyypillisen nominatiivisubjektin kanssa. Temporaalirakenne ei voi esiintyä erikoislausetyypeissä, ja sillä on vain persoonakongruenssi, mutta tästä huolimatta ei synny mielikuvaa, että sen predikoimaa tilannetta tarkkailtaisiin ulkopuolisen silmin. Lausemaisuuutta korostaa myös se, että kaikki kieliopit Siroa lukuun ottamatta puhuvat nimenomaan temporaalirakenteen ”subjektista”, vaikka virallisen subjektiaseman genetiivisubjektille antaa vasta ISK. Siro puolestaan puhuu temporaalirakenteen kohdalla agentista.

3.5. Agenttipartisiippi

Agenttipartisiipin osuus on Jaakolan aineistossa (2004: 230) frekventein: sen genetiivisubjektien osuus on 38 prosenttia koko aineistosta. Ero LA:n puhutun kielen aineistoon on suuri: siellä agenttipartisiippirakenteen genetiivisubjektien osuus kaikista genetiivisubjekteista on 9 prosenttia. (Liite 1.) Agenttipartisiippi on näin ollen voimakkaasti kirjoitetun kielen muoto. Agenttipartisiippi esiintyy joko substantiivin määritteenä tai predikatiivina kopulaverbin yhteydessä (J. Leino 2015: 237–238.)

Setälän, Penttilän ja Siron lauseopit

Setälän mukaan agenttipartisiipin ytimenä toimii *-ma*-päätteinen passiivin partisiippi, joka ilmaisee päättynyttä tekemistä ja teon tulosta, kun agentti ilmaistaan subjektiivigenetiivillä tai suffiksilla. Tästä esimerkkinä Setälällä ovat muun muassa lauseet *kirves on sepän takoma* ja *emäntä pukeutui omiin kutomiinsa vaatteisiin*. Lisäksi Setälä huomauttaa, että eräiden täyttymätöntä tekemistä ilmaisevien transitiiviverbien agenttipartisiippi voi ilmaista myös jatkuvaa tekemistä, esimerkiksi *suomalaisten suosimat ruoat*. Vanhemmassa painoksessa tätä huomautusta ei kuitenkaan ole. (Setälä 1926: 116; 1973: 117.)

Penttilän jäsennyksessä puolestaan agenttipartisiippi eroaa muista käsitellyistä rakenteista siten, että siinä infinittinen verbimuoto ja sen subjektiosa eivät muodosta neksusta. Huomio on tärkeä eritoten sen kannalta, että subjekti ja predikaatti muodostavat neksuksen. (Penttilä 1963: 622–643.) Penttilä (1963: 640) mainitsee tosin, että agenttirakenteet saatetaan katsoa lauseenvastikkeiksi, koska ne voidaan korvata finaali- ja relatiivirakenteilla. Hän toteaa, että agenttipartisiippimuoto on III infinittiivin derverbaalinen *-ma*, *-mä* -johdin, jonka kanssa adnominaalinen genetiivi esiintyy. Yhdessä genetiivi ja partisiippi muodostavat agenttirakenteen, jossa genetiivi toimii Penttilän mukaan eräänlaisena subjektiosana. Penttilä ei erittele agenttipartisiipin lauseenjäsenasemaa agenttipartisiippia koskevissa pykälissä, mutta attribuuttia käsittelevästä osasta selviää, että suhteessa hallitsevaan lauseeseen agenttipartisiippi on joko attribuutti tai predikatiivi. Esimerkkinä agenttipartisiipista Penttilä käyttää lausetta *tässä on isän tekemä tuoli*. (Penttilä 1963: 336, 568.)

Siro (1964: 141) määrittelee agenttipartisiipin kuuluvaksi passiivin II partisiipin muotoihin: ”Passiivin II *-ma*- *-mä*- tunnuksinen partisiippi, nk. agenttipartisiippi, on persoonallinen ja saa siten agentin.” Esimerkkinä Sirolla on lause – *pari Mustia, jolle emäntä ammentaa kattilasta vartavasten hämmentämäänsä verivelliä suureen kaukaloon*. Suhteessa hallitsevaan lauseeseen agenttipartisiippirakenne on Siron mukaan adjektiiviattribuutti. (Siro 1964: 141.)

Hakulisen ja Karlssonin sekä Vilkun lauseopit

Hakulinen ja Karlsson katsovat, että agenttipartisiipilla on aina upotelauseen looginen subjekti eksplikoituna pintarakenteessa. Se esiintyy joko itsenäisenä genetiivisenä konstituentina tai omistusliitteenä (136). (Hakulinen–Karlsson 1979: 375–376.)

(136) *Hallitusmuodon antama omaisuuden suoja ~ suoja, jonka hallitusmuoto antaa omaisuudelle*. (Hakulinen–Karlsson 1979: 376.)

Esimerkistä (136) ja siihen liittyvistä Hakulisen ja Karlssonin näkemyksistä voidaan päätellä, että Hakulisen ja Karlssonin agenttipartisiippiarakenteen analyysi nojaa hyvin pitkälti finiittilausevastaavuuteen. He jatkavatkin, että resultatiiviverbeistä muodostettu agenttipartisiippi ilmaisee päättynyttä tekemistä, ja se vastaa relatiivilauseen imperfektiä, perfektiä ja pluskvamperfektiä; irresultatiiviverbien tapauksessa agenttipartisiippi saattaa ilmaista päättymätöntäkin tekemistä. Kuitenkin huomattava on, että nämä havainnot koskevat vain hallitsevaan lauseen nähden attribuuttina toimivia lauserakenteita; agenttipartisiippi voi Hakulisen ja Karlssoninkin mukaan esiintyä myös predikatiivina (137) ja predikatiivadverbiaalina (138), jolloin sille ei ole suoraa relatiivilausevastinetta. Edelleen Hakulinen ja Karlsson katsovat, että nykyisin genetiivisubjektiksi katsottava rakenne on genetiivistetty upotelauseen (vrt. (136)) subjektista ja että agenttipartisiippi rakenne eroaa muista omistusliitteen sisältävistä lausekkeista siinä, että predikatiiviasemassa sen genetiivinen agentti on pakollinen (140), mutta attribuuttiasemassa vapaaehtoinen (139). Kielenvastainen muoto on merkitty asteriskilla. (Hakulinen–Karlsson 1979: 377–378.)

(137) Kasvot olivat pöhöttyneet ja [siteiden *peittämät*].

(138) Tuhansia kreikkalaisia on [Kreikan hallituksen tukemana] saapunut Kyprokseen.
(Hakulinen–Karlsson 1979: 377.)

(139) *Esittämänne vastalause* ~ *Minun esittämäni vastalause* hyväksyttiin.

(140) Vastalause oli **esittämäni* ~ *minun esittämäni*. (Hakulinen–Karlsson 1979: 378.)

Huomattakoon kuitenkin, että esimerkki (140) alun muodossaan ei oikeastaan tunnu aivan kielenvastaiselta. Sen sijaan sijoittaisin sen kysymysmerkillä kielenmukaisuuden ja kielenvastaisuuden epäselvälle rajapinnalle.

Agenttipartisiippi on Vilkun mukaan *mA*-muotoinen partisiippi, joka vaatii genetiivisubjektin eli agentin. Agentti puolestaan edustaa verbin ykkösargumenttia. Vilkuna huomauttaa, että partisiippilausekkeessa genetiivimuoto on ykkösargumentin ainoa mahdollisuus (141), joten agentti on genetiivisubjekti siinä missä temporaalirakenteen *Elsan tullessa* genetiivimuotoinen NP on. (Vilkuna 2000: 312–313, 331.)

(141)

[bakteerien aiheuttamat] tulehdukset

|

ARG1

G-SUBJ (”agentti”) (Vilkuna 2000: 312.)

Lauseenjäsenasemaa suhteessa hallitsevaan lauseeseen Vilkuna ei agenttipartisiipin kohdalla määrittele; hän käsittelee kaikkia partisiippeja joukkona. Hän huomauttaa lisäksi, että genetiivisubjektin (ja objektin) mukanaoloa voi testata muuntamalla partisiipit finiittisiksi relatiivilauseiksi, mutta useimmista käsitellyistä lauseopinkuvauksista poiketen hän ei kuitenkaan esitä yhtään agenttipartisiippimuotoista esimerkkiä. (Vilkuna 2000: 313.)

Iso suomen kielioppi

ISK toteaa, että agenttipartisiippien aikasuhteet ovat joustavat. ISK jatkaa, että tyypillisesti agenttipartisiippi merkitsee toiminnan tuloksena syntynyttä tilaa, ja tämä tila esittää sen luonnehdittavan tarkoitteen ominaisuutena (142). Agenttipartisiipin luonnehtima tila voi olla myös aiemmin alkanut mutta edelleen jatkuva (143), mikä puolestaan on ISK:n mukaan ominaista erityisesti tilaverbeille. Agenttipartisiippi voi lisäksi kuvata meillä olevaa tilannetta, jolloin aikasuhte käy erikseen ilmi ajan adverbistä (144), tai tilanne voi olla ajankohtaan suhteuttamaton (145). (VISK § 525.)

(142) Leipäviikolla on mahtava maistella *mummin leipomaa* leipää.

(143) Serbijoukkojen *saartamaan* Gorazdeen jää noin 65 000 muslimiasukasta.

(144) Käytämme suunnittelussa hyväksemme *kansanterveyslaitoksen parhaillaan tekemää tutkimusta*, – –.

(145) Neljä suurta valmistaa Suomessa kaksi kolmannesta teollisuuden *käyttämistä* painoväreistä. (VISK § 525.)

ISK huomauttaa lisäksi, että agenttipartisiippi voi olla myös monitulkintainen; esimerkiksi lauseessa *bakteerin aiheuttama tauti talttuu pensiliinillä* sekä aiempi että päättymätön tulkinta on mahdollinen, sillä taudin syntyminen on sen myöhemmän talttumisen edellytys, mutta toisaalta kyse voi olla tietynlaisista taudeista yleensä. Näin agenttipartisiippi voi vastata aikatulkinnaltaan useita muita partisiippeja (146) ja (147). Finiittilausevastavuudesta ISK:ssa ei puhuta lainkaan. (VISK § 525.)

(146) *Bakteerin aiheuttama* ~ *bakteerista aiheutuva* tauti talttuu pensiliinillä.

(147) *Bakteerin aiheuttama* ~ *bakteerista aiheutunut* tauti talttuu pensiliinillä.

(VISK § 525.)

J. Leinon tulkinta

J. Leino toteaa, että agenttipartisiippi on ei-finiittinen verbimuoto, jota käytetään tyypillisesti joko nominaalisena määritteenä tai kopulalauseessa predikatiivina. Agenttipartisiippi ottaa pääsanana tai kopulalauseen subjektin J. Leinon mukaan ”loogiseksi

objektikseen”, ja sillä on aina genetiivisubjekti tai perinteisesti nimitettynä agentti. Ety-mologisesti agenttipartisiippi on alkujaan deverbaalinen substantiivi. Niinpä *madon syömä omena* on alun perin ’madon syöminen, mitä mato on syönyt, nimittäin omenan’, kun puolestaan ISK:ssa genetiivisubjektiksi käsitettävä agentti on historiallisesti deverbaalisen substantiivin genetiiviattribuutti. Toisin sanoen *madon syömä* on alkujaan ilmaissut madon syömisiä, ja lauseen *kakku on isän leipoma* agenttirakenne on tarkoittanut isän leipomisia. (J. Leino 2015: 242.)

Koska agenttipartisiipin genetiivisubjektin historiallinen vastine genetiiviattribuutti on kehittynyt subjektiksi samasta muodosta kuin temporaalirakenteen genetiivisubjekti, viitataan tässä kohteliaimmin sen analyysiin suhteessa tyypillisen nominatiivisubjektin piirteisiin luvussa 3.4..

Kokoavasti

Agenttipartisiippi saa käsitellyissä lauseopeissa vähiten tilaa. Edelleen sen muodosta ollaan melko yksimielisiä; se on *ma*-päätteinen partisiippi, jonka tekijää ilmaistaan lauseopinkuvauksesta riippuen agentilla tai genetiivisubjektilla. ISK kuvailee agenttipartisiipin olemusta tarkimmin: tyypillisesti agenttipartisiippi ilmaisee toiminnan tuloksena syntynyttä tilaa, ja tämä tila esitetään sen luonnehdittavan tarkoitteen ominaisuutena. Agenttipartisiipin predikoima toiminta voi olla myös aiemmin alkanut tai edelleen jatkuva, kuvailla meneillään olevaa tilannetta tai olla ajankohtaan suhteutumaton. Täten agenttipartisiipin aikasuhteet joustavat. Aikasuhteilta osin agenttipartisiipin ala onkin melko lailla tarkentunut Setälän tulkinnasta, jonka mukaan agenttipartisiippi ilmaisee päättyneen toiminnan tulosta. Lisäksi agenttipartisiipille annetaan lauseenjäsenasema suhteessa hallitsevaan lauseeseen vaihtelevasti; esimerkiksi Setälä ja Vilkuna ja ISK eivät anna lainkaan, Siro mainitsee ainoastaan adjektiiviattribuutin, Hakulinen ja Karlsson sekä Penttilä puhuvat sekä predikatiivi- että attribuuttiasemista. Edelleen huomattava erityisesti Penttilän tulkinnassa genetiivisubjektin subjektiuden kannalta on, että hän katsoo, ettei agenttipartisiippi agentteineen muodosta neksusta. Eroja on tulkinnoissa myös sen välillä, katsoataanko agenttipartisiippi korvattavaksi jollakin finiittisellä lauseella vai ei. Esimerkiksi Hakulisen ja Karlssonin analyysi nojaa vahvasti finiittilausevastaavuuteen, ISK:n ei lainkaan. Agenttipartisiippi ei ole muodoltaan kovinkaan lausemainen vaan pikemminkin määrittävä, mutta sen genetiivisubjektin historiallisella edeltäjällä, genetiivisellä

attribuutilla, on paljon tyypillisen nominatiivisubjektin piirteitä, ja itse partisiippi on de-verbaalinen.

3.6. *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -rakenne

tulla tehtyä -rakenne kuuluu ISK:ssa (VISK § 910) mainittuihin genetiivisubjektin saaviin rakenteisiin. Sitä eivät käsittele kuin muutamat tämän tutkimuksen lauseopinkuvauksista. *tulla tehtyä*-rakenne on ISK:n mukaan verbiliitto (VISK § 453).

Setälän ja Penttilän lauseopit

Tulla tehtyä -rakenne ilmaisee Setälän mukaan satunnaista tekemistä. Se koostuu *tulla*-verbistä passiivin II partisiipin partitiivista, joka on suhteessa hallitsevaan lauseeseen predikaatintäyte eli predikatiivi. Rakenne on yksipersonainen. Esimerkkinä Setälällä on lause *se tuli tehtyä*. Erikseen huomattava on, että Setälä kuitenkin pitää passiivin II partisiipin partitiivista muotoa aktiivin II partisiipin translatiivin murteellisena varianttina. Rakenteen partisiipin muoto vaikuttaa myös sen lauseenjäsenasemaan suhteessa hallitsevaan lauseeseen. Aktiivin II partisiipin translatiivinen variantti, esimerkiksi lauseessa *työ tuli tehdyksi*, jäsennetään suhteessa hallitsevaan lauseeseen predikatiiviadverbiaalina. (Setälä 1926: 119–120; 1973: 120–121.)

Penttilä (1963: 643) käsittelee vain *tulla tehdyksi* -muotoa, ja sitäkin vain hyvin lyhyesti. Koska *tulla tehtyä* -rakenne rinnastuu Setälän lauseopissa *tulla tehdyksi* -rakenteen murteelliseksi variantiksi, katson voivani yleistää nämä havainnot koskemaan myös *tulla tehtyä* -rakennetta, etenkin, kun Penttilä ei anna sen partisiipille lauseenjäsenasemaa. Hän toteaa, että *tulla*-verbin yksikön kolmannen persoonan muodot ja aktiivin II partisiippijohdoksen translatiivi muodostavat verbiliiton, johon voi liittyä tekijägenetiivi. Edelleen Penttilä katsoo, että tällaisten saneliittojen neksuksen luonne perustuu olennaisesti siihen, että tekijägenetiivin ja verbiliiton predikaattiosan suhde käsitetään varsin selväksi subjektin ja predikaatin suhteeksi, mikä puolestaan puoltaa genetiivisubjektin subjektiutta ainakin tämän rakenteen osalta voimakkaasti. Esimerkkinä Penttilä maintsee muun muassa lauseen *minun tuli sanotuksi vähän pahasti*. (Penttilä 1963: 643.)

Iso suomen kielioppi

ISK määrittelee *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -rakenteen ytimen verbiliitoksi, joka on yksipersonainen ja yleensä subjektiton (148), mutta siihen voi liittyä genetiivisubjekti (149). Semanttisesti se on lähellä *tulla tehneeksi* -verbiliittoa, joka kuitenkin on finiittinen.

(148) Perhana, taas *tuli mollatua* pääministeriä, siitä ei hyvää seuraa.

(149) Pikkujoulujen aikaan *monen tulee huudelluksi* salaisiksi tarkoitettuja työasioita kaiken kansan kuullen. (VISK § 453.)

ISK jatkaa, että vaikka näillä verbiliitoilla esitetään tilanne jo toteutuneena tuloksena, *tulla tehtyä* -rakenteessa korostuu teon tahaton vaikutus, sillä rakenteissa implikaationa on usein, että tekijän vastuu tai tietoisuus on alentunut, ja nämä tulkinnat vaativat elollista osallistujaa. (VISK § 453.) Täten *tulla tehtyä ~ tehdyksi* verbiliiton mahdollinen subjekti hahmottuu toisaalta elolliseksi mutta ei kovinkaan agenttiiviseksi. ISK huomauttaa lisäksi, että subjektittomalla *tulla tehdyksi* -rakenteella on lisäksi monipersonaisen passiivin merkitys, sillä se kuvaa toimintaa tuloksen kannalta. (VISK § 453). Tämä on puolestaan omiaan vahvistamaan tulkintaa *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -rakenteen subjektin epäagenttiivisuudessa.

Kokoavasti

Kovinkaan moni analyysin pohjana olevista lauseopeista ei käsittele *tulla tehtyä* -rakennetta. Sitä ei käsittele myöskään artikkelissaan J. Leino. Kuitenkin rakenne osoittautuu niissä lauseopeissa, jossa sitä käsitellään, varsin ristiriitaiseksi genetiivisubjektin kannalta. Setälä on ainoa, joka käsittelee *tulla tehtyä* -rakennetta samoin kuin muita rakenteita: hän toteaa, että se koostuu *tulla* -verbistä ja passiivin II partisiipin partitiivista, joskin hän pitää rakennetta aktiivin II partisiipin translatiiviin perustuvan muodon murteellisenä varianttina. *Tulla tehtyä ~ tehdyksi* rakenne on partisiippiosastaan riippuen hallitsevaan lauseeseen nähden joko predikatiivi (partitiivinen muoto) tai predikatiiviadverbiaali (translatiivinen muoto). Penttilä pitää *tulla tehdyksi* -rakenteen ja sen tekijägenetiivin, nykytulkinnan mukaan genetiivisubjektin, suhdetta varsin selvästi subjektin ja predikaatin suhteena. ISK huomauttaa kuitenkin, että vaikka toisaalta rakenteen genetiivisubjekti on elollinen, rakenteen implikaationa on usein, että tekijän vastuu tai tietoisuus on alentunut. Lisäksi rakenteella on monipersonaisen passiivin merkitys, sillä se kuvaa toimintaa tuloksen kannalta. Lopulta *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -rakenteen genetiivisubjekti jää ominaisuuksiltaan melko kauas tyypillisestä nominatiivisubjektista.

3.7. Kokoavasti

Genetiivisubjekti on saanut ennen subjektiasemaansa kirjavia syntaktisia määrittelyjä riippuen siitä, missä nykyisin genetiivisubjektillisessa rakenteessa se on esiintynyt. Nesessiivirakenteen genetiivisubjektista on käytetty nimityksiä dativigenetiivi, subjektiosa tai subjektipersoona, ja suhteessa hallitsevaan lauseeseen se on ollut joko subjekti tai adverbialli. Permissiivirakenteen genetiivisubjektia on sitä vastoin nimitetty subjektiksi, subjektipersoonaksi, dativigenetiiviksi tai pemiivirakenteen genetiiviksi, ja suhteessa hallitsevaan lauseeseen permissiivirakenne jäsennetään objektina. Referatiivirakenne on saanut joko objektin tai subjektin aseman, ja sen genetiivistä subjektia on nimitetty genetiivisubjektiksi (ilman täyttä subjektiasemaa) sekä subjektipersoonaksi. Temporaalirakenteen kohdalla kaikki lauseoppikuvaukset Siroa lukuun ottamatta puhuvat nykyisestä genetiivisubjektista temporaalirakenteen subjektina. Suhteessa hallitsevaan lauseeseen temporaalirakenne on adverbialli. Agenttipartisiipin genetiivistä tekijää nimitetään nimensä mukaisesti agentiksi, eikä se juurikaan saa lauseenjäsenasemaa suhteessa hallitsevaan lauseeseen eri kieliopista. *tulla tehtyä ~ tehdyksi* -rakennetta käsitellään lauseopeissa vähiten, ja sen subjektia muun muassa Penttilä nimittää tekijägenetiiviksi. Se on yksipersonainen rakenne, joten sillä ei ole myöskään hallitsevaa lausetta.

ISK määrittelee genetiivisubjektin nesessiivisten ja infinittisten rakenteiden genetiivisijaiseksi subjektiksi. Nesessiivirakenteessa predikaatti on yksipersonainen tai yksipersonaisessa käytössä; nesessiivirakenteen tunnusmerkki on genetiivisubjektinmahdollisuus. J. Leino on lisäksi todennut, että genetiivisubjektilla on ollut historiallisesti katsoen kolme väylää subjektiasemaansa: se palautuu dativigenetiiviin (nesessiivi- ja permissiivirakenteiden genetiivi), genetiiviattribuuttiin (temporaalirakenteen ja agenttipartisiipin genetiivi) ja sykreettinen akkusatiiviobjektiin (referatiivirakenteen genetiivi). Artikkelissaan J. Leino on verrannut genetiivisubjektia tyypilliseen nominatiivisubjektiin seuraavasti:

ASETELMA 5. Genetiivisubjektin ominaisuudet verrattuna tyypillisen nominatiivisubjektin ominaisuuksiin.

✓	Kategoria: NP
X	Sija: nominatiivi
?	Kongruenssi: verbi kongruoi
✓	Asema: neutraalisti verbin edessä
✓	hallitsevuus: esim. paljaan omistusliitteen korrelaatti

- ✓ Rooli: tyypillisesti tekijä tai kokija
- ✓ Semanttinen tyyppi: yleensä elollinen olio. (J. Leino 2015: 249.)

Täten voidaan todeta, että genetiivisubjekti todellakin vastaa ominaisuuksiltaan tyypillistä nominatiivisubjektia ja on siten tämän muunnos, vaikka eroakin esimerkiksi sijan ja kongruenssin suhteen on. Välillä genetiivisubjektin kohdalla kongruenssi puuttuu, välillä on kyse osakongruenssista. Genetiivisubjekti on siis tyypillisesti NP, joka sijaitsee nesessiivirakenteessa nesessiivisen verbin edellä ja muutoin infiniittisen rakenteen edessä, sen rooli on tyypillisesti tekijä tai kokija ja se on yleensä elollinen olio.

4. LOPUKSI

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten sekä subjektin kategoria että genetiivisubjekti on käsitetty ennen sekä miten se käsitetään nykykielenkuvauksissa ja onko tämän historiallisen jatkumon huomioon ottaen perusteltua pitää genetiivisubjektia subjektina. Tutkimukseni aineistona oli opillisesti keskeisiä lauseoppeja sekä subjektia käsitteleviä tutkimusartikkeleita ja -kirjallisuutta. Oppihistoriallista näkökulmaa motivoi genetiivisubjektin nousu subjektiasemaan vasta pitkän historian päätteeksi, ja siirtymä verbinmääriteluokista verbin ilmoittaman teon tekijäksi eli subjektiksi on myös suuri. Siksi oli hedelmällistä katsoa vuosia taaksepäin ja tarkastella oppihistoriallista taustaa vasten, onko genetiivisubjektia perusteltua pitää subjektina vai ei. Helasvuon ja Huumon (2010) lauseenjäsennysmalli puolestaan toimi tässä tutkimuksessa kehyksenä subjektin rajojen pohdinnalle.

Heterogeeninen subjektin kategoria

Kuten alussa jo todettua, subjektin kategoria on suomessa hyvin heterogeeninen: se sisältää joukon keskenään hyvin erilaisia subjekteja: NP-muotoiset nominatiivi- genetiivi- ja partitiivisubjektit sekä infinitiivit. Kuitenkin subjektin kategorian määrittelyjen epäyhtenäisyydet lauseoppien ja lauseopintulkintojen välillä liittyvät lähinnä partitiivisubjektiin ja sen esiintymisehtoihin; subjektin alakategoriat säilyvät nimittäin jokseenkin muuttumattomana ISK:iin saakka, sillä ISK nostaa subjektiksi ensikerran genetiivisubjektin. Tyypillisin subjektin laji on ollut myös kaikissa käsitellyissä lauseopinkuvauksissa ei-eksistentiaalirakenteen nominatiivisubjekti, partitiivisubjektin olemassaolo on sen sijaan prototyyppiajattelun nojalla jopa kyseenalaistettu (vrt. Helasvuo–Huumo 2010).

Subjekti onkin pitkään nähty väljästi vain substantiivisten ja substantiivisesti käytettyjen sanojen tai ilmausten joukkona. Kuitenkin, jos ajatellaan prototyyppisen subjektin piirteitä, sekä infinitiivi- ja lausesubjektit että eksistentiaaliset partitiivi- ja nominatiivimuodot täyttävät niitä huonosti, jos ollenkaan: ne eivät ole nominatiivissa, laukaise kongruenssia, sijaitse tyypillisesti verbin edellä tai ole semanttiselta rooliltaan agenteja tai semanttiselta tyypiltään elollisia eivätkä ne tyypillisesti toimi semanttisena alkupisteenä eli niiden näkökulmaa ei seurata. Eksistentiaalirakenteiden partitiivisubjektit – tai pikemminkin e-NP:t – ovat nomineja, mutta infinitiivi- ja lausesubjektit eivät niitäkään. Tämän nojalla katson, ettei e-NP:itä sekä infinitiivi- ja lausesubjekteja tulisi pitää subjekteina laisinkaan, etenkin, kun suomen lauseoppi ei edellytä subjektia joka lauseeseen.

Vaikka äkkiä voisi ajatella, että genetiivisubjekti hajanaistaisi heterogeenista subjektin kategoriaa entisestään, asia on täysin päinvastainen. Genetiivisubjekti vastaa lähes kaikilta osiltaan tyypillisen nominatiivisubjektin ominaisuuksia sijaa lukuun ottamatta (ks. asetus 5). Siirtymä infiniittisen rakenteiden subjektipersoonasta tai datiiivigenetiivistä subjektiasemaan näyttäytyy luontevana.

Kiintoisaa koko subjektin kategorian tarkastelun kannalta on, että ISK katsoo kongruenssin olevan vahvin subjektikriteeri. Kongruenssin asettamista vahvimaksi subjektikriteeriksi perustelee sillä, että lauseenjäsenistä myös objekti, predikatiivi ja osma voivat olla nominatiivissa. Kuitenkin hahmotamme yhtäältä genetiivisubjektin, jolla on kaikki perussubjektin ominaisuudet nominatiivisijaa lukuun ottamatta; monissa muodoissa esiintyy persoonakongruenssia, joissakin kongruenssi puuttuu. Ja sitten hahmotamme partitiivisubjektin, joka ei täytä väliin perussubjektin kriteereistä yhtäkään – infiniitti- ja lausesubjekteista puhumattakaan. On hyvä syy olettaa, että genetiivisubjektin sija johtuu juuri konstruktoiden vaatimuksesta – aivan samaan tapaan kuten eksistentiaalirakenteen e-NP:tä määrää eksistentiaalirakenne. Mutta siinä missä genetiivisubjekti ”vastaa” infiniittisissä ja nesessiivisissä rakenteissa tyypillistä nominatiivisubjektia, e-NP ei sitä tee. Subjektin rajaukseen syvennyn tarkemmin seuraavaksi. Yhtä kaikki jos vahvimaksi subjektikriteeriksi nousisivat NP-muotoisuus ja toimiminen semanttisena alkupisteinä, heterogeeninen subjektin kategoria selkiytyisi huomattavasti. Tämän lisäksi ISK:n lausetyyppijako saisi uuden dikotomian: jos nesessiivirakenteen subjekti valikoituisi myös hallitsevan lauseen subjektiksi, monikäyttöiset lausetyypit olisivat subjektillisia, erikoislausetyypit eivät.

Genetiivisubjekti ja subjektin rajat

Genetiivisubjektin subjektiutta voidaan arvioida yhtäältä vertaamalla sen ominaisuuksia tyypilliseen nominatiivisubjektiin vai toisaalta partitiivisubjektiin, joka on monella tapaa epätyypillinen subjekti. Aloitan partitiivisubjektiin vertaamisesta. Ensinnäkin genetiivisubjektille ja partitiivisubjektille yhteistä on se, että ne ovat tiettyjen konstruktoiden subjekteja: siinä missä partitiivisubjekti on eksistentiaalikonstruktion subjekti, on genetiivisubjekti tiettyjen infiniittisten rakenteiden subjekti. Kummassakaan tapauksessa subjekti ei laukaise kongruenssia; genetiivisubjektissa joidenkin rakenteiden kohdalla kyse on osakongruenssista, eksistentiaalikonstruktiosta ei kategorisesti kongruenssia esiinny lainkaan. Asiassa on kuitenkin nähtävillä yksi ratkaiseva seikka: sekä nesessiivirakenteen,

permissiivirakenteen että referatiivirakenteen voi muodostaa eksistentiaalirakenteisena, ja tällöin sen subjektin sijoina vaihtelevat nominatiivi ja partitiivi vastaavan finiittilauseen mukaan. Tällöin jos infiniittistä rakennetta vastaavassa finiittilauseessa esiintyy tyypillinen nominatiivisubjekti, infiniittisen rakenteen subjekti on genetiivissä. Vastaavasti jos infiniittistä rakennetta vastaava lause on eksistentiaalirakenne, infiniittisen rakenteen subjekti on nominatiivissa tai partitiivissa.

Eksistentiaalilauseen (ja siis ollen partitiivisubjektillisten lauseiden) keskeinen elementti on myös se, että tilannetta tarkastellaan ikään kuin ulkopuolisen (ja usein kuvitteellisen) tarkastelijan näkökulmasta subjektitarkoitteen näkökulman sijaan – tällainen subjekti ei voi toimia tapahtuman alkupisteenä (Helasvuo–Huomo 2010: 173.) Kuitenkin – pois laskien eksistentiaaliset muodot – vaikka genetiivisubjektillisten rakenteiden lausemaisuus vaihtelee, useinkaan ulkopuolisen tarkastelijan näkökulmaa ei synny. Rakenteissa seurataan subjektin tarkoitteen näkökulmaa, ja genetiivisubjekti vastaa tyypillistä nominatiivisubjektia. Erikseen on tosin pantava merkille, että esimerkiksi subjekteisessa permissiivirakenteessa sekä tietyissä referatiivirakenteissa voidaan ajatella, että tällainen katsoja (joka on siten myös hallitsevan lauseen subjekti) voi joissakin tapauksissa syntyä.

Lisäksi on hyvä nostaa esiin myös Penttilän tekemä huomio, että (Penttilällä genetiivinen jäsen), genetiivisubjekti on perusominaisuuksiltaan definiittinen – indefiniittisyyttä pitää ilmaista leksikaalisin keinoin, ja tällöin lopputulema on puolidefiniittinen. Samoin voisi ajatella myös tavallisesti vain tyypillisen nominatiivisubjektin saavien verbien subjekteista: ne voivat olla partitiivissa (e-NP:nä) lukumääräkvanttorin kera. Lukumääräkvanttorien vaikutus nominatiivi- ja genetiivisijaisten subjekti-NP:iden definiittisyyteen olisi kiintoisa jatkotutkimusaihe.

Epäselvää tosin on, tulisiko genetiivisubjektia pitää vain infiniittisen rakenteiden vai nesessiivisissä lauseissa nesessiivisen subjektina. Nesessiivisen finiittilauseen genetiivisubjekti kyllä lauseen subjektiksi helposti hahmottuu, varsinkin, jos nesessiivinen predikaatti käsitetään verbiketjuksi. Näin jäsentyvän lauseen hahmo muistuttaa tyypillisen nominatiivisubjektin prototyyppisten käyttöympäristöjen, monikäyttöisten lausetyyppien, hahmoja. Mikään ei tosin estä tulkitsemasta näitä kahta subjektitulkintaa samanaikaisesti valitseviksi: päädyn siis näin ollen itse siihen tulkintaan, että genetiivisubjektia on historiallisen jatkumon huomioon ottaen relevanttia pitää subjektina; se on finiittilauseen subjekti nesessiivisissä lauseissa, ja muutoin se on tiettyjen infiniittisten rakenteiden subjekti.

LÄHTEET

- HAKANEN, AIMO 1972: Normaalilause ja eksistentiaalilause. *SJ* 14 s. 36–76.
- HAKULINEN, AULI 1982: Subjektikategoria vai nominaalijäsenten subjektimaisuus? *Lauseenjäsennyksen perusteet. Seminaari Seilissä 9.–10.9.1982*, s. 17–34. Toim. Kaisa Häkkinen. SKYJ 9. SKY, Turku.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKST 350. SKS, Helsinki.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? *Nro 2/2010 Vir*. [Verkkodokumentti. Viitattu 21.4.2019.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/4328>.
- HUUMO, TUOMAS 2018: The partitive A: On uses of the Finnish partitive subject in transitive clauses. *The diachronic typology of differential argument marking*, s. 423–453. Toim. Ilja A. Seržant ja Alena Witzlack-Makarevich. *Studies in diversity linguistics* 19. Language Science Press, Berliini.
- HÄKKINEN, KAISA 1982: Esipuhe. *Lauseenjäsennyksen perusteet. Seminaari Seilissä 9.–10.9.1982*, s. 3. SKYJ 9. SKY, Turku.
- IKOLA, OSMO 1964: Subjektin sijoista, subjektin ja predikaatin kongruenssista sekä eräistä rakenteista. *Lauseopin kysymyksiä. Tutkielmia nykysuomen syntaksin alalta*, s. 7–64. Toinen painos. Toim. Osmo Ikola. Tietolipas 26. SKS, Helsinki.
- JAAKOLA, MINNA 2004: *Suomen genetiivi*. Väitöskirja. SKS, Helsinki.
- KEENAN, EDWARD 1976: Towards of universal definition of ”subject”. *Subject and topic*, s. 303–333. Toim. Charles N. Li. Academic Press, New York.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Väitöskirja. SKS, Helsinki.
- LEINO, PENTTI 1982: Miten suhtautua subjektiin? *Lauseenjäsennyksen perusteet. Seminaari Seilissä 9.–10.9.1982*, s. 5–16. SKYJ 9. SKY, Turku.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Väitöskirja. SKS, Helsinki.
- 2015: The syntactic and semantic history of the Finnish genitive subject. *Subjects in constructions - canonical and non-canonical*, s. 231–251. Toim. Marja-Liisa Helasvuo ja Tuomas Huomo. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam; Philadelphia.
- LEVIN BETH – RAPPAPORT-HOVAV MALKA 2005: *Argument realization*. Cambridge University Press, Cambridge.
- NUMMINEN, PAAVO 1959: Eräistä lauseenjäsennyksen seikoista. *SJ* 1 s. 19–38.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. 2., tarkistettu painos. WSOY, Porvoo.

SETÄLÄ, E. N. 1926 [1880]: *Suomen kielen lauseoppi. Oppikouluja varten*. 11. painos. Otava, Helsinki.

——— 1973 [1880]: *Suomen kielen lauseoppi*. 16. painos. [Tarkistanut Matti Sadeniemi.] Otava, Helsinki.

SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Tietosanakirja Oy, Helsinki.

SJ = *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Suomen Kielen Seura, Turku.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.

SKY = Suomen kielitieteellinen yhdistys.

SKYJ = Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja.

TOIVAINEN, JORMA 1986: Suomen subjektin piirteitä. *SJ* 28 s. 31–46.

TT1 = Tieteen termipankki. [Online.] [Viitattu 21.4.2019.] Saatavissa: http://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:psykologinen_predikaatti.

TT2 = Tieteen termipankki. [Online.] [Viitattu 21.4.2019.] Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:diktio>.

VILKUNA, MARIA 1989: *Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions*. SKST 500. SKS, Helsinki.

——— 2000: *Suomen lauseopin perusteet*. 2., korjattu painos. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Edita, Helsinki ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Vir. = Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.

VISK = *Iso suomen kielioppi*. Toim. Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho. SKS, Helsinki 2004. [Verkkoversio, viitattu 22.11.2017. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>].

LIITTEET

LIITE 1. Genetiivisubjektin jakauma kirjoitetussa ja puhutussa aineistossa.

Kirjoitettu kieli (Jaakola 2004)		Puhuttu kieli (LA)	
Agenttipartisiippi	38 %	Nesessiivirakenne	66 %
Nesessiivirakenne	23 %	Agenttipartisiippi	9 %
Temporaalirakenne	17 %	Permissiivirakenne	8 %
Referatiivirakenne	15 %	Referatiivirakenne	6 %
Agenttikonstruktiot ²⁸	3 %	Temporaalirakenne	4 %
Permissiivirakenne	2 %	Agenttikonstruktiot	1 %
Muut	2 %	Muut	6 %
n = 406	100 %	(n = 836)	100 %

(J. Leino 2015: 238.)

²⁸ Agenttikonstruktiot viittaavat tässä ryhmään passiivin partisiipin rakenteita, jotka eivät ole agenttipartisiippeja (J. Leino 2015: 238.)